

УНИВЕРЗИТЕТ ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ – ШТИП

ПРАВЕН ФАКУЛТЕТ

Постдипломски студии, втор циклус – Правосудна насока 3+2

КАЗНЕНО ПРАВНА ПОМОШ ВО КРИВИЧНАТА МАТЕРИЈА

- магистерски труд -

Кандидат:

Карчева Сања

Ментор:

Доц. д-р Олга Кошевалиска Ѓуркова

Штип, ноември 2015

СОДРЖИНА

ВОВЕД.....	4
ГЛАВА 1.....	8
ПРИЧИНИ И ПОЈАВА НА КАЗНЕНО ПРАВНАТА ПОМОШ.....	8
1. Меѓународни конвенции и нивното значење и влијание во меѓународната соработка ...	9
2. Меѓународни кривични дела.....	11
2.1. Геноцид.....	12
2.2. Воени злосторства	13
2.3. Злосторства против човештвото.....	14
2.4. Меѓународен тероризам.....	15
ГЛАВА 2.....	17
ОСНОВНИ НАЧЕЛА И ПРИНЦИПИ КАКО ОСНОВА ЗА УТВРДУВАЊЕ НА ОДГОВОРНОСТА ЗА МЕЃУНАРОДНИТЕ ЗЛОСТОРСТВА.....	17
Основни начела на кривичното право.....	18
ГЛАВА 3.....	21
ИНСТРУМЕНТИ НА КАЗНЕНО ПРАВНА ПОМОШ ВО КРИВИЧНАТА МАТЕРИЈА.....	21
ЕКСТРАДИЦИЈА.....	22
Правни основи на екстрадицијата.....	24
Конвенција од Палермо	25
Постапка на екстрадиција	28
Постапка на екстрадиција според домашното законодавство.....	30
Посебни форми на предавање	35
Транзитна екстрадиција	35
Провизорна екстрадиција.....	36
Основни принципи на екстрадицијата.....	37
Реципроцитет;.....	38
Двојна инкриминација;.....	39
“Non bis in idem”	40
Начело на специјалитет.....	44
Ограничувања и забрани на екстрадицијата.....	46
1.5.1 Забрана на екстрадиција на домашни државјани	47
1.5.2. Забрана за предавање за политички кривични дела	49
1.5.3 Забрана на екстрадиција за воени и финансиски дела	50
1.5.3. Забрана за екстрадиција поради можна повреда на принципот на владеење на правото	51
ЕВРОПСКИ НАЛОГ ЗА АПСЕЊЕ	54
Содржина на Рамковната одлука.....	55

Постапка на предавање според Рамковната одлука за Европскиот налог за апсење.....	58
Причини за одбивање на Европскиот налог за апсење.....	62
ИЗВРШУВАЊЕ СТРАНКИ КРИВИЧНИ ПРЕСУДИ.....	65
Услови за признавање на меѓународната важност на казнените пресуди.....	67
Признавање и извршување странски кривични пресуди според македонското законодавство.....	69
ТРАНСФЕР НА ОСУДЕНИ ЛИЦА.....	73
“МАЛА” КАЗНЕНО – ПРАВНА ПОМОШ.....	80
Суштина и облици на “малата” казнено правна помош.....	82
Материјални и формални услови за “малата” казнено – правна помош.....	88
ПРЕЗЕМАЊЕ И ОТСТАПУВАЊЕ КРИВИЧНО ГОНЕЊЕ.....	90
КАЗНЕНО ПРАВНА ПОМОШ ВО МАКЕДОНСКОТО КРИВИЧНО ЗАКОНОДАВСТВО И КОМПАРАТИВНИ АСПЕКТИ.....	95
Постапка на екстрадиција.....	102
Извршување на странски кривични пресуди и трансфер на осудени лица.....	104
ЗАКЛУЧОК.....	106
КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА.....	110

ВОВЕД

Брзиот техничко - технолошки развој во последните педесетина години доведува до бројни промени кои светот го прават поубаво и поудобно место за живеење.

Живееме во време на глобализација, во којшто заемната соработка помеѓу државите во светот, нивната меѓусебна поврзаност и однос остварени на различни начини преку билатерални, мултилатерални договори, формирањето на меѓународни организации како Европската Унија, Советот на Европа, Организацијата на обединетите нации и уште многу други, допринесуваат во создавањето на “свет без граници”.

Ова е време каде што ниту една држава повеќе не може да биде изолирана ниту пак да дејствува како единка со свој посебен автономен систем, надвор од целокупната меѓународна заедница. Ваквата поврзаност помеѓу државите влијае кон унапредувањето на економијата и политиката во светски рамки, каде сепак основна и примарна цел е гаранцијата на основните човекови слободи и права. Меѓутоа, освен придобивките кои се добиени од вака создадената ситуација на поврзаност помеѓу државите, се јавуваат и бројни недостатоци кои поради нивното негативно влијание врз современото живеење се главна цел на меѓународната заедница во постојаниот процес на сузбивање и спречување.

Еден од главните проблеми на денешницата е криминалот како општествена негативна појава и неговите развојни форми и облици. Тој како таков постоел уште многу одамна, но неговите димензии биле далеку помали и во рамките на една држава, додека денес со создавањето на единствен пазар без внатрешни граници на ниво на Европската Унија и пошироко, се создава простор за мобилност на криминалците и лесен, брз и поедноставен начин на бегство. Отвореноста на државните граници му овозможуваат да зазема се поголем замав. Се појавуваат нови форми на транснационален криминал, кои ги надминуваат границите на една држава, заземаат цели територии па и континенти и доаѓа до интернационализација на криминалот.

Прераснувањето во транснационален криминал претставува сериозна закана за целокупната меѓународна заедница која се соочува со проблемот на неговото рано откривање и идентификување. Колку повеќе светот е поврзан на полето на економијата и политиката толку е полесен прототкот на криминалци, нивната комуникација, вршењето на криминални дела на различни територии, пренос на профит итн. Со самото тоа тој станува глобален, светски проблем чие спречување и проникнување во неговата основа, фактори, форми, граници и размери на дејствување, станува се потешко. Една од пречките кои се јавуваат при спречувањето и превенцијата на новите транснационални форми на криминал е самата разноликост помеѓу националните законодавства. Станува збор за тоа што секоја држава само по себе различно функционира, има свој посебен правен систем, секоја има различно ниво на развој, услови за борба и спречување, превенција и репресија на криминалот.

Секоја држава сама по себе има развиено казнено – правен систем за проникнување на криминалот во рамките на сопствените граници, на нејзината територија каде се протега нејзината репресивна власт. А од друга страна се соочуваме со проблем на развиени тешки форми на криминал, криминални дела кои имаат меѓународен елемент и ги надминуваат границите на една држава. Сето тоа ја наметнува потребата од нови мерки и методи за спречување и сузбивање на ова општествено зло, но овојпат не само во рамките на националните законодавства поединечно, но на едно пошироко супранационално ниво. Во контекст на ова меѓународната заедница превзема низа мерки за спротивставување на криминалот и тоа на национално ниво, регионално, билатерално и мултилатерално. Исто така големо влијание имаат и меѓународните организации и нивните активности меѓу кои огромно е влијанието на Организацијата на обединетите нации, ЕУ, СЕ и конвенциите кои ги имаат донесено. Неопходен е процесот на создавање на нови мерки, методи, поразвиени стандарди, супранационални норми (когентни норми), како и инструменти и институции кои би помогнале во сузбивањето на новите форми на транснационалниот криминал како глобален, светски проблем. Паралелно со тоа неопходна е казнено правната помош во гонењето на извршителите на кривични дела, која се остварува со помош на неколку инструменти. Еден од најстарите начини на меѓународна соработка е екстрадицијата за која ќе стане

збор во понатамошниот текст. Исто така од големо значење за меѓународната заедница во гонењето на криминалците и откривањето на кривичните дела се и определени институти за кои се смета дека се понови од екстрадицијата како: европскиот налог за апсење, извршување странски кривични пресуди, трансфер на осудени лица, “мала” казнено - правна помош, преземање и отстапување кривично гонење. Сите овие институти се уредени на национално ниво, со билатерални договори, мултилатерални договори, конвенции итн.

Главната цел на ова истражување е да се дефинира значењето на казнено правната помош во кривичната материја, нејзиниот обем, форми и појавни облици како и нејзиното значење за целокупната меѓународна заедница во процесот на сузбивање и спречување на криминалот како општествена негативна појава. Целта на овој магистерски труд ќе биде да ја дефинира потребата на меѓународно ниво од создавање односно развој на меѓународни инструменти кои ќе бидат од есенцијално значење во процесот на брзо, ефикасно и ефективно сузбивање на најразвиените форми на транснационален криминал. ***Казнено правната помош како форма на меѓународна соработка во кривичното право се остварува со различни инструменти, чие прифаќање и инкорпорирање во националните системи придонесува за полесно спротивставување на најтешките форми на криминал од страна на целокупната меѓународна заедница.*** Со вака јасно поставена теза, со ова истражување ќе се стремиме кон една продлабочена анализа која би ни дала одговори на многу прашања во врска со негативните влијанија на транснационалниот криминал, ефикасноста и ефективноста на институтите кои се занимаваат со негово спречување, а кои би биле од големо значење за целата научна јавност. Одговорите на овие прашања ќе ги добиеме преку една исцрпна анализа на поединечните правни системи на одделни држави, истражувања низ морето од правна литература, како и статистички податоци добиени од нашите соодветни институции.

Во овој магистерски труд посебно внимание ќе биде посветено на одделни прашања кои се поставени како хипотези, а во текот на истражувањето, со добиените сознанија и податоци ќе бидат потврдени или отфрлени. Тие се однесуваат на делот за постапката на екстрадиција, (не)предавањето на домашни државјани, трансферот на осудени лица.

Екстрадицијата како инструмент на меѓународна соработка се користи, но во многу случаи спротивно од билатералните договори, државите не се придржуваат на испорачувањето.

Уставното начело според кое на домашен државјанин не може да му биде одземено државјанството ниту да биде протеран или *предаден на друга држава*, претставува пречка во борбата против организираниот криминал, за разлика од некои законодавства (меѓу кои и нашето) каде е дозволена екстрадиција на домашни државјани под определени услови.

Некои законодавства допуштаат екстрадиција и без гаранција за принципот на реципроцитет, додека одделни законодавства воопшто не предвидуваат услов на реципроцитет.

Трансферот на осудени лица како инструмент на меѓународна соработка се презема во интерес на осудениот, но некои држави го злоупотребуваат овој инструмент во корист на самата држава на осудата.

Ратификуваните меѓународни инструменти, од страна на Република Македонија и нивното инкорпорирање во националното законодавство влијаат позитивно врз создавањето на правна рамка со која ќе биде олесната меѓународната соработка, за разлика од некои држави кои сеуште ги немаат прифатено поголемиот дел од меѓународните инструменти за казнено правна помош.

Исто така посебно внимание ќе биде обратено и на нашето законодавство, постапката на екстрадиција и нејзиното уредување во Република Македонија, останатите форми на казнено правна помош прифатени во рамки на нашите граници, начинот на регулирање на меѓународната соработка во нашиот правен систем, инкорпорирањето на меѓународните норми во националното законодавство, меѓународните конвенции и степенот на нивна ратификација и примена.

ГЛАВА 1

ПРИЧИНИ И ПОЈАВА НА КАЗНЕНО ПРАВНАТА ПОМОШ

Веќе рековме дека криминалот претставува неизбежна општествена појава. Меѓутоа главен проблем кој е ставен во центарот на ова истражување се новите форми на транснационален криминал кој ги надминуваат националните граници на една држава и го усложнуваат проблемот на негово рано откривање и следење. Отворените државни граници претставуваат голема придобивка на новото време, но истовремено и можност за полесно движење на криминалците и наоѓање на соодветно засолниште на територијата на некоја друга држава. По повод ваквата состојба меѓународната заедница се наоѓа пред еден голем предизвик со цел соочување со новите форми на криминални дела кои содржат меѓународен елемент. Нејзините активности главно се насочени кон пронаоѓање на нови мерки и инструменти кои ќе бидат од есенцијално значење за раното идентификување и спречување на новите форми на транснационален криминал. Оваа потреба е наметната пред се од неможноста на националните казнено правни системи да се справат со општественото заедничко зло кое е навлезено во сите сфери од општеството, економијата, политиката, администрацијата и кое не познава национални граници. Во правец на развојот на транснационалниот криминал се поизразени стануваат недостатоците во националните држави и нивната слабост во процесот на соочување и негова контрола. Се јавува потребата од поинтензивна соработка на меѓународно ниво и развој на казнено правната помош.

Интернационализацијата на организираниот криминал ја наметнува потребата од интернационализација на активностите на државите за негово рано спречување и сузбивање.¹

¹ Камбовски, В. (2005): Организиран криминал, Правен факултет “Јустинијан Први” – Скопје, 2-ри Август С – Штип;

1. Меѓународни конвенции и нивното значење и влијание во меѓународната соработка

Казнено – правната помош се остварува со примена на инструменти како: постапка на екстрадиција, извршување странски кривични пресуди, трансфер на осудени лица, преземање и отстапување кривично гонење итн, кои што инструменти се уредени со меѓународни спогодби, договори, конвенции, декларации, пактови итн. класифицирани на тој начин во зависност од значењето кое го имаат.²

Со оглед на разноликоста во дефинирањето на определени поими на кривични дела во различните национални законодавства, неопходно е усогласување на законодавствата и прифаќање на уедначени пристапи и дефиниции, кое е остварено токму преку тие конвенции. Покрај општата поделба на билатерални и мултилатерални, особено значајно е разликувањето на конвенции – закони и конвенции – договори. Конвенциите – закони содржат императивни норми (*jus cogens*) и тие се директно или непосредно применливи од страна на државите независно од нивната волја, додека останатите конвенции содржат норми и стандарди што треба да бидат имплементирани во националните законодавства во зависност од волјата на државите потписнички. Едни од позначајните конвенции за меѓународното казнено право се оние на Организацијата на обединетите нации, Европската Унија и Советот на Европа³. Овие конвенции се од големо значење при решавање на проблемот и слабостите на националните казнено правни системи во нивните различни и науедначени пристапи во дефинирањето на формите на транснационален криминал. Даваат унифицирани дефиниции за определени кривични дела, содржат норми со кои ги обврзуваат државите

² Хакнер, Т., Шомбург, В., Лагодини, О. и Волф, Н., (2009): Меѓународна правна помош во кривичната материја, Табернакул;

³ Советот на Европа е меѓувладинска организација формирана на 5 мај 1949 година од страна на 10 земји: Белгија, Данска, Франција, Ирска, Италија, Луксембург, Холандија, Норвешка, Шведска и Обединетото Кралство. Седиштето на Советот е во Стразбур (Франција). Негова основна цел е да ги штити човековите права, демократијата и владеењето на правото. Во рамките на Советот на Европа се донесуваат европски конвенции и спогодби преку кои земјите – членки (а некои се отворени за усвојување и од страна на земји кои не се членки) може да го хармонизираат и дополнуваат своето законодавство поради усогласување со истите. в. Советот на Европа 800 милиони Европјани, (2001), Уредено од Одделот за односи со јавноста, Дизајн: Isabelle Caraes, Произведено од Департманот за продукција на документи и публикации, Македонска верзија, октомври 2001 година, Репринт, 2005 година

потписнички да ги имплементираат во своите национални системи, да ги гонат извршителите на овие дела и соодветно да го санкционираат нивното извршување. Државите ја исполнуваат својата меѓународна обврска со инкриминирање на поведението што претставува повреда на ратификуваната меѓународна конвенција.⁴ Тоа е најдобар начин да националното казнено законодавство ги оживотвори одредбите и нормите содржани во меѓународните конвенции.

Освен овој начин можна е и непосредна или директна примена на меѓународните норми (*jus cogens*) што секоја држава мора да ги почитува. Тие претставуваат обврзувачки норми за државите, чие почитување е обезбедено со директна примена од страна на Меѓународниот кривичен суд, со гонење во друга држава, и со употреба на меѓународни санкции кон државата која одбива да ги применува. Тие го означуваат приоритетот на меѓународните извори наспроти националните, во определени области. Такви конвенции што содржат меѓународни императивни норми, когентни норми кои ја обврзуваат секоја држава на нивна примена, без оглед дали ја ратификувала односната конвенција или не, се: Конвенцијата за спречување и казнување на геноцидот од 1948⁵, Конвенција за незастарување на воените злосторства и злосторствата против човечноста од 1968⁶, Основната декларација за правата на човекот на ОН од 1948 година⁷, Европската конвенција за човекови права од 1950 година⁸, Женевските конвенции од 1949⁹ итн.

Најважните мултилатерални конвенции за казнено – правна соработка во кривичната материја на европско ниво му стојат на располагање на Советот на Европа. Советот на Европа, Европската Унија, ООН и нивните активности во

⁴ Камбовски, В., (1998) : Меѓународно казнено право, Просветно дело – Скопје, стр.27;

⁵Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide 1948, достапна на <http://www.preventgenocide.org/law/convention/text.htm> , последен пристап 01.02.2016;

⁶Convention on the Non-Applicability of Statutory Limitations to War Crimes and Crimes Against Humanity, of 26 November 1968, достапна на <http://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/warcrimes.pdf> , последен пристап 01.02.2016;

⁷The Universal Declaration of Human Rights, 10 December 1948, достапна на <http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/> , последен пристап 01.02.2016;

⁸European Convention on Human Rights, 4 November 1950, достапна на http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf , последен пристап 01.02.2016;

⁹Geneva Conventions 1949, достапни на <https://www.icrc.org/en/war-and-law/treaties-customary-law/geneva-conventions> , последен пристап на 01.02.2016;

кривичната материја имаат дадено голем придонес во процесот на дефинирање на најважните меѓународни кривични дела.

2. Меѓународни кривични дела

Меѓународните кривични дела претставуваат меѓународни злосторства кои посегнуваат по најважните меѓународни блага и вредности, каде највисоко место заземаат универзалните човекови слободи и права.¹⁰ Ваквите повреди се пропишани со правни прописи и следствено на тоа нивните сторители се санкционирани со соодветни казни. Меѓународните злосторства се инкриминирани како казниви поведенија во меѓународните конвенции, по повод кои се усвоени определени меѓународни инструменти со цел нивно ефикасно спречување. Тие претставуваат повреди на нормите содржани во самите конвенции, а исто така и повреди на општите правни начела признати на меѓународно ниво од меѓународната заедница.

За едно поведение да се класифицира како меѓународно кривично дело тоа треба да биде насочено против определен универзален меѓународен интерес или добро, да претставува повреда на некоја меѓународна норма пропишана во меѓународна конвенција и казнувањето на делото да е обврска на секоја држава, чиешто неказнување ќе биде проследено со определена санкција од страна на меѓународната заедница. Меѓутоа не може да се каже дека секоја повреда на некоја меѓународна норма се третира како казнено дело, како такви се само оние дела за кои државите потписнички имаат строга обврска за нивно пропишување, гонење и казнување.

Со оглед на тоа како меѓународни злосторства се класифицираат оние дела кои се инкриминирани како кривични дела во националните законодавства на државите, а својата основа и корени ги имаат во определена меѓународна норма, како и делата кои не се сметаат за кривични дела во некои национални законодавства, но се повреди на определени меѓународни когентни норми (*jus cogens*). Врз основа на горенаведеното ги делиме на меѓународни злосторства *stricto sensu* кои дела се регулирани со когентни

¹⁰Камбовски, В. (1998): Меѓународно казнено право, Просветно дело – Скопје, стр.255;

меѓународни норми и меѓународни кривични дела во поширока смисла кои се регулирани со норми опфатени со меѓународните конвенции.¹¹

2.1. Геноцид

Геноцидот е меѓународно злосторство кое е дефинирано како такво во Конвенцијата за спречување и казнување на злосторството геноцид од 1948 година.¹² Според оваа Конвенција страните договорнички потврдуваат дека геноцидот, било да е извршен за време на мир или за време на војна, тој претставува меѓународно злосторство и се обврзуваат дека ќе го спречат и ќе го казнат. Во вториот член од Конвенцијата е дефинирано што претставува геноцидот, како дело на убивање членови од групата, тешка повреда на физички или ментален интегритет на членовите на групата, намерно доведување на групата во такви животни услови кои ќе ја доведат до целосно или делумно уништување, мерки кои водат кон спречување на раѓање во групата и присилно преместување на децата од една група во друга, со намера потполно или делумно да се уништи една национална, етничка, расна или верска група. Конвенцијата им наметнува обврска на договорните страни покрај геноцидот да го казнуваат и договорот за извршување геноцид, непосредно и јавно поттикнување на извршување геноцид, обид и соучесништво во делото. Во петтиот член, Конвенцијата ги обврзува страните договорнички да донесат соодветна законска регулатива во согласност со нивните уставни, со што би обезбедиле соодветна примена на Конвенцијата и ефикасно казнување на сторителите на овие дела. Потоа, во неа е определена судската надлежност на државата на чија територија делото е сторено или надлежност на меѓународниот кривичен суд. Делото геноцид не се смета за политичко кривично дело и тоа е опфатено со актот на екстрадиција.¹³

Геноцидот, неговата забрана и казнување денес претставуваат универзален принцип, чиешто класифицирање како меѓународно злосторство е

¹¹ Камбовски, В. (1998): Меѓународно казнено право, Просветно дело – Скопје, стр.261;

¹²Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide 1948 достапна на <http://www.preventgenocide.org/law/convention/text.htm> , последен пристап 01.02.2016

¹³Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide 1948 достапна на <http://www.preventgenocide.org/law/convention/text.htm> , последен пристап 15.01.2016

потребно заради заштита на народите, национални, етнички, расни и верски групи како и заштита на човекот како припадник на некоја од тие групи.

2.2. Воени злосторства

Воените злосторства се меѓународни кривични дела кои претставуваат сериозно прекршување на определени правила на меѓународното хуманитарно право, односно прекршување на меѓународните норми со кои се заштитени основните вредности. Тие до некаде се регулирани со четирите Женевски конвенции од 1949 година¹⁴ и дополнителните протоколи кон тие конвенции, кои го регулираат односот со лица кои не учествуваат во вооружен судир, а тоа се цивили, ранети, болни, бродоломци и воени заробеници.

Првата Женевска конвенција се однесува на подобрувањето на положбата на ранетите и болни лица во вооружените судири и во војна и ги уредува правата на ранетите и болни војници и лицата кои ги негуваат, објектите во кои се сместени и опремата која се користи за нивно негување. Втората е Конвенција за подобрување на положбата на ранетите, болните и бродоломците на вооружените сили на море, која ја проширува заштитата на морнарите бродоломци и ги уредува правата под кои може да им се пружи помош. Третата Женевска конвенција се однесува на постапувањето со воените заробеници, каде се штитат припадниците на вооружените сили кои се заробени и содржи правила за односите спрема истите. Четвртата Женевска конвенција, се однесува на заштитата на цивилното население за време на војна, во која се уредени правилата за заштита на цивилите, начинот на однесување спрема ова население на територијата на окупацијата и спрема лицата лишени од слобода.¹⁵

¹⁴First Geneva Convention 1949, Second Geneva Convention 1949, Third Geneva Convention 1949, Fourth Geneva Convention 1949, 12 August 1949 Geneva, достапни на International committee of the red cross, <https://www.icrc.org/en/war-and-law/treaties-customary-law/geneva-conventions> , последен пристап 01.02.2016;

¹⁵First Geneva Convention 1949, Second Geneva Convention 1949, Third Geneva Convention 1949, Fourth Geneva Convention 1949, 12 August 1949 Geneva, достапни на International committee of the red cross, <https://www.icrc.org/en/war-and-law/treaties-customary-law/geneva-conventions> , последен пристап 01.02.2016;

Женевските конвенции се однесуваат на убивањето со намера, измачување и друго нечовечко однесување и постапување, биолошки експерименти, намерно предизвикување на големо страдање или сериозна повреда на телото и здравјето кој што не се оправдани со воени потреби и се извршени на незаконски и насилнички начин. Во конвенцијата е уредено и прашањето за екстрадиција на извршителите на вакви дела, според кое секоја држава потписничка е должна да го бара, да го изведе пред суд или да го испорача на земјата која го бара осомниченото или обвинето лице.¹⁶

Воените злосторства можат да бидат извршени од страна на воени лица против воени лица на непријателската територија, или пак од страна на цивилно население против воени лица или цивили на непријателот. Исто така како воени злосторства може да се класифицираат определени злосторства извршени од страна на цивили против други цивилни лица доколку постои поврзаност помеѓу делото и вооружениот судир. Во случај кога не постои ваква поврзаност тогаш станува збор за обично а не воено кривично дело.

Воените злосторства можат да бидат меѓународни вооружени судири доколку се извршени помеѓу две или повеќе држави и воени злосторства во внатрешни вооружени судири во рамките на една држава.

2.3. Злосторства против човештвото

Злосторствата против човештвото се меѓународни злосторства кои претставуваат сериозен напад врз човечкото достоинство или тешко понижување или деградирање на некое лице или на повеќе лица. Овие дела претставуваат системски, масовни насилства против човечките суштества, убиства, мачења, силувања, истребувања, депортација, прогон, кои се поддржани од страна на власта или на некој начин се толерираат од органите на власта. За едно дело да има карактер на злосторство против човештвото, тоа треба да биде масовен напад врз цивилно население, напад врз човештвото, да има голема тежина и да не претставува привремен настан, туку системско насилство. Ваквите дела се казнуваат без оглед дали се сторени за

¹⁶Cassese, A., (2008): International Criminal Law, second edition, Oxford University Press, str.89;

време на војна или за време на мир. Злосторства против човечноста се дела на:

- Убиство;
- Истребување;
- Поробување;
- Депортација или насилен трансфер на население;
- Затворање или друго тешко одземање на физичката слобода;
- Тортура;
- Полово насилство (силување, полово ропство, присилна проституција, присилно забременување);
- Прогонување;
- Присилно исчезнување на лица;
- Други нечовечки дела со сличен карактер и тежина;¹⁷

Злосторство против човечноста е инкриминирано како кривично дело и во нашиот Кривичен законик во чл.403-а.¹⁸

2.4. Меѓународен тероризам

Меѓународната заедница долги години се соочувала со проблемот на дефинирање на поимот на меѓународниот тероризам. Тоа пред се било од причина што различните држави имале различен пристап во дефинирањето на тероризмот како кривично дело. По долго време може да се каже дека едно дело за да биде класифицирано како меѓународен тероризам, пред се треба да биде определено како злосторство во националните казнено – правни системи. При тоа ваквото дело треба да ги надминува границите на една држава, без оглед дали станува збор за самото дејство или последицата, односно делото треба да биде транснационално. Исто така доста битен елемент е и целта при сторувањето на терористичкото дело: убиството, масовно убивање, сериозна телесна повреда, бомбардирање, грабнување, минирање итн. а која треба да биде ширење на страв или вознемиреност помеѓу населението. Паралелно со влевањето страв помеѓу граѓаните, делата на меѓународен тероризам се

¹⁷Cassese, A., (2008): International Criminal Law, second edition, Oxford University Press, str.98;

¹⁸ Кривичен законик на Република Македонија, “ Службен весник на Република Македонија ” бр. 37/96, 80/99, 4/2002, 43/2003, 19/2004, 81/2005, 60/2006, 73/2006, 87/2007, 7/2008, 139/2008, 114/2009, 51/11, 135/11, 185/11, 142/12, 166/12, 55/13, 82/13, 14/14, 27/14, 28/14, 115/14, 132/14, 160/14 и 199/14;

насочени кон присилување на јавната власт, владата или некоја меѓународна организација нешто да стори, да превземе или пак да се воздржи од некакво сторување. Од ова можеме да заклучиме дека основната и главна цел на секое терористичко движење е присилување на некоја јавна институција или приватна организација, да превземе определена политика или да се воздржи од некое сторување. Ваквото терористичко движење треба секогаш да биде поттикнато од некои идеолошки, политички или верски мотиви, а не од определени лични потреби и цели. Кога едно дело убиство, грабнување, експлозија и др. се сторени од лични побуди, во тој случај не можеме да зборуваме за меѓународен тероризам.¹⁹

Дефинирањето на меѓународниот тероризам и определувањето на неговиот поим и обем е од големо значење за меѓународната заедница и усвојувањето на инструменти и мерки за негово полесно спречување и казнување.

За нас од големо значење е Европската конвенција за спречување на тероризмот²⁰ од 1977 година усвоена од Советот на Европа. Во неа е дефиниран тероризмот како акт на насилство, регулирано е прашањето за негово соодветно казнување како и постапката на екстрадиција на извршителите на овие дела, кои не се сметаат за политички дела.²¹ Исто така од значење би била и дефиницијата на Организацијата на Обединетите нации дадена во Конвенцијата од Палермо, чија цел е да ја подобри соработката помеѓу земјите на полето на превенција од транснационалниот организиран криминал. Истата се однесува на корупцијата, перењето пари, опструкција на правдата и сериозните форми на криминал, кога овие дела се сторени исклучиво од организирана криминална група. Во неа се дефинирани поимите на сериозни дела, како и поимот на организирана криминална група.²²

¹⁹Cassese, A., (2008): International Criminal Law, second edition, Oxford University Press, str.167;

²⁰European Convention on the Suppression of Terrorism, Strasbourg, 27.01.1977, достапна на официјалниот сајт на Советот на Европа, <http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/090> , последен пристап 01.02.2016;

²¹ Камбовски, В. (1998): Меѓународно казнено право, Просветно дело – Скопје, стр.273;

²²Конвенцијата на ОН против транснационалниот организиран криминал од 2000 година, достапна на http://www.nacionalnakomisija.gov.mk/sites/default/files/prikachyvania/konvencija_na_obedinetite_nacii_pr_otiv_transnacionalniot_organiziran_kriminal_mkd.pdf , последен пристап 31.01.2016;

ГЛАВА 2

ОСНОВНИ НАЧЕЛА И ПРИНЦИПИ КАКО ОСНОВА ЗА УТВРДУВАЊЕ НА ОДГОВОРНОСТА ЗА МЕЃУНАРОДНИТЕ ЗЛОСТОРСТВА

Со оглед на големиот број на меѓународни кривични дела се наметнува потребата од усвојување на определени генерални правила кои ќе важат за сите меѓународни злосторства. Со развитокот на меѓународното кривично право и инкриминирањето на најтешките меѓународни злосторства во определени мултилатерални конвенции, меѓународната заедница со нејзините најважни организации и органи се стреми кон изнаоѓање на најкомаптибилни решенија во поглед на донесување на меѓународни институти кои ќе важат за сите држави и меѓународни казниви дела. Во меѓународните конвенции покрај одредбите за кривичните дела, се поголем е и бројот на одредби со кои се инкриминираат определени општи принципи за одредување на одговорноста на сторителот на кривичното дело. Од големо значење се општите принципи и начела содржани во Статутот на Меѓународниот воен суд од 1945 година, подоцна реафирмирани во Статутот на Меѓународниот суд за судење на воените злосторници од поранешна Југославија од 1993 година, за подоцна во 1998 година во Статутот на Меѓународниот кривичен суд да биде инкорпорирана посебна глава со општите начела на казненото право. Меѓународниот кривичен суд е формиран во 1998 година, со прифаќањето на неговиот основачки договор Римскиот статут на Меѓународниот кривичен суд, кој стапил на сила во 2002 година по ратификацијата од 60 држави.²³ Тој претставува посебен, независен меѓународен суд кој ги гони сторителите на најтешките кривични дела како геноцид, воени злосторства и злосторства против човечноста. Во Статутот на МКС се дефинирани основните принципи и начела на меѓународното право кои делумно ќе бидат опфатени со ова истражување.

²³ Камбовски, В. (1998): Меѓународно казнено право, Просветно дело – Скопје, стр.394;

Основни начела на кривичното право

Nullum crimen sine lege е начело кое во буквален превод би значело нема злостор без закон. Едно лице не може да биде кривично одговорно во согласност со Статутот, доколку неговото однесување во времето на сторување, не било пропишано како кривично дело и не било опфатено со надлежноста на Судот. Во ставот 2 од овој член е дефинирано дека кривичното дело треба да биде строго формулирано и не е дозволена аналогича во толкувањето. Во случај на двосмисленост во толкувањето, формулацијата на делото може да се толкува во корист на лицето против кое се води истрага, обвинетото или осудено лице.

Следниот член се однесува на принципот *nulla poena sine lege*, што би значело нема казна без закон. Врз основа на овој член лицето осудено од страна на Судот може да биде казнето само во согласност со Статутот.

Забраната за ретроактивност е опфатена во следниот член кој забранува едно лице да се смета за кривично одговорно во согласност со Статутот за дело кое е сторено пред влегувањето во сила на истиот. Во случај на промена во важечкото право пред донесувањето на конечна пресуда во определен случај, Статутот предвидува дека ќе се користи правото кое е поповолно за лицето кое е под истрага, обвинето или осудено.

Следниот член се однесува на начелото на индивидуална кривична одговорност, врз основа на кој Меѓународниот кривичен суд има надлежност врз физички лица во согласност со Статутот. Лицето кое ќе стори кривично дело во надлежност на Судот ќе биде индивидуално одговорно и казнето во согласност со Статутот.

Судот не е надлежен за кривични дела кои се сторени од страна на лица кои немаат 18 години во време на сторување на кривичното дело.

Значен принцип на меѓународното кривично право е субјективната одговорност на сторителот на кривичното дело, а тоа е вината. Начелото гласи *nullum crimen sine culpa* што во превод би значело нема злостор без вина. Ова начело е вградено и во Статутот на Меѓународниот кривичен суд во член 30 и се однесува на менталниот елемент на делото. Врз основа на оваа одредба

лицето ќе биде кривично одговорно и казнето за кривично дело кое е во надлежност на Судот, само доколку делото е сторено со намера и знаење.²⁴

Следниот значаен принцип кој е усвоен во Статутот на МКС е основата за исклучување на кривична одговорност. Едно лице нема да се смета за кривично одговорно доколку страда од ментална болест, или пак друг недостаток кој го уништува неговиот капацитет да го сфати значењето и незаконитоста на неговото однесување како и капацитетот за контрола на неговите постапки кои не се усогласени со барањата на законот. Исто така едно лице ќе биде исклучено од кривична одговорност доколку се наоѓа во состојба на опиеност која го намалува неговиот капацитет за да го оцени неговото однесување како противправно освен ако ова лице се довело во ваква состојба доброволно и знаело дека како резултат на ваквата опиеност е можно да се впушти во извршување на определено кривично дело кое е во надлежност на Судот.

Како основа за исклучување на кривична одговорност се и институтите на нужна одбрана²⁵ и крајна нужда²⁶. Нужната одбрана е општ институт на правото според кој е дозволено и праведно правото да му се спротивстави на неправото. Таков е примерот кога има вооружен судир помеѓу две држави, учесниците во судирот на државата која се брани ќе бидат ослободени од кривична одговорност како резултат на колективното право на одбрана кое е инкриминирано во Повелбата на ОН и други меѓународни акти. Исто така крајната нужда е институт кој ја исклучува кривичната одговорност кога има конфликт на интереси и блага.

Фактот дека определено дело кое е во надлежност на Судот е сторено од страна на лице кое е под наредба на Владата или на претпоставен, не го ослободува лицето од кривична одговорност освен во определени случаи. Тие

²⁴Rome Statute of the International Criminal Court; Text of the Rome Statute circulated as document A/CONF. 183/9 of 17 July 1998 and corrected by process-verbaux of 10 November 1998, 12 July 1999, 30 November 1999, 8 May 2000, 17 January 2001 and 16 January 2002. The Statute entered into force on 1 July 2002;

²⁵ Нужната одбрана во кривичното право е одбрана која е неопходно потребна за да сторителот одбие од себе или од некое друго лице истовремен противправен напад. в. Кралев, Т., Рамичевиќ, Б., Ефремов, З., (2012): Криминалистички лексикон, РИ-Графика, стр. 445;

²⁶ Крајната нужда постои кога дејствието со кое се остваруваат обележјата на некое кривично дело е сторено со цел сторителот да отстрани од себе или од друго лице, истовремена нескриена опасност, која на друг начин не можела да се отстрани. Стореното зло не смее да биде поголемо од злото кое се заканувало. . в. Кралев, Т., Рамичевиќ, Б., Ефремов, З., (2012): Криминалистички лексикон, РИ-Графика, стр. 343;

случаи се однесуваат на дела кога лицето е под законска обврска да ги почитува наредбите на Владата или на претпоставениот, кога лицето не знаело дека наредбата била незаконска и кога не е очигледно дека наредбата е незаконска. Меѓутоа потчинетиот не е ослободен од одговорност за дела на геноцид, воени злосторства и злосторства против човештво, чии што наредби е повеќе од јасно дека се незаконски.²⁷

Вакво правило содржи и нашиот Кривичен законик во чл.352 кој гласи: “Нема да се казни потчинетиот ако стори кривично дело по наредба на претпоставениот, а таа наредба се однесува на службената должност, освен ако наредбата била насочена кон извршување на воено злосторство или друго тешко кривично дело или ако знаел дека извршувањето на наредбата претставува кривично дело.”²⁸

Основно начело претставува и начелото на исклучување на привилегиран статус на шеф на држава или на кој било друг функционер во однос на одговорноста за меѓународно кривично дело. Ова начело е опфатено и во член 27 од Статутот на Меѓународниот кривичен суд.

²⁷Rome Statute of the International Criminal Court;Text of the Rome Statute circulated as document A/CONF. 183/9 of 17 July 1998 and corrected by process-verbaux of 10 November 1998, 12 July 1999, 30 November 1999, 8 May 2000, 17 January 2001 and 16 January 2002. The Statute entered into force on 1 July 2002;

²⁸ Кривичен законик, “ Службен весник на Република Македонија ” бр. 37/96, 80/99, 4/2002, 43/2003, 19/2004, 81/2005, 60/2006, 73/2006, 87/2007, 7/2008, 139/2008, 114/2009, 51/11, 135/11, 185/11, 142/12, 166/12, 55/13, 82/13, 14/14, 27/14, 28/14, 115/14, 132/14, 160/14 и 199/14;

ГЛАВА 3

ИНСТРУМЕНТИ НА КАЗНЕНО ПРАВНА ПОМОШ ВО КРИВИЧНАТА МАТЕРИЈА

Криминалот како главен проблем на денешницата претставува сериозна закана за целокупната меѓународна заедница. Во последните педесетина години тој значително се менува и развива свои нови облици и форми кои се резултат на отворените државни граници и можноста за брз проток на сторители на кривичните дела. Тој преминува во форма на транснационален организиран криминал, претставува општествено зло на новото време кој навлегува во сите сфери на општеството, економијата, културата, политиката итн. На вака организираниот транснационален криминал кој ги надминува границите на една држава и има странски елемент не можат соодветно да одговорат државите со своите национални казнено – правни системи. Се наметнува потребата од донесување на норми во рамките на определени мултилатерални конвенции кои им наметнуваат определени поведенија на државите потписнички во нивното постапување, гонење и казнување на сторителите на некои меѓународни кривични дела. Исто така неопходна станува потребата од усвојување на меѓународни инструменти кои ќе бидат од значење во меѓународната соработка помеѓу државите. Меѓународната соработка се остварува со казнено правна помош која државите си ја даваат меѓусебно со помош на меѓународни инструменти како екстрадицијата, извршување странски кривични пресуди, трансфер на осудени лица, европски налог за извршување, преземање на кривично гонење и други. Овие инструменти се усвоени од меѓународната заедница и регулирани во определени мултилатерални конвенции. Тие се инкорпорирани и во некои националните правни системи, во самите кривични законици или пак во посебен закон. Таков е случајот со нашето право, каде казнено - правната помош во кривичната материја е опфатена и регулирана со посебен закон, Законот за меѓународна соработка во кривичната материја, потоа во Германија е донесен Законот за меѓународна правна помош во кривичната материја, во Србија Законот за меѓународна правна помош во кривичните предмети од 2009 година и други. Самите инструменти имаат утврдени принципи во кои случаи е дозволено барање и давање казнено – правна помош, за кои дела е дозволено, под кои услови, основните начела на постапката, начините на кои се

постапуваат. Во следнава глава поконкретно ќе стане збор за секој од овие инструменти поединечно.

ЕКСТРАДИЦИЈА

Постапката на екстрадиција претставува една од најстарите мерки за меѓудржавна соработка, која се смета дека постоела уште од египетската цивилизација. Во историјата се смета дека првиот договор за екстрадиција бил склучен во 1280 година п.н.е. помеѓу Рамзес II и Хатусили III, крал на Хетитите.

29

Екстрадицијата како една од најстарите мерки на меѓународна соработка во својата основа секогаш ги има интересите на две држави, од една страна државата која бара да и биде предаден извршителот на кривичното дело и од друга страна државата која тоа барање треба да го исполни со цел нејзината држава да не стане прибежиште за сторителите на најтешките облици на криминални дела. Екстрадицијата значи предавање на извршителот на кривичното дело, под определени услови и во определена постапка, од една на друга држава поради преземање кривично гонење или извршување на определена кривична санкција што таму му е изречена. Според некои теоретичари самата постапка на екстрадиција значи откажување од сопствената репресивна власт на една држава, во корист на државата која барала екстрадиција, со цел ефектуирање на нејзината репресивна власт. Како и да е таа е една од најзначајните форми на казнено правна помош во кривичното право.

Екстрадицијата од нејзината појава па до денес минувала низ неколку развојни периоди. Првата фаза од нејзиниот развој е пред почетокот на 19 век, кога таа се развивала како соработка помеѓу две држави врз основа на билатерални договори. Веќе рековме дека најстарите договори датираат уште од египетската цивилизација. Со текот на времето тие билатерални договори во себе почнале да вклучуваат некои општи принципи, како на пример обврската на државата за одобрување на екстрадиција, коишто правила го означиле почетокот на екстрадиционото право. Во тоа време голем број на

²⁹ M. Cherif Bassiouni, (2014):International Extradition: United States Law and Practice 6th Edition

автори сметале дека обврската за екстрадиција може да биде регулирана само со меѓународни договори.³⁰ За овој период е карактеристично тоа што екстрадицијата главно ги задоволува интересите на политиката и претставува политички акт на државата. Веќе во втората фаза од развојот на оваа меѓународна соработка која започнува со почетокот на 19 век, покрај билатералните договори почнуваат да се појавуваат и првите национални закони. Овие закони се донесени со цел да ја уредат постапката на екстрадиција, правата на екстрадираното лице, се проширува судската надлежност и контрола и овој период трае се до Втората светска војна. Исто така карактеристично за него е тоа што се формираат и основните принципи на екстрадицијата кои подоцна се инкорпорирани во многу меѓународни акти и национални системи, а тоа се принципот на реципроцитет, двојна инкриминација, специјалитет итн. Како прв ваков национален закон кој ја уредува оваа материја се смета дека е законот за екстрадиција од 1833 година на Белгија, по чии што пример подоцна се донесени и многу други. Третиот период од развојот на екстрадицијата започнува по Втората светска војна и тој е карактеристичен по унифицирањето на оваа постапка на меѓународно ниво, со донесувањето на мултилатерални конвенции. Ваквата потреба е наметната пред се од големите миграциони движења и отварањето на државните граници што на крај резултира со развој на меѓународниот криминал, а тоа придонесува кон потребата од поблиска соработка помеѓу државите во спречувањето на криминалот и се почеста примена на постапката на екстрадиција. Појавата на нови форми на транснационален криминал им наметнува обврска на државите за екстрадиција на пребегнатите извршители на кривични дела.³¹ Во овој период доста значајни стануваат и процесните гаранции за правата на извршителот на кривичното дело, односно обезбедување на основните човекови слободи и права.

Постапката на екстрадиција се остварува врз основа на два различни системи, прифатени од различни држави од кој едниот е административен, а другиот мешовит. Во државите кои го имаат прифатено административниот систем, одлуката за предавање, како и претходната постапка ја спроведува и

³⁰Przic, B., Izdavanje krivaca u medzunarodnom pravu, Arhiv za pravne i drustvene nauke (посебен отисок), Beograd, 1934;

³¹Тупурковски, В., Разликата помеѓу чисто политичките и релативно политичките кривични дела при екстрадиција, Годишник на правниот факултет, Скопје, 1974 година;

донесува извршната власт односно владата. Ваквата постапка е прифатена во Египет, Јапонија и други држави. Спротивно на овој систем, во мешовитиот постапката на екстрадиција е поделена. Тоа значи дека претходната постапка на испитување на барањето за предавање на лицето кое го сторило кривичното дело ја спроведуваат правосудните органи, додека одлуката е донесена од страна на извршната власт, владата. Во овој случај имаме поделени надлежности, каде одкако судот ќе утврди дека има услови за екстрадиција, конечната одлука ќе ја донесе владата. Во овој систем кој е прифатен од поголем број земји, меѓу кои и нашата гаранциите за правата на извршителот се поголеми и пообезбедени. Како и да е и во двата системи, постапката на екстрадиција пред се треба да ги штити и гарантира основните човекови права, кои се основна вредност и двигател на меѓународното право. Тоа значи дека почитувањето на определени човекови права има приоритет во однос на нормите од екстрадиционото право и меѓународните договори. Во контекст на ова постапката на екстрадиција не е дозволена доколку на сторителот му се заканува смртна казна во државата која ја побарала екстрадицијата, забрана за тортура или друго сурово и нечовечко постапување и казнување, забрана за екстрадиција заснована на дискриминација итн.³²

Правни основи на екстрадицијата

Веќе претходно рековме дека во почетокот од појавата на екстрадицијата таа била регулирана со билатерални договори, додека во подоцнежниот период со национални закони и мултилатерални конвенции. Денес во современото право оваа постапка е регулирана и во националните системи на државите и на меѓународно ниво. Кога станува збор за судир помеѓу националното законодавство и меѓународните договори, во тој случај меѓународните договори имаат предност над законите. Тоа значи дека националното право има супсидијарен карактер во однос на меѓународното.

Екстрадицијата како форма на казнено – правна помош во кривичната материја е регулирана и опфатена во поголем број конвенции. Од големо

³² Камбовски, В. (1998): Меѓународно казнено право, Просветно дело – Скопје, стр.111;

значење на европското тло е Европската конвенција за екстрадиција од 13 декември 1957 година на Советот на Европа, која е донесена врз договорна основа и е дополнета со протоколи. Покрај оваа конвенција, за екстрадиционото право значајни се и Конвенцијата за екстрадиција на Европската Унија и Конвенцијата за поедноставување на екстрадицијата на Европската Унија, кои не се независни од матичната спогодба Европската Конвенција за екстрадиција и никогаш не би можеле да бидат единствена основа за екстрадиција. Конвенцијата за екстрадиција на Европската Унија ја дополнува Европската конвенција за екстрадиција и нејзина задача е да го поедностави процесот на екстрадиција помеѓу државите на Европската Унија. Додека пак Конвенцијата за поедноставување на екстрадицијата на Европската Унија се стреми кон поедноставување на процесот на екстрадиција помеѓу земјите – членки на Европската Унија во случаите кога лицето кое е кривично гонето се согласува со неговата екстрадиција.³³

Покрај горе споменатите конвенции, постапката на екстрадиција е унифицира и опфатена и во голем дел меѓународни конвенции кои ги опфаќаат најтешките форми на кривични дела, како: Конвенцијата за казнување на злосторството геноцид од 1948 година, Конвенцијата за спречување на трговијата со лица и експлоатацијата на проституцијата на други од 1949 година, Меѓународната конвенција за спречување на фалсификувањето пари од 1929 година, Европската конвенција за опојни дроги од 1961 година, Женевските конвенции за хуманизација на војната од 1949 година. Слични одредби за екстрадиција на сторители на кривични дела од областа на транснационалниот криминал содржи и Конвенцијата од Палермо.

Конвенција од Палермо

Конвенцијата од Палермо е всушност Конвенција на ОН против транснационалниот организиран криминал од 2000 година. Целта на оваа Конвенција е да ја унапреди и да ја направи поефикасна соработката помеѓу земјите заради превенција и борба против транснационалниот организиран криминал. Таа се однесува на превенцијата, истрагата и гонењето на

³³ Хакнер, Т., Шомбург, В., Лагодини, О. и Волф, Н., (2009): Меѓународна правна помош во кривичната материја, Табернакул, стр.38;

кривичните дела учество во организирана криминална група, перење на приносите од криминални дела, корупцијата, попречувањето на правдата и сериозниот криминал, во случај кога казнивото дело е транснационално и во него е инволвирана организирана криминална група.³⁴

Во членот 16 од Конвенцијата е регулирана постапката на екстрадиција, која се спроведува на лице кое извршило некое од кривичните дела предвидени во оваа Конвенција, доколку лицето на кое се однесува барањето се наоѓа во државата-членка од којашто се бара екстрадицијата. Исто така потребно е кривичното дело за кое е поднесено барањето за екстрадиција да биде пропишано како казниво во домашните законодавства на двете држави – членки. Во смисла на не постоењето на договор за екстрадиција помеѓу две држави, од кои едната бара да и биде испорачано лице кое сторило кривично дело опфатено со Конвенцијата, државата која треба да го исполни барањето и да го испорача лицето може да се повика на Конвенцијата како правна основа за екстрадиција на бараното лице и покрај не постоењето на договор за екстрадиција помеѓу овие две држави. Постапката на екстрадиција ќе се остварува според условите пропишани со домашното право на државата – членка од која се бара екстрадицијата, или пак од соодветни договори за екстрадиција, каде ќе бидат наведени и условите според кои една држава може да ја одбие постапката, како и условите во врска со барањето за минимум казнување за екстрадиција.

Конвенцијата содржи одредби според кои државата на чија територија е пронајден сторителот на некое кривично дело опфатено со оваа Конвенција, доколку не сака да го екстрадира ова лице поради тоа што е нејзин државјанин, е обврзана врз основа на барањето од државата – членка која бара екстрадиција, без одлагање да покрене обвинение против ова лице. При тоа правосудните органи треба да ја спроведат постапката и да донесат одлука во согласност со домашното законодавство како и за било кое друго кривично дело. Конвенцијата предвидува и една нова форма на екстрадиција на домашни државјани заради судење во странство, но само доколку лицето биде вратено во матичната држава заради издржување на казната, доколку ваквата

³⁴ Конвенцијата на ОН против транснационалниот организиран криминал од 2000 година, чл.3, достапна на http://www.nacionalnakomisija.gov.mk/sites/default/files/prikachyvanja/konvencija_na_obedinetite_nacii_prativ_transnacionalniot_organiziran_kriminal_mkd.pdf, последен пристап 31.01.2016;

одлука и постапка биде прифатена како од државата која го поднела барањето за екстрадиција така и од државата во која треба да се издржува казната. Државата членка од која се бара екстрадиција на лице кое е нејзин државјанин, во определени услови кои ги предвидува нејзиното домашно право, може да ја изврши казната која била изречена според домашното право на државата која го поднела барањето. Исто така таа може да го одбие барањето за екстрадиција доколку смета дека истото е направено со цел да се обвини или казни едно лице поради неговиот пол, раса, религија, националност, етничка припадност или политички определби. Конвенцијата исто така содржи изречна забрана според која едно барање за екстрадиција не може да биде обично само поради тоа што кривичното дело се однесува на фискалната материја. И во последниот став од овој член Конвенцијата предвидува склучување билатерални и мултилатерални договори помеѓу државите – членки со цел подигнување на ефикасноста при екстрадицијата.³⁵

Во нашето право постапката на екстрадиција и условите за предавање или барање на обвинето или осудено лице се уредени со Законот за меѓународна соработка во кривичната материја од 2010 година, додека пред донесувањето на овој закон истата била уредена со Законот за кривична постапка, глава XXXI – Постапка за екстрадиција на обвинети и осудени лица. Дополнително во Кривичниот законик се уредени посебните услови за гонење на сторители на кривични дела во чл. 120, како и посебните принципи реален заштитен принцип, персонален (активен и пасивен) и универзален принцип. Тие се опфатени во дванаесетта глава од КЗ која се оденсува на важењето на кривичното законодавство според местото на извршување на кривичното дело.

36

³⁵ Конвенцијата на ОН против транснационалниот организиран криминал (Конвенција од Палермо) од 2000 година, чл.16 достапна на http://www.nacionalnakomisija.gov.mk/sites/default/files/prikachyvanja/konvencija_na_obedinetite_nacii_pr_otiv_transnacionalniot_organiziran_kriminal_mkd.pdf , последен пристап 31.01.2016;

³⁶ Кривичен законик, " Службен весник на Република Македонија " бр. 37/96, 80/99, 4/2002, 43/2003, 19/2004, 81/2005, 60/2006, 73/2006, 87/2007, 7/2008, 139/2008, 114/2009, 51/11, 135/11, 185/11, 142/12, 166/12, 55/13, 82/13, 14/14, 27/14, 28/14, 115/14, 132/14, 160/14 и 199/14;

Постапка на екстрадиција

Веќе рековме дека постапката на екстрадиција во различните држави низ светот е организирана на различен начин, односно кај некои држави функционира врз основа на административниот модел, а кај други врз основа на мешовитиот. Меѓутоа и во двата случаи од големо значење претставуваат доказите кои се поднесуваат заедно со барањето за екстрадиција до замолената држава. Самата постапка започнува со барање за кривично гонење кое мора да биде добро поткрепено со докази за основано сомневање дека едно лице сторило кривично дело, бидејќи постапката на екстрадиција би значела дека на тоа лице му се ограничуваат основните човекови слободи и права. Поради тоа во современото екстрадиционно право е прифатена ограничената доказна основа на барањето за екстрадиција, а тоа значи дека се доволни решението за притвор, наредбата за распишување потерница во која се наведени доказите за основано сомнение дека тоа лице го сторило кривичното дело. Некои други држави како на пример САД и Велика Британија сметаат дека со барањето за екстрадиција треба да бидат доставени и сите докази кои подоцна ќе бидат оценети според правото на замолената држава, која може да ги отфрли доколку се докаже дека нема доволно докази за утврдување на сите правно – релевантни елементи на делото.³⁷

Во Европската конвенција за екстрадиција од 1957 година, е статуирана одредба за барањето или молбата за екстрадиција кое треба да биде поднесено во писмена форма и по дипломатски пат. Во одредени случаи таа дозволува и друг начин на комуникација помеѓу две држави кога помеѓу нив стои непосреден договор. Кон молбата треба да бидат приложени и други документи кои ќе ја докажат автентичноста на барањето: примерок од одлука за извршување на казната, решение за апсење или пак некој друг правен акт кој има исто правно дејство и се издава на начин пропишан во законодавството на државата молител. Потоа треба да содржи факти поради кои се бара екстрадицијата како време и место на извршување на делото, правна квалификација и текстот на законските одредби кои мора да бидат прецизно

³⁷M. Cherif Bassiouni, (2014): International Extradition: United States Law and Practice 6th Edition

дефинирани. Потребна е прецизна идентификација на лицето кое се бара за утврдување на неговиот идентитет и државјанство како и било кое друго известување кое би било од корист на постапката. Во случај кога доставените информации од страната молител не се доволни за да се донесе соодветна одлука, замолената страна може да побара дополнителни информации за кој ќе определи рок во кој треба да и бидат доставени.

Конвенцијата содржи одредби кои и дозволуваат на надлежните органи на страната молител да побараат привремено апсење на лицето кое се бара, додека замолената страна треба да одлучува по ова барање во согласност со домашното законодавство. Молбата треба да биде доставена по дипломатски пат, по пошта или со телеграма на надлежните органи на замолената страна, или пак може да биде доставена и преку Меѓународната организација за криминалистичка полиција (Интерпол). Државата молител треба веднаш да биде известена за одлуката донесена по повод барањето за привремено апсење.³⁸

Конвенцијата го разгледува и прашањето на повеќе барања за екстрадиција истовремено, поднесени од страна на повеќе држави поради исти или различни дела. При тоа, замолената држава одлучува на која држава ќе и го предаде бараното лице во зависност од тежината на кривичните дела за кои се бара едно лице, местото на извршување, редоследот на поднесените барања, државјанството на лицето и можностите за понатамошно екстрадирање во друга држава. По донесувањето на одлука за предавање или непредавање на бараното лице, замолената држава за својата одлука ја известува државата која го поднела барањето. Доколку е донесена одлука за целосно или делумно одбивање на барањето, замолената држава ваквата одлука мора да ја образложи и поткрепи со докази. Во случај кога е одобрено предавање на лицето, страната молител треба навремено да биде известена за местото и времето на предавање, како и за времето на траење на притворот во кој се наоѓало бараното лице. Доколку државата молител побара да и бидат предадени предмети, замолената страна може да ги заплени и да ги предаде предметите доколку тоа е во согласност со нејзиното законодавство, и тоа само на оние предмети кои би можеле да послужат како доказен материјал или пак

³⁸European Convention on Extradition, Paris, 13.XII.1957, Council of Europe

оние предмети кои потекнуваат од кривичното дело, а кои во моментот на апсењето биле најдени кај лицето чие предавање се бара.

Во согласност со нормите на односната конвенција, за постапката на издавање и привремено апсење треба да се применува законот на замолената страна.³⁹

Постапка на екстрадиција според домашното законодавство

Постапката на екстрадиција во Република Македонија е уредена со Законот за меѓународна соработка во кривичната материја, во посебна глава, која ќе биде опфатена со ова истражување. Пред донесувањето на новиот закон во 2010 година таа била регулирана со Законот за кривична постапка и со ратификуваните меѓународни конвенции. Овој закон е донесен по примерот на меѓународните мултилатерални конвенции кои се општо прифатени од голем број на држави. Нашата земја има ратификувано голем дел од нив кои се од големо значење во процесот на сузбивање на транснационалниот организиран криминал и најтешките форми на кривични дела. Ратификувани Европски конвенции на полето на меѓународната соработка во кривичната материја се: Европска конвенција за меѓусебна правна помош во кривичната материја, со прв и втор дополнителен протокол, Европска конвенција за екстрадиција со прв и втор додатен протокол, Конвенција за трансфер на осудени лица со дополнителен протокол, Европска спогодба за пренос на барањата за правна помош, Европска конвенција за пренос на казнените постапки, Европска конвенција за спречување на тероризмот и други.⁴⁰

Македонскиот закон за меѓународна соработка во кривичната материја дозволува екстрадиција за определени видови дела за кои според домашното законодавство е пропишана казна затвор од најмалку една година. Исто така дозволена е екстрадиција заради извршување на правосилно изречена ефективна казна затвор, доколку лицето кое е барано треба да доиздржи казна

³⁹European Convention on Extradition, Paris, 13.XII.1957, Council of Europe, достапна на официјалниот сајт на Советот на Европа <http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/024>, последен пристап 01.02.2016;

⁴⁰Ратификувани Европски конвенции за меѓународна соработка во кривичната материја, прво издание, Република Македонија Министерство за правда, Скопје, 2010 година;

од најмалку четири месеци, но и во двата случаи потребно е кривичното дело за кое се бара сторителот да е казниво и според Кривичниот законик на Република Македонија. Нашето законодавство не дозволува ограничување на слободата на некое лице или негова екстрадиција за било кое друго дело извршено пред екстрадицијата, освен за она дело за кое е поднесено барањето, со што јасно се истакнува начелото на специјалност како еден од основните услови на екстрадицијата.

Постапката на екстрадиција започнува со поднесување на барање за меѓународна соработка во кривичната материја. Барањето се поднесува во писмена форма од страна на домашниот надлежен орган кој во согласност со Законот за меѓународна соработка во кривичната материја е Министерството за правда, домашен правосуден орган или прекршочен орган.⁴¹ Барањето се доставува директно до странскиот надлежен орган во услови на заемност или кога тоа е предвидено со меѓународен договор, додека во случаите кога не постои меѓународен договор Министерството за правда доставува барање по дипломатски пат преку Министерство за надворешни работи. Нашето право ја утврдува формата на барањето кое мора да биде во писмена форма и да содржи назив на органот кој го составил и назив на органот до кој е упатено барањето, правниот основ по кој се бара екстрадиција на лицето (заемност, меѓународен договор), опис на дејствието кое е сторено и причината поради која е поднесено тоа барање, законски назив на кривичното дело, опис на фактичката состојба, лични податоци и државјанство на лицето кое се бара. Покрај овие податоци кон барањето за екстрадиција треба да бидат доставени и некои други документи како податоци од кои би се утврдил идентитетот на лицето кое се бара, уверение или други податоци за државјанство, обвинение, пресуда или друг акт со исто правно дејство, опис на делото, законски назив на кривичното дело и докази за основано сомневање и за крај препис од одредбите на Кривичниот законик на Република Македонија кој треба да се примени или е применет врз лицето чијашто екстрадиција се бара. Кога доставените податоци и информации не се доволни за да се одлучи дали бараното лице ќе биде екстрадирано или не, нашиот надлежен орган може да

⁴¹ Закон за меѓународна соработка во кривичната материја, Службен весник на РМ, бр. 124 од 20.09.2010 година

побара од странската држава да достави дополнителни информации и да и определи рок во кој треба да ги достави, така е и во Европската конвенција за екстрадиција која е ратификувана од страна на нашата земја.⁴²

Во нашето законодавство е предвидено постапката на екстрадиција да се води во согласност со домашното право, доколку со меѓународен договор не е нешто друго предвидено, па според одредбите од Законот за меѓународна соработка во кривичната материја судија на претходна постапка може да донесе решение за мерка притвор на лицето кое се бара, по претходно поднесен предлог од страна на надлежен јавен обвинител и доколку за тоа постојат услови согласно со одредбите на Законот за кривична постапка. Мерка притвор може да се изрече во согласност со нашето законодавство, доколку постои основано сомневање дека едно лице сторило кривично дело, а притворот е неопходен за непречно водење на кривичната постапка:

- доколку тоа лице се крие, не може да се утврди неговиот идентитет или пак постојат некои други околности кои укажуваат на негово бегство;

- во случај кога постои основан страв дека лицето ќе ги уништи трагите на кривичното дело, ќе ги сокрие или фалсификува, или ако постои можност да ја попречува истрагата со негово влијание врз сведоците во постапката, соученниците или прикривачите;

- постојат околности кои наведуваат на тоа дека лицето може да го повтори кривичното дело, да го доврши делото кое било во обид или ќе стори кривично дело со кое сака да упати закана;

- доколку обвинетиот е уредно повикан, а избегнува да се појави на главната расправа или кога сите околности укажуваат на тоа дека тој не сака и одбегнува да ја прими поканата.⁴³

При самото лишување од слобода на лицето од страна на полициски службеници од Министерството за внатрешни работи, ова лице треба да биде поучено за неговите права во текот на постапката, како и тоа дека има право на бранител, а во рок од 24 часа да биде изведено пред судија на претходна

⁴² Законот за ратификација на Европската конвенција за екстрадиција со Додатен протокол и Втор додатен протокол, 20 мај 1999 година;

⁴³ Закон за кривична постапка чл. 165, Службен весник на РМ, бр. 150 од 18.11.2010 година;

постапка. Законот предвидува можност лицето кое се бара да може да даде согласност за екстрадиција во странска држава по скратена постапка за екстрадиција, меѓутоа со вака дадената согласност би значело дека лицето се откажува од принципот на специјалитет. Начелото на специјалитет е едно од основните начела на екстрадицијата кое значи дека лицето кое е предадено на друга држава не може да биде гонето или казнето за некое друго кривично дело кое било сторено пред екстрадицијата или различно од она за кое е дозволена постапката на екстрадиција.⁴⁴ Вака дадената согласност за скратена постапка на екстрадиција е неотповиклива, по која надлежниот суд без одлагање го известува Министерството за правда, кое најдоцна во рок од десет дена откако лицето е притворено треба да ја извести странската држава.

Во редовната постапка на екстрадиција Министерот треба да донесе решение со кое ќе дозволи или нема да дозволи екстрадиција. Таа нема да биде дозволена доколку лицето кое се бара било судено во отсуство, а странската држава не даде гаранција дека ќе дозволи повторно судење во негово присуство. Исто така нашето законодавство не дозволува екстрадиција на лица за кои смета дека ќе бидат подложени на мачење и друг вид на сурово, нечовечко или понижувачко постапување и казнување, или пак доколку на лицето му се заканува смртна казна. Смртната казна денес не е толку присутна но сепак во некои држави се уште постои и може да биде изречена и спроведена за определени кривични дела. Но и кога државата која ја бара екстрадицијата во своето национално законодавство ја има инкриминирана оваа казна, треба да даде изречна гаранција дека смртната казна која е забранета низ светот нема да се спроведе во конкретниот случај. Таа е изречно исклучена и од екстрадиционото право на Германија регулирано со Законот за меѓународна правна помош во кривичната материја.⁴⁵

Ва нашето законодавство изрично е забрането екстрадираното лице да се гони или казни во странската држава за друго дело кое не е предмет на екстрадицијата или кое е сторено пред постапката на екстрадиција, забрането е екстрадираното лице да се казни со потешка казна од онаа на која е осудено

⁴⁴Bantekas, I., Nash, S., (2003): International criminal law, second edition, Cavendish Publishing Limited;

⁴⁵ Gesetz über die internationale Rechtshilfe in Strafsachen (IRG) § 8, Ausfertigungsdatum: 23.12.1982, достапен на <http://www.gesetze-im-internet.de/irg/> последен пристап 28.01.2016;

или пак смртна казна. Екстрадицијата строго е забранета и нема да се изврши за политички кривични дела и дела кои се поврзани со нив, како и за воени кривични дела. Како политичко дело според нашето законодавство не се смета делото атентат на шеф на држава или на некој член од неговото семејство, како и тероризмот и кривични дела од типот на меѓународни злосторства. Лицето не смее да биде екстрадирано на трета држава заради гонење за дело сторено пред дозволената екстрадиција, и спрема ова лице треба да биде повторена кривичната постапка ако е осудено во отсуство. При вака донесеното решение за екстрадиција од страна на министерот со горенаведените правила и забрани, домашниот надлежен орган треба да го извести странскиот надлежен орган за дозволата за екстрадиција. Ова решение се доставува до Министерството за внатрешни работи кое треба да се договори со странските надлежни органи за времето, местото и начинот на предавање на лицето кое се бара. При тоа лицето чија екстрадиција се бара, по донесеното решение за екстрадиција треба да биде предадено најдоцна во рок од 180 дена од денот на неговото притворање.⁴⁶

Во случај кога има конкуренција во барањата за екстрадиција од повеќе држави, за едно лице кое сторило кривично дело, треба да се воспостави приоритет во одлуката за предавање. При тоа ќе се земат предвид повеќе околности како на пример која држава прва поднела барање за екстрадиција, потоа државата која бара предавање за најтешко дело, државата чиј државјанин е бараното лице, државата на чија територија е извршено кривичното дело и др.⁴⁷ Во нашиот закон одлуката на која држава ќе и биде предадено лицето за кое барање за екстрадирање има од повеќе држави за исти или различни дела, донесува министерот. Тој во својата одлука се раководи од повеќе критериуми, како тежината на кривичното дело, местото на сторување на делото, чиј државјанин е сторителот, времето на поднесување на барањата како и тоа дали една држава бара екстрадиција заради водење кривична постапка или заради извршување на казната.⁴⁸ Слично вакво

⁴⁶ Закон за меѓународна соработка во кривичната материја, Службен весник на РМ, бр. 124 од 20.09.2010 година;

⁴⁷ Камбовски, В. (1998): Меѓународно казнено право, Просветно дело – Скопје, стр.144;

⁴⁸ Закон за меѓународна соработка во кривичната материја чл.71 ст. 2, Службен весник на РМ, бр. 124 од 20.09.2010 година

решение се среќава и во Европската конвенција за екстрадиција, која слободно одлучува чие барање ќе исполни.

Посебни форми на предавање

Во современото меѓународно казнено право кај некои автори ќе најдеме на една посебна класификација на постапката на екстрадиција и предавањето на сторител на кривично дело. Некои автори разликуваат форми на предавање како: транзитна екстрадиција, провизорна екстрадиција, протерување и прикриена екстрадиција, киднапирање и други.

Транзитна екстрадиција

Транзитната екстрадиција претставува дозвола која ја дава една држава низ нејзината територија да помине лице сторител на кривично дело кое и се предава на трета држава. Овде не станува збор за тоа странски државни органи да вршат определени дејствија на територијата која претставува транзитна земја, ваквите дејствија си ги вршат нејзините домашни органи од едната до другата државна граница. Таа претставува на некој начин продолжена рака на државата која бара предавање и е само техничка помош во постапката.⁴⁹ Транзитот кај нас е регулиран со посебен член во Законот за меѓународна соработка во кривичната материја врз основа на кој одлуката за дозвола на транзит ја донесува министерот со решение и тоа само под услови лицето кое се екстрадира да не е државјанин на нашата земја и екстрадицијата да не се врши за политичко или воено кривично дело. Одлуката се донесува врз претходно поднесено барање за транзит низ територијата на државата, а за која одлука треба да биде известен странскиот надлежен орган кој го поднел барањето и Министерството за внатрешни работи кое треба да го следи транзитот низ нашата држава.⁵⁰ Вакви слични одредби содржи и Европската

⁴⁹ Камбовски, В. (1998): Меѓународно казнено право, Просветно дело – Скопје, 146 стр;

⁵⁰ Закон за меѓународна соработка во кривичната материја чл.79, Службен весник на РМ, бр. 124 од 20.09.2010 година

конвенција за екстрадиција која го исклучува транзитот на лица за политички кривични дела или воени дела. Исто така таа не дозволува предавање на лице низ територијата на некоја друга држава – транзитна земја, доколку при преминот низ таа земја на лицето би можел да му биде загрозен неговиот живот или слобода врз основа на расна, верска припадност, државјанство или политички убедувања.⁵¹ Прашањето за транзитна екстрадиција е опфатено и со посебните билатерални договори склучени помеѓу две држави, кои ги дефинираат условите, формата, содржината на барањето итн. Таков договор нашата земја има склучено со Босна и Херцеговина, според кој замолената страна може да го одбие барањето за транзит преку нејзината територија доколку се работи за лице против кое се води кривична постапка во оваа држава, ако против ова лице е изречена пресуда која не е извршена или доколку транзитот би можел да им наштети на интересите на замолената држава. Исто така во овој договор е забрането државата преку која се пренесува лицето да го гони кривично или да изврши кривична санкција, за дело кое лицето го извршило пред транзитот, без согласност на државата која го екстрадира лицето.⁵² Слична ваква регулација содржи и билатералниот договор на Република Македонија и Република Хрватска.⁵³

Провизорна екстрадиција

Провизорната екстрадиција или уште може да се каже прикриена екстрадиција е акт врз основа на кој се врши предавање на извршителот на едно кривично дело на друга држава, со цел таа држава да поведе постапка за негово кривично гонење и повторно враќање во државата која го екстрадирала по завршувањето на постапката. Ваквата прикриена екстрадиција е забранета за домашни државјани, политички дела, воени дела и други ограничувања кои важат за самата постапка на екстрадиција регулирана со домашното

⁵¹European Convention on Extradition, Paris, 13.XII.1957, Council of Europe, достапна на официјалниот сајт на Советот на Европа <http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/024>, последен пристап 01.02.2016;

⁵² Закон за ратификација на договорот меѓу Република Македонија и Босна и Херцеговина за екстрадиција, Сл. Весник на Р. Македонија бр.59/06 од 12.05.2006 година;

⁵³Закон за ратификација на договорот меѓу Република Македонија и Република Хрватска за екстрадиција, Сл. Весник на Р. Македонија, бр.57 од 08.05.2012 година;

законодавство на замолената држава. Ваквата екстрадиција во главно се применува кога бараното лице е обвинето или правосилно осудено за некое кривично дело во замолената држава, но со цел да не застари кривичното гонење во државата молител, замолената држава дозволува привремена екстрадиција во корист на постапката доколку оваа држава даде гаранција дека лицето ќе го чува во притвор и по завршувањето на постапката повторно ќе го врати на државата од која било екстрадирано. Оваа постапка е опфатена во посебните билатерални договори кои нашата држава ги има склучено со некои други земји, како во договорот со Алжир, договорот со Турција, со Хрватска, со Босна и Херцеговина и други.⁵⁴ Законот за меѓународна соработка во кривичната материја предвидува постапка на привремена екстрадиција, односно привремено предавање која дозвола се дава од страна на министерот со донесување на решение, со кое се дозволува едно лице да биде предадено на странската држава која бара екстрадиција поради спороведување процесни дејствија, доколку тоа не и штети на постапката која се води пред домашните надлежни органи. При тоа странската држава со барањето треба да даде и гаранција дека лицето ќе го држи во притвор се до завршувањето на кривичната постапка, а потоа треба да го врати на територијата на нашата држава. Овие дејствија се преземаат со цел да не настапи застареност на кривичното гонење.

Основни принципи на екстрадицијата

Основните принципи на постапката на екстрадиција претставуваат општоприфатени правила и услови во националните законодавства на државите и во меѓународното екстрадиционно право. Некои од нив се прифатени како универзални правила, додека други се прифатени само од определени национални системи. При тоа овие принципи се различни од општите принципи на меѓународното кривично право од кои позначајни се меѓусебна соработка на државите, почитување на суверенитетот на државата и

⁵⁴ Камбовски, В. (1998): Меѓународно казнено право, Просветно дело – Скопје, стр.147;

не мешање во нејзиното внатрешно право, еднаквост на правата на државите итн.⁵⁵

Реципроцитет;

Кога ќе го погледнеме нашиот Закон за меѓународна соработка во кривичната материја, кој ја уредува постапката на екстрадиција, ќе забележиме дека во него е предвидено начелото на реципроцитет, преку членот 12 од истиот. Тој ја уредува постапката кога од странска држава ќе биде поднесено барање за меѓународна правна помош до нашиот надлежен орган, а при тоа нашата држава нема склучено билатерален договор со државата молител за поблиско уредување на овие односи. Во тој случај Република Македонија во согласност со нашето законодавство ќе постапи по поднесеното барање, но само во услови на заемност, што значи дека странската држава е должна да даде писмена гаранција дека ќе постапи по исто такво барање доколку нашата држава во иднина би имала таква потреба.

Принципот на реципроцитет значи условување на државата која бара екстрадиција да даде гаранција за идентично постапување во обратен случај. Овој принцип е од големо значење во ситуациите во кои две држави немаат склучено билатерален договор, во кој изречно е наведена заемна обврска за екстрадиција. Во овој случај разликуваме два вида на реципроцитет, фактички и формален. Во првиот државата која бара екстрадиција треба да даде докази за претходно такво идентично постапување, додека формалниот значи давање писмена гаранција за идно идентично постапување. Со овој принцип се потврдуваат еднаквите права и обврски на државите и се намалува можноста за субординација на малите во однос на големите држави.⁵⁶ Но вака дефинираниот реципроцитет не е строго наведен и прифатен од сите држави ширум светот, постојат голем број на законодавства кои допуштаат екстрадиција и без гаранција за идентично постапување, така на пример е во швајцарскиот закон од 1892 година, францускиот од 1927, шведскиот од 1957 и други, додека пак некои законодавства воопшто не предвидуваат услов за

⁵⁵Markus-Tallos, Les problemes actuels de l'extradition, RIDP 1968/3-4, стр.600;

⁵⁶Simic – Jekic, Z., (1983): Ekstradicija u jugoslovenskom pravu, Pravni zivot-casopis za pravnu teoriju i praksu, Beograd, стр.1069;

реципроцитет.⁵⁷ За разлика од нив определени национални закони, како Законот за меѓународна правна помош во кривичната материја на Германија строго наведува дека екстрадицијата на лице против кое се води судска постапка е легитимна само во случај кога е гарантиран реципроцитет, во отсуство на билатерален договор.⁵⁸

Двојна инкриминација;

Принципот на двојна инкриминација е еден од основните начела во екстрадиционото право. Тој условува предавање на едно лице сторител на кривично дело да биде предаден на друга држава која бара негова екстрадиција, само под услов делото за кое се бара да е предвидено како казниво поведение во законодавствата на двете држави, и државата која го поднела барањето и замолената држава. Овој принцип е тесно поврзан со начелото на реципроцитет кое го условува ова начело, но не и обратно. Доколку во определен билатерален договор е предвидено начело на двојна инкриминација тоа не значи дека мора да постои и начело на реципроцитет. Во нашето законодавство е инкорпорирана одредбата за двојна инкриминација во член 52 став 1 точка 4, која е тесно поврзана со одредбата на незастареност на кривичното гонење или на извршувањето на казната. Тоа значи дека постапката на екстрадиција е условена и од застареноста на делото, односно таа нема да биде одобрена доколку настапила застареност според домашното законодавство.⁵⁹

Поголемиот дел од билатералните договори за екстрадиција според англиското кривично право го вклучуваат начелото за двојна инкриминација како услов за нивно важење. Во основа, на овој принцип барањето за екстрадиција на едно лице за кое има основано сомневање дека сторило кривично дело ќе биде одобрено само доколку кривичното дело кое го сторило лицето е инкриминирано како такво во законодавствата на двете држави. Ова

⁵⁷ Камбовски, В. (1998): Меѓународно казнено право, Просветно дело – Скопје, стр.121;

⁵⁸ Gesetz über die internationale Rechtshilfe in Strafsachen (IRG), Ausfertigungsdatum: 23.12.1982

⁵⁹ Закон за меѓународна соработка во кривичната материја чл.52, Службен весник на РМ, бр. 124 од 20.09.2010 година

начело лежи во основа на максимата *nulla poena sine lege* (нема казна без закон). Врз основа на ова право, принципот на двојна инкриминација не ја принудува замолената држава да екстрадира едно лице доколку делото кое го сторило не е пропишано како кривично во нејзиното национално законодавство. Додека во европското екстрадиционно право, постапката на екстрадиција е дозволена за кривични дела за кои е предвидена минимална висина на казната, во кривичното право на Велика Британија и САД е дефинирана листа на кривични дела за кои е дозволена екстрадиција. Вака поставената листа на дела го стеснува значењето и важноста на оваа постапка. Овој метод содржи доста недостатоци со тоа што екстрадицијата е дозволена само за дела опфатени со оваа листа, па екстрадиционите договори мора постојано да се обновуваат со цел да бидат во контекст со најновите криминални поведенија. Со цел да се надминат ваквите проблеми, новите екстрадициони договори го прифаќаат принципот на минимална висина на казната како основа за екстрадицијата.⁶⁰

Начелото на двојна инкриминација или двострана казнивост е предвидено во билатералниот договор за екстрадиција помеѓу Република Македонија и Република Хрватска, врз основа на кое таа нема да биде дозволена доколку се бара за дело кое не е предвидено како кривично во правото на некоја од двете држави договорнички.⁶¹

“Non bis in idem”

Принципот *“non bis in idem”* е еден од основните принципи во голем дел од националните правни системи, каде во некои законодавства е кренат на ранг на загарантирано уставно начело. Таков е случајот со нашиот Устав член 14 кој предвидува: “...Никој не може повторно да биде суден за дело за кое веќе бил

⁶⁰Bantekas, I., Nash, S., (2003): International criminal law, second edition, Cavendish Publishing Limited, стр. 181;

⁶¹Закон за ратификација на договорот меѓу Република Македонија и Република Хрватска за екстрадиција, Сл. Весник на Р. Македонија, бр.57 од 08.05.2012 година;

суден и за кое е донесена правосилна судска одлука...”⁶² Овој принцип го сочинуваат две компоненти кои ја одразуваат неговата суштина:

- *Nemo debet bis vexari pro una et eadem causa* – никој не може да биде кривично гонет два пати за исто дело;
- *Nemo debet bis puniri pro uno delicto* – никој не може да биде казнет два пати за исто дело;⁶³

Вака поставениот принцип е опфатен во голем број меѓународни конвенции кои ја регулираат постапката на екстрадиција, како и во посебните билатерални договори. Тој е дефиниран во Европската конвенција за екстрадиција 1957 година во член 9 кој вели дека издавањето на едно лице нема да биде одобрено од органите на замолената држава доколку лицето веќе е правосилно осудено за дела за кои се бара. Исто така во овој член се опфатени и случаите кога надлежните органи на државата потписничка на оваа конвенција, која е замолената страна, ќе одлучат да не поведат кривично гонење кое вообичаено го правеле за исти дела. Одредбите на Конвенцијата предвидуваат, предавањето на лице да биде одбиено не само при донесена правосилна пресуда, туку и поради покренато кривично гонење за исто кривично дело за кое се бара. Како пречка за екстрадиција во Европската конвенција за екстрадиција се јавува и начелото на застареност.⁶⁴ Вака поставените одредби од Конвенцијата се однесуваат на забрани за повторно судење за исто кривично дело но само доколку лицето е кривично гонето или правосилно осудено според законодавството на замолената држава, а не и кога вакви одлуки имаат донесено странски надлежни органи.

Овој принцип слично е регулиран и во одредби од Европската конвенција за заштита на човековите права и основни слободи. Според оваа Конвенција, никој не може да биде изведен пред суд или повторно осуден во кривична постапка од суд на истата држава за дело за кое веќе бил конечно ослободен

⁶² Устав на Република Македонија чл.14, “Службен весник на РМ” бр. 52 од 22.11.1992 година, дополнет и изменет со Амандмани I – XXXII (последен Амандман од 12 април 2011 година)

⁶³ Vervaele, J. A. E., the transnational ne bis in idem principle in the EU; Wilt, Harmen van der, the European Arrest Warrant and the principle ne bis in idem, in Blekxtoon: Handbook, 2005, стр.99;

⁶⁴ Член 10 од Европската конвенција за екстрадиција од 1957 година, така што: “ Издавањето нема да се одобри ако настапила застареност на предметот или казната спрема законодавството било на страната молител или замолената страна”

или осуден во согласност со законот и кривичната постапка на таа држава.⁶⁵ Со овој член се стеснува важноста на начелото “non bis idem” на просторот на само една држава. Меѓутоа вака загарантираното право на едно лице, не ја исклучува можноста за повторно отворање на постапката во истата држава, доколку се појават нови или дополнително откриени факти или доколку се утврди дека е направен битен пропуст во претходната постапка.

И нашиот Закон за меѓународна соработка во кривичната материја го предвидува начелото “non bis in idem” како една од претпоставките за екстрадиција во членот 52 став 1 точка 6 во смисла на тоа: “ лице чија екстрадиција се бара да не е осудено поради истото кривично дело од домашен суд или за истото кривично дело да не е правосилно ослободено од домашен суд или против него да не е правосилно запрена кривична постапка или обвинението правосилно да е одбиено или за истото дело да не е поведена постапка во Република Македонија или против неа или против државјанин на Република Македонија освен ако не е дадена гаранција за остварување на имотно правното барање на оштетениот.” При тоа во оваа одредба се соочуваме со еден недостаток и пропуст на законодавецот, во смисла на тоа што не е регулирано прашањето дали е дозволена екстрадиција доколку за истото дело во странска држава има донесено определена одлука. Ниту пак ситуации во кои исто лице за исто дело веќе ја има издржано казната во странство делумно или во целост, како ни ситуации на повторување на постапка поради создавање на нови факти и докази кои не биле познати во текот на водењето на претходната постапка.

Ваквите и слични пропусти на овој принцип кој е од општа важноста за меѓународното право се надминати во определени билатерални договори, со поединечни држави. Таква одредба содржи билатералниот договор помеѓу Република Македонија и Република Хрватска за екстрадиција, во кој е регулирана и можноста за донесена правосилна осудителна или ослободителна пресуда во трета држава за исто кривично дело за кое се бара лицето, која ќе биде основа за одбивање на постапката на екстрадиција од

⁶⁵ Протокол број 7 кон Конвенцијата за заштита на човековите права и основни слободи чл.4, Стразбур, 22 ноември 1984 година; в. Калајџиев, Г., Лажетиќ-Бужаровска, Г., (2011): Закон за кривична постапка, Конвенција за заштитата на човековите права и основните слободи;

некоја од страните на договорот.⁶⁶ Врз основа на договорот помеѓу Владата на Република Македонија и Владата на Република Косово за екстрадиција, во член 9 кој го регулира начелото “non bis in idem”, постапката на екстрадиција на лице нема да биде одобрена за кривични дела за кои е донесена правосилна пресуда во трета држава, со која пресуда се ослободуваат од вина, со која се обвинети и казната е издржана во целост, донесена е одука за помилување или амнестија и кога е констатирана вина на сторителот но не е изречена санкција. Исклучок од ова правило претставуваат случаите кога делото за кое е донесена пресудата е сторено против лица и институции од јавен карактер на државата молител, кога самиот сторител е лице кое има јавна положба во државата молител и кога делото по повод кое е донесена пресуда во целост е извршено на територијата на страната молител.⁶⁷

Еден посебен нов аспект на примена на ова начело се востановува со Меѓународниот кривичен суд⁶⁸ и неговиот супсидијарен карактер во однос на националните судови, кој не ги признава во целост националните пресуди како *res judicata*.⁶⁹ Врз основа на ова за лице кое е осудено или ослободено од страна на МКС не може повторно да се води кривична постапка, додека кога ова лице е осудено или ослободено од домашен национален суд, МКС може повторно да му суди доколку се утврди дека оваа постапка била пристрасна.

Принципот *non bis in idem* не е секогаш поставен во основата на постапката на екстрадиција и тоа пред се, се забележува во определени одредби од нашиот Кривичен законик. Во однос на просторното важење на

⁶⁶Закон за ратификација на договорот меѓу Република Македонија и Република Хрватска за екстрадиција, Сл. Весник на Р. Македонија, бр.57 од 08.05.2012 година, во смисла на чл. 9 ст.2 кој гласи: “Екстрадицијата нема да се дозволи ако се бара за дело за кое лицето чија екстрадиција се бара:

- правосилно е осудено или ослободено во трета држава, а изречената кривична санкција е извршена или простена, или неизвршениот дел од санкцијата е простен или според правото на третата држава настапила застареност на извршувањето на кривичната санкција, или
- правосилно е ослободено во трета држава, или
- правосилно е осудено во трета држава, но е ослободено од казна. ”

⁶⁷ Закон за ратификација на договорот меѓу Владата на Република Македонија и Владата на Република Косово за екстрадиција, Сл. Весник на Р. Македонија, бр.178 од 22.12.2011 година;

⁶⁸The International Criminal Court (ICC), достапен на https://www.icc-cpi.int/en_menus/icc/Pages/default.aspx последен пристап 05.12.2015;

⁶⁹ Правосилна пресуда се смета за *res judicata* и до повторување на постапката, завршена со таква пресуда, може да дојде под мошне рестриктивно определени услови; Повеќе, в. Камбовски, В. (1998): *op. cit.*, стр.327;

нашето законодавство, кај територијалниот и кај реалниот заштитен принцип⁷⁰, ова начело е изоставено, што значи дека за кривични дела сторени на територијата на Република Македонија или дела сторени во странство но против нашата држава или против нејзини државни интереси или добра, од страна на било кое лице, домашен државјанин, странски државјанин или лице без државјанство (апатрид) ќе важат начелата на нашиот казнено - правен систем. Тоа се однесува и на лицата кои се веќе судени во странство, ослободени или осудени, против кои е покрената кривична постапка или дури и кога лицата ја имаат издржано казната во странство. Тоа е резултат на недовербата на нашиот законодавец во странската јурисдикција која довела до стриктно исклучување на општото правило на “ne bis in idem”, а кај реалниот заштитен принцип исклучување и на принципот на двојна инкриминација. Исклучок од територијалниот принцип при поведена или довршена кривична постапка во странство претставува гонењето во Република Македонија само по одобрение на јавен обвинител.⁷¹

Начело на специјалитет

Начелото на специјалитет е уште едно од основните принципи на екстрадиционото право. Според ова начело државата на која што и е предаден извршителот на кривичното дело не може кривично да го гони или казнува за некое друго кривично дело, кое сторителот го извршил пред екстрадицијата или дело кое е различно од она за кое се бара предавање на лицето. Ова начело претставува гаранција за правата на сторителот на делото и негова заштита од евентуални злоупотреби од страна на власта и државата. Меѓутоа со начелото на специјалитет не се заштитува и обезбедува лицето од покренување на некои други постапки против него, како на пример граѓанска постапка. Вака дефинираниот принцип на специјалитет може да има ограничено дејство и да дојде во колизија со основните принципи на

⁷⁰ Кривичен законик чл.116 и чл.117, “ Службен весник на Република Македонија ” бр. 37/96, 80/99, 4/2002, 43/2003, 19/2004, 81/2005, 60/2006, 73/2006, 87/2007, 7/2008, 139/2008, 114/2009, 51/11, 135/11, 185/11, 142/12, 166/12, 55/13, 82/13, 14/14, 27/14, 28/14, 115/14, 132/14, 160/14 и 199/14;

⁷¹ Марјановиќ, Ѓ., (2003): Македонско кривично право – општ дел, шесто изменето и дополнето издание, Просветно дело АД, Скопје, стр. 75.

современото кривично право, како начелото на законитост, легалитет на казнено гонење и други.⁷²

Начелото на специјалитет е прифатено и инкорпорирано и во нашето законодавство во Законот за меѓународна соработка во кривичната материја во член 51, во смисла на: “ Екстрадираното лице не може да биде гонето, судено или подложено на казна или на која било друга мерка на ограничување на слободата или екстрадирано во друга држава за кое било кривично дело сторено пред екстрадицијата, а кое не е предмет на екстрадиција...” Од ова правило нашиот законодавец допушта определени исклучоци кои произлегуваат и се главно по примерот на Европската конвенција за екстрадиција.⁷³ Во согласност со тоа екстрадираното лице ќе може да биде кривично гонето, казнето или екстрадирано на трета држава доколку за тоа се добие согласност за екстрадиција од надлежен државен орган заедно со согласност потпишана од екстрадираното лице, или пак и во еден друг случај кога ќе поминат 45 дена откако лицето е пуштено на слобода но не ја напуштило државата во која било екстрадирано или пак по напуштањето доброволно повторно се вратило на нејзина територија. Меѓутоа постојат и ситуации во кои екстрадираното лице може да биде предадено на трета држава и за дела извршени пред неговото предавање, но само по претходно дадена согласност од замолената држава врз основа на поднесено барање од странската држава.⁷⁴ Истото е предвидено и во Европската конвенција за екстрадиција и некој од нашите билатерални договори како договорот со Алжир, Франција, Турција и други.⁷⁵

Принципот на специјалитет не го заштитува извршителот на кривичното дело од кривичен прогон или казна за дело сторено на територија на странската држава по актот на екстрадиција, ниту во случај кога лицето доброволно дошло на територија на односната држава.

Еден од важните проблеми и прашања поврзани со начелото на специјалитет е дали ова начело е исполнето кога во текот на постапката која се

⁷²М. Cherif Bassiouni, The Actual Problems of Extradition, RIDP 1968/3-4, стр.507;

⁷³ Подетално, European Convention on Extradition, article 14, Paris, 13.XII.1957, Council of Europe

⁷⁴ Закон за меѓународна соработка во кривичната материја чл.51, Службен весник на РМ, бр. 124 од 20.09.2010 година

⁷⁵ Види повеќе, в. Камбовски, В., *op. cit.*, стр. 126;

води пред државата на која лицето и е екстрадирано се промени фактичката состојба за делото на кое се однесувало барањето, од онаа која била утврдена и констатирана во барањето. Во тој случај поголемиот дел од правото се согласува дека може да се утврди нова правна квалификација и да се утврдуваат нови олеснителни и отежителни околности, но судот е врзан за фактичката состојба која е опишана во барањето за екстрадиција. Но и при утврдувањето на нова правна квалификација потребно е делото да остане во кругот на екстрадибилни дела.⁷⁶

Ограничувања и забрани на екстрадицијата

Одбивањето на барањето за екстрадиција од страна на замолената држава треба да биде проследено со соодветно образложение. Тоа може да биде одбиено во определени случаи, како на пример неисполнување на условите за предавање, барање поради политички кривични дела, за воени кривични дела, барање на домашни државјани, закана за сторителот на кривичното дело во државата молител од смртна казна, закана од сурово и друго нечовечко постапување и казнување итн. Но постојат и случаи каде државата го одбива барањето за екстрадиција и кога се исполнети сите законски услови. Во тој случај таа ја спречува непречната меѓународна соработка и претставува пречка во процесот на сузбивање на транснационалниот криминал и најтешките форми на кривични дела. Со ваквата одлука замолената држава ги повредува обврските кои и се наметнати од меѓународното право, од меѓународните договори и спогодби со соодветни држави и од мултилатералните конвенции. Во тој случај оваа држава се соочува со активирање на меѓународно признати инструменти за обезбедување на нивното исполнување а тоа е прекин на односите, реторзија и други. Реторзијата претставува определено однесување од стана на една држава која го изразува нејзиното незадоволство преку некое лошо поведение кое сепак е законско, а е превземно со цел да се возврати на активностите на другата држава кои ги имаат повредено одредбите од законот. Ваквото

⁷⁶ Види повеќе, в. Камбовски, В., *op. cit.*, стр. 126; Bantekas, I., Nash, S., (2003): International criminal law, second edition, Cavendish Publishing Limited;

однесување е насочено кон прекинување на дипломатските односи со таа држава, протерување на странци или нивна строга контрола, или определени ограничувања на економско ниво или во текот на патувањето. Ова е една од трите категории на сила кои се одредени во меѓународното право.⁷⁷

1.5.1 Забрана на екстрадиција на домашни државјани

Начелото на неекстрадиција на домашни државјани се појавило уште при појавата на самата постапка на екстрадиција и своите корени ги влече од обичајното право во времето на постоење на племенски заедници и нивното меѓусебно непријателство. Подоцна се развива но сепак останува во своето примарно значење во одбрана на сопствените државјани од органите на прогонот на друга држава. Поради недовербата во странското правосудство и можноста за злоупотреба на сопствените државјани од неправично гонење и казнување самите држави застануваат во одбрана на правата на домашните државјани која ја гарантираат со соодветни одредби во Уставот и законите.⁷⁸

Забраната за екстрадиција на домашни државјани е крената на ранг на Уставно начело во многу држави (како и во нашето). Поради тоа билатералните договори помеѓу одделни држави содржат посебни одредби кои го регулираат ова прашање подетално. Во дел од нив по непредавњето на домашните државјани, државите се обврзуваат да преземат определени кривични гонења кон сторителите за кои е побарана екстрадиција. При донесувањето на одлуката тие се обврзани истата да им ја соопштат на надлежните органи кои поднеле барање за екстрадиција за истото кривично дело. Ваквиот став прифатен на меѓународно ниво е усвоен и опфатен во член 6 од Европската конвенција за екстрадиција. Слични ставови прифаќаат и билатералните договори за екстрадиција, каде поконкретно ваков став среќаваме во договорот помеѓу Република Македонија и Република Хрватска. Според договорот со оваа земја, кривично гонење е дозволено за лица кои сториле кривично дело од областа на организираниот криминал, корупција и

⁷⁷ Малком Н. Шо, (2009): Меѓународно право, стр.969;

⁷⁸ Види повеќе, в. Камбовски, В., *op. cit.*, стр. 138;

делото перење пари. При тоа договорот бара овие видови дела да се пропишани како казниви и во законодавствата на двете држави со определена казна затвор во траење од најмалку четири години или потешка казна. Екстрадицијата на домашни државјани е дозволена и поради извршување правосилно изречена казна затвор. Членот подетално определува и кои дела според договорот ќе се сметаат за дела од областа на организираниот криминал и дела на корупција.⁷⁹ Слични одредби содржат и договорите за екстрадиција со Владата на Република Косово, а во договорот за екстрадиција со Владата на Босна и Херцеговина е предвидена забрана како за предавање на домашни државјани на замолената страна, така и предавање на лица кои немаат државјанство, а престојуваат на територијата на замолената држава, како и лица кои имаат право на азил на територијата на замолената држава.⁸⁰

Нашата држава строго го забранува предавањето на домашни државјани на странска држава која побарала екстрадиција. Ова право е загарантирано со Законот за меѓународна соработка во кривичната материја чл.52 и со Уставот на Република Македонија, кој гласи: “...На државјанин на Република Македонија не може да му биде одземено државјанството, ниту да биде протеран или предаден на друга држава...” Но оваа одредба во делот “или предаден на друга држава” претставува пречка за склучување билатерални договори со кои што ќе биде уредена можноста за предавање на државјанин на Република Македонија на друга држава заради водење на кривична постапка за сторено кривично дело од областа на организираниот криминал и за предавање на државјанин на друга држава за сторено кривично дело во Република Македонија.

Меѓутоа најновите измени на Уставот со последниот Амандман XXXII одат во прилог на унапредувањето на меѓународната соработка и спречувањето на организираниот криминал во кои се утврдува дека лицето кое е државјанин на Република Македонија не може да биде предадено на друга

⁷⁹ Закон за ратификација на договорот меѓу Република Македонија и Република Хрватска за екстрадиција чл.7 ст.1, Сл. Весник на Р. Македонија, бр.57 од 08.05.2012 година

⁸⁰ Закон за ратификација на договорот меѓу Република Македонија и Босна и Херцеговина за екстрадиција, чл.10, Сл. Весник на Р. Македонија бр.59/06 од 12.05.2006 година;

држава, освен кога тоа претставува обврска преземена врз основа на ратификуван меѓународен договор, со одлука на суд.⁸¹

Според забраната за екстрадиција на лица кои имаат државјанство на замолената држава постапуваат и други држави на европско ниво, кои во развојот на екстрадиционото право во поново време дозволуваат екстрадиција на сопствени државјани но под строги, рестриктивни услови главно поради кривично гонење. Ваков пример земаат од холандското право, кое подоцна се преточува и во постапките на Данска, Финска, Португалија, Шпанија, Унгарија, Швајцарија, Обединетото Кралство и Израел.⁸² Некои земји пак ова начело го поврзуваат и одобруваат врз основа на принципот на реципроцитет, како на пример Бразил, Перу, Мексико, Австрија итн.⁸³

1.5.2. Забрана за предавање за политички кривични дела

Забраната за екстрадиција на сторители на политички кривични дела е начело кое е главно обележие на современата екстрадициона практика. Тоа во принцип е од причини поради тоа што ниту една држава не сака и нема корист од мешањето во внатрешното право и политика на друга земја. Поради тоа голем дел од меѓународните конвенции, како и голем дел од националните правни системи предвидуваат забрана за предавање за политички дела. Таков е примерот со нашето законодавство, која забрана ја има кренато на ранг на уставно начело.⁸⁴ Оваа забрана е определена и во Законот за меѓународна соработка во кривичната материја, во член 53 кој предвидува забрана за екстрадиција за политички кривични дела или други дела кои се слични на политичките. Исто така македонското законодавство врз основа на норми утврдени во овој закон смета дека за политичко дело не се смета атентат врз

⁸¹ Устав на Република Македонија чл.4, “Службен весник на РМ” бр. 52 од 22.11.1992 година, дополнет и изменет со Амандмани I – XXXII (последен Амандман од 12 април 2011 година)

⁸² Хакнер, Т., Шомбург, В., Лагодини, О. и Волф, Н., (2009): Меѓународна правна помош во кривичната материја, Табернакул, стр. 81;

⁸³ Види повеќе, в. Камбовски, В., *op. cit.*, стр. 139;

⁸⁴ Устав на Република Македонија чл.29, “Службен весник на РМ” бр. 52 од 22.11.1992 година, “ ...Екстрадиција на странец може да биде извршена само врз основа на ратификуван меѓународен договор и врз начелото на реципроцитет. Странец не може да биде екстрадиран заради политичко кривично дело. Дејствијата на тероризам не се сметаат за политички кривични дела.”

шеф на држава или врз член од неговата фамилија. Оваа одредба уште е наречена и “атентаторска клаузула” која одредени национални системи ја втемелуваат во своите законодавства. Таа за прв пат се појавила во белгискиот закон од 1855 година и поради тоа во некои теории се среќава и како белгиска клаузула.⁸⁵ Од начелото за неекстрадиција на лица, се исклучени и делата на тероризам, делата на меѓународно злосторство и дела против човечноста, кои не се сметаат за политички кривични дела. Изрична во овој дел е и Европската конвенција за екстрадиција, која забранува издавање на лица за дела кои се класифицирани како политички кривични дела или дела поврзани со нив во замолената држава. Таканаречената “атентаторска клаузула” е исто така составен дел од оваа Конвенција, која со својот Прв дополнителен протокол дефинира кои дела во смисла на истата нема да се сметаат како политички кривични дела. Тоа се определени кривични дела кои се опфатени во четирите Женевски конвенции од 1949 година, како и злосторства против човештвото кои се определени во Конвенцијата за спречување и казнување на злосторството геноцид од 1948 година и други.⁸⁶ Забраната за екстрадиција на лица кои сториле политички кривични дела е опфатена и попрецизно дефинирана во билатералните договори кои Република Македонија ги има склучено со определени држави. Во повеќето од договорите е опфатена и забраната за екстрадиција на лица странци кои имаат престојувалиште во замолената држава, како и лицата кои уживаат право на азил (договорот за екстрадиција со Хрватска, Босна и Херцеговина, Косово и други).

1.5.3 Забрана на екстрадиција за воени и финансиски дела

Воените кривични дела се исклучени од постапка на екстрадиција, пред се од причина на нивната специфичност како дела со кои се повредуваат воените интереси на државите. Со ваквата повреда не се навлегува во некои меѓународни интереси. Овие дела во нивната основа се делат на два вида:

⁸⁵ Види повеќе, Марјановиќ, Ѓ., (2003): Македонско кривично право – општ дел, шесто изменето и дополнето издание, Просветно дело АД Скопје, стр. 101;

⁸⁶ Подетално, Ратификувани Европски конвенции за меѓународна соработка во кривичната област, Република Македонија Министерство за Правда, Скопје, 2010;

- *Delicta militaria propria* – прави воени кривични дела
- *Delicta militaria inpropria* – неправи воени кривични дела

Прави воени дела се сметаат оние кои се состојат од кршење на определени воени обврски на некоја држава, додека неправите се општи кривични дела кои се извршени од страна на воено лице. Неправите во принцип не се опфатени од забраната за екстрадиција.⁸⁷

Во Европската конвенција за екстрадиција во член 4 се утврдува исклучување на нејзината надлежност за дела со кои се повредуваат воени должности кои не претставуваат дела од општото право. Така и во нашиот Закон за меѓународна соработка во кривичната материја во член 54 се утврдува дека тој нема да биде меродавен за постапка на екстрадиција поради повреда на воени должности.

Како воените кривични дела така и делата од економско фискална природа се исклучени од постапката на екстрадиција. Во рамките на Европската конвенција за екстрадиција за дела од ваква природа кои се однесуваат на даночните, царинските и девизните прекршоци, предавањето е дозволено исклучиво само врз основа на согласност помеѓу двете страни договорнички.⁸⁸

Во нашето законодавство екстрадицијата на вакви дела е дозволена под услови на реципоцитет, како и во услови кога кривичното дело кај нас одговара со кривичното дело од ист вид во државата која побарала предавање.⁸⁹

1.5.3. Забрана за екстрадиција поради можна повреда на принципот на владеење на правото

Основните човекови слободи и права се уставна категорија, тие се највисоките вредности на човештвото, загарантирани се со меѓународното право и утврдени со Уставот. Тоа се универзални вредности кои се заштитени и со меѓународни конвенции, протоколи, договори, билатерални договори. Тоа

⁸⁷ Види повеќе, Камбовски, В., (1998), *op. cit.*, стр. 136; слично, Хакнер, Т., Шомбург, В., и др. (2009): Меѓународна правна помош во кривичната материја, стр. 84;

⁸⁸ European Convention on Extradition, article 5, Paris, 13.XII.1957;

⁸⁹ Закон за меѓународна соработка во кривичната материја чл.56, Службен весник на РМ, бр. 124 од 20.09.2010 година

се правото на живот, слобода, кои се неotuѓиви права, неприкосновени, врз основа на кои се забранува секаков вид на мачење, понижување, нечовечко однесување, казнување, а најстрого е забранета смртната казна според член 10 од Уставот на Република Македонија. Ваквите слободи и права на граѓаните им се гарантирани од страна на државите кои претставуваат субјекти на меѓународното право. Со оглед на тоа поединците не се субјекти и нивните права не се регулирани директно од меѓународното право, но од внатрешното право на секоја држава поединечно која е извор на човековите права. Врз основа на мислењето на Тункин почитувањето на човековите права произлегува од самата држава која има обврска на својата територија да ги почитува фундаменталните права и слободи на сите личности, да не дозволува никаков вид на дискриминација, врз основа на пол, раса, религија, и сл. како и да остварува соработка на ова поле со останатите држави со цел постигнување универзално почитување на човековите права и слободи.⁹⁰

Главен извор во заштитата и гаранцијата на човековите права е Општата декларација за човекови права на ОН од 1948 година која се залага за обезбедување на општо почитување и примена на човековите права и основни слободи.⁹¹ Исто така и Европската конвенција за човекови права, која била донесена во 1950 година во Рим и која е изградена по принципот на Универзалната декларација, со цел обезбедување на основните права на човекот, кои се главните темели на слободата, правдата и мирот во светот. Во неа е инкриминирана и строгата забрана за секаков вид на дискриминација заснована на пол, раса, боја на кожа, јазик, вера, политичко или друго убедување итн.⁹²

Врз основа на овие конвенции и многу други кои се прифатени и ратификувани од голем број држави во светот, слободата и владеењето на правото се темелни вредности, кренати на ранг на Уставни начела, врз основа на кои е забранет секаков вид на ограничување на слободата и животот на човекот, тортура, мачење и друго сурово и нечовечко постапување, како и

⁹⁰ Малком Н. Шо, (2009): Меѓународно право, Просветно дело – Скопје, стр.228;

⁹¹The Universal Declaration of Human Rights, <http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/index.html>;

⁹² Европска конвенција за заштита на човековите права, согласно Протоколите број 11 и 14 со протоколите број 1, 4, 6, 7, 12 и 13, European Court of Human Rights, http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_MKD.pdf;

дискриминација од секаков вид. Поради ова голем дел од националните правни системи ја забрануваат постапката на екстрадиција на лица за сторени кривични дела, за кои се смета дека ќе бидат прогонувани и судени поради нивната раса, религија, државјанство, припадност на социјална група, политички уверувања итн., ваква одредба содржи Законот за меѓународна правна помош во кривичната материја на Германија во член 6 став 2.⁹³ Истата одредба е дел од Европската конвенција за екстрадиција, во делот на забраната за предавање на сторители на политички кривични дела. Таа не дозволува предавање кога замолената страна смета дека екстрадицијата е побарана со цел казнување на сторителот поради неговата раса, верска, национална припадност, политички или други убедувања, како и во случаите кога смета дека неговата положба ќе биде видно влошена од горенаведените причини. Најстрого се забранува екстрадиција кога на лицето му се заканува смртна казна во државата молител, која ваква казна пропишува за бараното кривично дело. Во тој случај замолената страна може да одобри екстрадиција под услов државата која го бара лицето да даде гаранција дека санкцијата нема да биде извршена.⁹⁴

⁹³ Хакнер, Т., Шомбург, В., и др. (2009): Меѓународна правна помош во кривичната материја, стр. 86;

⁹⁴ Види повеќе, Ратификувани Европски конвенции за меѓународна соработка во кривичната област, (2010), Република Македонија Министерство за Правда, Европска конвенција за екстрадиција со додатен протокол и втор додатен протокол, Скопје, стр.109;

ЕВРОПСКИ НАЛОГ ЗА АПСЕЊЕ

Европскиот налог за апсење претставува алтернативна мерка и одговор на недоволно ефикасната и бавна постапка на екстрадиција. Досегашните истражувања на ова поле покажале дека станува збор за акт со кој се олеснува сузбивањето на транснационалниот криминал и тешките форми на тероризам, кој се заснова пред се на доверба во правните системи помеѓу државите членки на Унијата, како и самата Европска Унија во целина. Тој се потпира и развива во склад со начелото на законитост, владеење на правото, деполитизација на правните системи, и антикриминалната солидарност помеѓу државите. Во овој дел од истражувањето ќе стане збор за поимот на Европскиот налог за апсење, неговата содржина, постапката на издавање, причините за одбивање, проблемите околу издавањето, основните принципи и неговото значење и влијание врз целокупната казнено правна помош во кривичната материја.

2.1. Појава и развој на Европскиот налог за апсење

Со оглед на отворањето на државните граници на европското тло се создале услови за слободен проток на луѓе, стока и капитал, кои резултирале со експанзија на најновите форми на организиран криминал. Криминалните групи ги искористиле овие новонастанати услови за слободно движење и полесно остварување на своите криминални активности, додека националните надлежни органи за нивно спречување се соочиле со бројни проблеми како недостатокот од наднационален казнено правен систем на Европската Унија за спречување на криминалните дела. Во тој период биле направени бројни обиди за подобрување на ситуацијата и поедноставување на дотогашната неефикасна и бавна постапка на екстрадиција, со донесување на две конвенции: Европската конвенција за поедноставување на постапката за екстрадиција од 1995 година и Конвенцијата за екстрадиција меѓу државите членки на Европската Унија од 1996 година кои не биле ратификувани од

доволниот број земји и никогаш не стапиле на сила. Како резултат на неефикасноста во традиционалната форма на екстрадиција се јавува забрзана и интензивна соработка помеѓу државите членки и нивните бројни билатерални и мултилатерални договори. Значаен сегмент на ова поле претставува Самитот на Европскиот Совет во Темпре одржан во 1999 година во окомври со чијшто заклучок се укинува претераниот формализам во постапката на предавање на лица сторители на кривични дела, забрзување на самиот процес и развој на взаемно признавање на судските одлуки во кривично правните работи.⁹⁵

Содржина на Рамковната одлука

Советот на Европската Унија, имајќи го предвид Договорот за Европска Унија, како и предлогот на Европската Комисија и мислењето на Парламентот на 13 јуни 2002 година ја усвоил Рамковната одлука за Европскиот налог за апсење и постапката на предавање помеѓу земјите членки на ЕУ.⁹⁶ Врз основа на Преамбулата на Рамковната одлука, главната цел на Европската Унија е да создаде простор на слобода, безбедност и правда која состојба би се постигнала со укинување на постапката на екстрадиција помеѓу земјите-членки и нејзина замена со систем на непосредно предавање помеѓу надлежните правосудни органи на државите. Процесот на предавање на лица кои се осудени или осомничени заради спроведување на санкциите или покренување на кривична постапка е со цел да се спречи бавната и сложена постапка на екстрадиција и нејзино поедноставување и олеснување. Сето тоа би се постигнало со промовирање на слободата во движењето на судските пресуди. Смеслата на формирањето на Европскиот налог за апсење се огледува во стремежот да се намали строгиот формализам во традиционалната постапка на екстрадиција и да се замени со прогресивен систем на предавање лица, со

⁹⁵Prof.dr. Željko Nikač, prof.dr. Nedžad Korajlić, mr.sc. Maida Bećirović, Evropski nalog za hapsenje i predaju kao supstitut ekstradicije u EU, Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije Univerziteta u Sarajevu;

⁹⁶Council Framework Decision of 13 June 2002 on the European arrest warrant and the surrender procedures between Member States, Decision 2002/584/JHA, Official Journal L 190 od 18.07.2002

што би се потврдила меѓусебната доверба помеѓу државите членки во нивните национални правни системи и одлуки.

Европскиот налог за апсење претставува прв чекор кон принципот на взаемно признавање на судските пресуди кој е темел на развојот на судската соработка и гарант на унапредувањето и почитувањето на основните човекови права и слободи. Во него се направени определени промени кои се однесуваат на термините на државите кои се опфатени со истиот, со тоа што државата која бара определено лице е наречена држава која го издава Европскиот налог за апсење, додека замолената држава, сега е држава која го извршува Европскиот налог за апсење.⁹⁷

Рамковната одлука за Европскиот налог за апсење и постапката на предавање помеѓу земјите – членки е составена од четири поглавија кои се добро поврзани, кохерентни и складни. Првото поглавие се однесува на начелата на кои се темели Рамковната одлука и тие се од општа природа, следното се однесува на постапката на предавање на лицата, третото поглавие ги опфаќа ефектите од постапката на предавање и четвртото се завршни и преодни одредби кои се со стандардна содржина. Врз основа на одредбите од Рамковната одлука, уште во првото поглавие во член 1 став 1, Европскиот налог за апсење е дефиниран како судска одлука која е донесена во една држава членка поради апсење и предавање на бараното лице од страна на друга држава членка, со цел спроведување кривичен прогон или извршување санкција: затворска казна, притвор или друга мерка на безбедност.⁹⁸ Пред се можеме да забележиме дека овде станува збор за судска одлука со која во земјите членки на Унијата се сака да се олесни долготрајната и сложена традиционална постапка на екстрадиција, како и да се олесни и забрза процесот на предавање на обвинетите или осудени лица.

Европскиот налог за апсење го обединува барањето за апсење и барањето за предавање на лица на државата која го издава налогот, што претставува основна карактеристика на новиот концепт. Целта е да се замени класичниот систем на екстрадиција со нова постапка која е побрза, поефикасна

⁹⁷Council Framework Decision of 13 June 2002 on the European arrest warrant and the surrender procedures between Member States

⁹⁸ European Arrest Warrant Act, 2003.

и со помалку трошоци. Според одредбите на Рамковната одлука обврските на земјата членка се однесуваат на потрагата, апсењето, притворот и предавањето на лицето. Така во член 8 од Рамковната одлука се предвидува правната форма и содржината на налогот кои опфаќаат доказ за правосилноста на пресудата или одлуката за притвор на надлежниот орган, со донесување на посебни одлуки за предавање на лица. Европскиот налог за апсење може да се издаде и за извршување правосилни пресуди и во фазата пред претресот. Услов претставува во постапката која е покрената во државата која го издава налогот да се точно исполнети законските претпоставки за одредување на притворот и ограничувањето на слободата на одреденото лице.

99

Рамковната одлука доста прецизно и јасно ги утврдува и ги гарантира, односно става посебен акцент на заштита на основните човекови слободи и права. Таа тоа го дефинира и наложува во повеќе членови, со кои се дава поголемо значење и важност на основните права. Една од нејзините одредби која се однесува на ова е точка 12 од Преамбулата, со која се налага почитување на основните права и принципи утврдени со членот 6 од Договорот за Европската Унија, односно правата предвидени во Повелбата за основните права на Европската Унија. Исто така веќе следниот член од Преамбулата се однесува на заштитата на лицата, со тоа што ниту едно лице не смее да биде отстрането, протерано или екстрадирано во друга држава каде што постои сериозен ризик од смртна казна, тортура, или друго нечовечко или деградирачко постапување и казнување. Во следниот член веќе станува збор за заштитата на личните податоци на лица поединци.

Од големо значење е и новината која се воведува со Рамковната одлука а се однесува на процесно правната постапка, која сега претставува чисто судска одлука. За разлика од екстрадицијата каде одлука за предавање или непридавање се донесува во двостепена постапка, овде станува збор за едностепена, со тоа што владината постапка на одобрување на предавање на лицето се отфрла, а останува во важност единствено судската одлука. Додека кај традиционалната форма на екстрадиција, најпрво имавме правна

⁹⁹ Prof.dr. Željko Nikač, prof.dr. Nedžad Korajlić, mr.sc. Maida Bećirović, Evropski nalog za hapsenje i predaju kao supstitut ekstradicije u EU, Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije Univerziteta u Sarajevu;

допуштеност на екстрадицијата од определен надлежен судски орган на замолената страна, па потоа дефинитивна и конечна одлука од одредена владина служба за тоа дали ќе биде дозволено предавањето или не, кај Европскиот налог за апсење одлуката за предавање ја донесува исклучиво судска служба која е надлежна по тоа прашање. Постапката на предавање кај Европскиот налог за апсење претставува директна комуникација и однос помеѓу судските служби на двете засегнати земји – членки, каде самото предавање на лицето може да се изврши преку било кое безбедно средство кога е познато местото на престој на бараното лице.¹⁰⁰

Постапка на предавање според Рамковната одлука за Европскиот налог за апсење

Од значење за Европскиот налог за апсење е тоа што тој претставува акт кој треба да се изврши во итна постапка, односно се смета за итна работа и времето за негово извршување е релативно кратко, засновано на начелото на итност и ефикасност на постапката. Во случаите кога постои согласност од страна на бараното лице за негово предавање, конечната одлука за извршување на налогот треба да се донесе најдоцна десет дена од давањето на согласноста и апсењето на лицето. Кога пак лицето не се изјаснило за согласно по повод неговото предавање конечната одлука за извршување на налогот треба да биде донесена најдоцна во рок од 60 дена од денот на апсењето на бараното лице. По ваквото брзо донесување на одлука за извршување на Европскиот налог за апсење, треба да следи и колку е можно побрзо предавање на бараното лице, кое време за предавање треба да биде утврдено помеѓу засегнатите земји – членки но да не биде подолго од 10 дена од донесувањето на конечната одлука за извршување. Веќе рековме дека одлуката ја донесуваат исклучиво правосудните органи на државата која го извршува налогот, со тоа што извршната власт односно политичкото

¹⁰⁰ Хекер, Б., (2010): Европско кривично право, Датапонс, Скопје, стр. 457;

одлучување за предавање на лица е исклучено, а комуникацијата помеѓу надлежните органи се одвива преку директна соработка.¹⁰¹

Европскиот налог за апсење врз основа на членот 2 од првото поглавие од Рамковната одлука може се издава за кривични дела за кои според правото на државата која го издава како највисока казна е пропишана казна затвор или мерка за безбедност лишување од слобода од најмалку дванаесет месеци или во случај кога веќе има донесено пресуда затворска казна или изречена мерка за безбедност, лишување од слобода од најмалку четири месеци. Оваа одредба од Рамковната одлука е слична на одредбата од член 2 од Европската конвенција за екстрадиција од 1957 година.¹⁰² Во истоимениот член од Рамковната одлука е предвидено дека издавањето врз основа на Европскиот налог за апсење треба да биде во склад со начелото на обострана казнивост односно врз принципот на двојна инкриминација како услов за извршување на налогот. Меѓутоа од ваквото правило постојат исклучоци за определени дела наведени во самата Рамковна одлука, кои врз основа на својот вид, тежина и природа се сметаат како закана за интересите и целите на Европската Унија, на државите – членки и граѓаните на Унијата, поради тоа што ги загрозуваат и претставуваат опасност за основните човекови права и универзални вредности. Услов за предавање за вакви видови дела е според правото на земјата – членка која го издава налогот да е предвидена минимална казна затвор од најмалку три години. Државите членки на Европската Унија за овие дела се должни да го извршат секој издаден Европски налог апсење без оглед на постоењето на потврда за обострана казнивост. Овие дела се наброени во член 2 став 2 од Рамковната одлука, а се однесуваат на:

- Членство во криминална организација
- Тероризам
- Трговија со луѓе
- Сексуална експлоатација на деца и детска порнографија
- Нелегална трговија со дрога и психотропни супстанции

¹⁰¹ Хекер, Б., (2010), *op. cit.*, стр. 458;

¹⁰² European Convention on Extradition, article 2, Paris, 13.XII.1957, каде е утврдено дека издавањето ќе се врши за дела за кои според законите на страната молител и замолената страна, како највисока казна е пропишана казната лишување од слобода или мерка за безбедност од најмалку една година или построга казна. Кога има изречено казна или мерка за безбедност на територијата на страната молител, траењето на изречената казна мора да биде најмалку четири месеци;

- Нелегална трговија со оружје, муниција и експлозиви
- Корупција
- Кривично дело проневера
- Перење приходи од кривични дела
- Фалсификување пари вклучувајќи фалсификување на еврото
- Сајбер криминал
- Еколошки криминал, нелегална трговија со загрозени видови на животни, растенија и дрва
- Помош при нелегален влез и нелегален престој
- Убиство со умисла, тешка телесна повреда
- Нелегална трговија со органи и човечки ткива
- Киднапирање, заточеништво и незаконско апсење
- Расизам и ксенофобија
- Кражба во организирана форма или со огнено оружје
- Нелегална трговија со културни добра
- Измама, уцена
- Умножување и пиратерија на производи
- Фалсификување службени документи и тргување со нив
- Фалсификување платежни средства
- Нелегална трговија со хормони и други поттикнувачи на развојот
- Нелегална трговија со нуклеарни и радиоактивни супстанции
- Трговија со украдени автомобили
- Злоставување
- Прекршоци кои се во надлежност на Меѓународниот кривичен суд
- Киднапирање авиони и бродови
- Саботажа.¹⁰³

Рамковната одлука предвидува одредени ситуации во кои може да биде издаден Европски налог за апсење. Тој се издава поради покренување истрага за сторено кривично дело, кога лицето се уште не е осудено и во тек е предкривична постапка, каде лицето се јавува во својство на сторител, соизвршител, помагач или организатор. Земја членка може да бара

¹⁰³Council Framework Decision of 13 June 2002 on the European arrest warrant and the surrender procedures between Member States, Article 2 cl 2;

извршување на налогот поради извршување на казна, кога кривичната постапка е завршена со донесување на осудителна пресуда. Тоа најчесто се случува кога лицето е во бегство и не е достапно пред надлежните правосудни органи на државата која го осудила, па истата го бара со цел извршување на санкцијата. Исто така за едно лице може да биде издаден налог за апсење со цел извршување одлука за притвор, кога за лицето е донесена ваква одлука во предкривична постапка но истото не е достапно на надлежните органи кои ја извршуваат одлуката, а истите се сомневаат дека тоа се наоѓа на територијата на друга земја – членка.

Постапката за издавање на Европскиот налог за апсење е регулирана со Рамковната одлука, кој предвидува дека за издавање на налогот е надлежен судскиот орган на државата која го бара издавањето. Налогот се доставува до онаа држава на чија што територија се смета дека престојува бараното лице. Доколку лицето се наоѓа на територијата на замолената држава, таа има обврска да го уапси лицето без одлагање и да го смести во екстрадиционен притвор. Потоа следува полициската постапка на утврдување на идентитетот на притвореното лице и укажување на неговите универзални права кои се однесуваат на овозможување на одбрана, медицинска помош, информирање на семејството итн., на јазикот кој што е разбирлив за приведеното лице. Полициските органи на државата која го извршува налогот постапуваат по барањето како одлуката да е донесена од страна на нивни домашен суд, односно надлежен орган на нивната држава. Потоа следува прелиминарно сослушување на приведеното лице и укажување на неговите права и обврски во постапката. Кога во текот на одлучувањето по барањето за предавање на лицето не постојат доволно елементи за донесување на позитивна одлука, може да се побара дополнување на налогот од државата која го издава, кое дополнување се однесува на формално исполнување на условите на издадениот налог. По прелиминарното сослушување и барањето за дополнување на налогот следува главно сослушување пред надлежен суд кое се закажува во разумен рок од моментот на апсење. Целта на ова сослушување е да се утврди дали налогот е подобен за извршување, дали е уредно дополнет доколку тоа било побарано и дали постојат определени

Причини за одбивање на Европскиот налог за апсење

Во согласност со Рамковната одлука главните пречки кои се јавуваат како причина за неизвршување на налогот се поделени на апсолутни и релативни. Како апсолутни пречки односно задолжителни причини за одбивање на налогот Рамковната одлука во членот 3 ги определува: амнестијата, традиционалното начело *ne bis in idem* и застареност на делото. Во следниот член 4 таа ги појаснува релативните пречки кои претставуваат факултативна основа за неизвршување на налогот, а се однесуваат на недостаток на начелото на двојната инкриминација, водење кривична постапка во државата од која се бара извршувањето за исто кривично дело, изречена правосилна пресуда, законска забрана за кривично гонење или казнување, правосилна осуда за кривично дело итн. Во член 3 Рамковната одлука предвидува да државата која треба да го изврши Европскиот налог за апсење, задолжително го одбие налогот, доколку делото е опфатено со акт на амнестија врз основа на нејзиниот правен систем, каде оваа земја во согласност со нејзиното кривично законодавство била надлежна за кривичното гонење на истото дело. Исто така задолжително е одбивањето на Европскиот налог за апсење доколку надлежниот правосуден орган на државата на извршување добие информација дека бараното лице за истото кривично дело е правосилно осудено, изречена му е казна, изречената казна е издржана или пак во моментот е на издржување на казната или повеќе не може да биде извршена во согласност со правото на земјата на осудата. Овде станува збор за традиционалното начело на *non bis in idem*. Како задолжителна причина за одбивање на налогот е предвидена и кога лицето кое е барано со Европскиот налог за апсење, поради неговата возраст не може да биде правосилно осудено за кривичното дело кое му се става на товар со налогот врз основа на законодавството на земјата на извршувањето.

¹⁰⁴ Prof.dr. Željko Nikač, prof.dr. Nedžad Korajlić, mr.sc. Maida Bećirović, Evropski nalog za hapsenje I predaju kao supstitut ekstradicije u EU, Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije Univerziteta u Sarajevu;

Како една од пречките за извршување на налогот врз основа на член 4 од Рамковната одлука, каде се предвидени и образложени факултативните пречки за разлика од претходните кои беа со задолжителна основа за одбивање на налогот е непостоењето на обострана казнивост, односно двојна инкриминација. Кога делото за кое се бара екстрадиција, во државата која треба да го изврши налогот не е предвидено кривично гонење, односно истото не е предвидено како кривично дело во согласност со нејзините кривично правни прописи, земјата – членка може да го одбие неговото извршување. Сепак од ова правило се исклучени даночните, царинските и валутните дела. Налогот ќе биде одбиен и кога лицето за кое е поднесен налогот за апсење е кривично гонето во земјата на извршување за истото кривично дело кое е предмет на налогот. Причина за одбивање на налогот е начелото *ne bis in idem*, односно кога за бараното лице веќе е донесена правосилна пресуда за истото кривично дело во некоја од земјите – членки, која одлука се спротивставува на понатамошното кривично гонење, како и кога надлежните правосудни органи на земјата на извршување за кривичното дело кое е опфатено со Европскиот налог за апсење одлучиле да не превземат кривично гонење или започнатата постапка да се прекине. Рамковната одлука дозволува одбивање на налогот и неговото извршување кога кривичното гонење и казнување на бараното лице е забрането за делото за кое се бара во согласност на законодавството на земјата извршител, а самото дело потпаѓа во нејзина надлежност и е опфатено со нејзините кривично правни прописи. Во член 4 став 5 истата предвидува одбивање на налогот и доколку надлежните правосудни органи на државата на извршувањето имаат сознанија дека лицето за кое е издаден налогот за истото дело е правосилно осудено во некоја трета земја членка, казната ја има издржано, во моментот се наоѓа на издржување или истото е прекинато, или пак во согласност на законот на земјата која ја донела пресудата истата повеќе не може да се изврши. Потоа кога налогот е издаден поради извршување казна затвор или мерка притвор, а лицето е државјанин, има живеалиште или престојувалиште во земјата која треба да го изврши налогот, а истата се обврзала дека казната затвор или мерката притвор ќе ги извршува во согласност со нејзиното домашно законодавство. Кога Европскиот налог за апсење е издаден за дела кои се извршени целосно или делумно на територијата на земјата која треба да го изврши налогот, или на места кои се

сметаат во нејзина надлежност, како и за дела кои се сторени надвор од територијата на земјата која го издава налогот, а земјата на извршување не дозволува кривично гонење за ваков тип на дела извршени надвор од нејзина територија. Во сите овие случаи Рамковната одлука предвидува одбивање на извршувањето на Европскиот налог за апсење, односно ги статуира основните пречки за извршувањето на налогот.¹⁰⁵

¹⁰⁵ Види повеќе, Council Framework Decision of 13 June 2002 on the European arrest warrant and the surrender procedures between Member States, Article 3 i 4;

ИЗВРШУВАЊЕ СТРАНКИ КРИВИЧНИ ПРЕСУДИ

Отвореноста на државните граници и зголемното движење на лица државјани од една земја во друга земја, поради привремен престој, работа, одмор итн. придонесуваат кон неизбежно зголемување на процентот на транснационален криминал кои ги надминува границите на една држава. На тој начин лицата државјани на една држава доаѓаат до судири со кривичните закони на друга држава, кои проблеми ја наметнуваат потреба од побрзо и поефикасно надминување на ваквите меѓународни судири преку развој и унапредување на меѓународната соработка помеѓу земјите. Помеѓу големиот број на инструменти за меѓународна правна помош, како постапката на екстрадиција, европски налог за апсење, “мала” казнено правна помош, отстапување на кривично гонење, големо значење и место во кривичното право зазема и принципот на извршување на странските кривични пресуди, која тема подетално ќе биде разработена во следното поглавје. Во неа ќе биде опфатен принципот на извршување на странските кривични пресуди, неговото дејство и обем, постапката, условите за извршување, како и неговото инкорпорирање во македонското кривично законодавство.

3.1. Појава и причини за развој на меѓународна соработка во форма на извршување на странски кривични пресуди

Правосилната казнена пресуда има определено влијание и дејство во рамките на еден национален систем. Таа претставува “res judicata” односно се смета за конечна одлука, правосилна пресуда, која претставува не можност за повторно судење и разгледување на еден ист случај, таа претставува пречка за повторно покренување на нова казнена постапка против исто лице за исто кривично дело. Освен на национален план со развојот на меѓусебните односи помеѓу различни држави на меѓународно ниво и нивната соработка во полето на кривичната материја доаѓа до проширување на нејзиното влијание и на меѓународно ниво. Развојот на криминалот и неговото проширување на

транснационално ниво нужно ја наметнува потребата од интензивирање на меѓународната соработка во борбата против ова новонастаното општествено зло, со помош на меѓународни инструменти. Еден од значајните инструменти на ова поле претставува признавањето и извршувањето на странските кривични пресуди. Признавањето на кривична пресуда која е донесена во една држава е од големо значење во процесот на олеснување на меѓународната соработка и сузбивањето на организираниот транснационален криминал. Признавањето на нејзиното дејство на територијата на друга држава во теоријата се јавува во неколку појавни облици. Таа може да се прифати во негативен вид, со признавање на нејзиното негативно, блокирачко дејство што значи прифаќање на странската пресуда во својство на “*res judicata*”, со не можност за повторно покренување на кривично гонење и забрана за повторно судење на лице кое за истото дело веќе е правосилно осудено или ја издржало казната во друга држава (принципот *non bis in idem*).¹⁰⁶ Признавање на странската кривична пресуда со нејзините позитивни ефекти односно признавање како домашна пресуда во однос на правните последици, условната осуда, рехабилитацијата, повратот итн. како и признавање на странската кривична пресуда до степен на извршувањето на санкцијата која е изречена со странската пресуда.¹⁰⁷ Развојот на сите овие степени на прифаќање на кривична пресуда донесена во странство е од големо значење во процесот на спречување на организираниот криминал, но од друга страна и заштита на правата на обвинетите или осудени лица од повтрно судење или издржување на веќе издржаната казна за исто кривично дело, како и овозможување на правично и ефикасно судење и издржување на казната во местото на живеалиште на лицето или во местото каде има постојано престојувалиште. Оваа форма на меѓународна соработка има голем број на предности за разлика од бавната постапка на екстрадиција, во смисла на нејзината брзина, ефикасност и ефективност со тоа што се одбегнува повторувањето на постапката кое ја усложнува целата работа во делот на обезбедување на докази, сведоци итн. Таа се јавува, развива и добива свое значење во времето на напуштање на цврстото стојалиште за апсолутниот државен суверенитет кога беше отстранета секаква можност од прифаќање и признавање на какво

¹⁰⁶ Ibid., стр.38;

¹⁰⁷ Камбовски, В., (1998) *op. cit.*, стр.163;

било дејство на странска кривична пресуда, а посебно во делот на нејзиното извршување, како и напуштање на екстремната наклонетост кон принципот на територијалитет на одделните кривични законодавства. Овие принципи постепено биле напуштени со развојот и интензивирањето на меѓународната солидарност и соработка.¹⁰⁸ Принципот на територијалитет кај нас е регулиран во Кривичниот законик во член 116 каде е пропишано дека кривичното законодавство важи за секое лице кое на територијата на Република Македонија ќе стори некое кривично дело, како и проширување на неговото важење и за дела кои се сторени на домашен брод, без оглед каде се наоѓал бродот односно на чија територија бил, во времето на сторување на делото, како и важење за сторено дело на домашен цивилен или воен воздухоплов. КЗ предвидува кривично гонење за овие дела, во услови на поведена или довршена постапка во странска држава, само по одобрение на јавен обвинител на Република Македонија, како и отстапување на кривично гонење за странец на странска држава само под услови на заемност.¹⁰⁹

Услови за признавање на меѓународната важност на казнените пресуди

Признавањето на кривичните пресуди со нивното екстратериторијално значење бара изедначеност во казнено правните норми на одделни национални системи, но со оглед на различниот степен на развој на секоја правна држава ваквото барање е невозможно. По тој повод со цел поедноставување и развој на меѓународната соработка и поширока употреба на странските кривични пресуди на меѓународно ниво се усвојуваат определени претпоставки како услови за признавање на меѓународната важност на кривичните пресуди.

Првиот услов се однесува на самото кривичното дело за кое е донесена пресудата. Во таа смисла потребно е делото за кое е донесена правосилна пресуда да потпаѓа под репресивната власт на државата која ја донела

¹⁰⁸ Камбовски, В. (1998) *op. cit.*, стр. 163;

¹⁰⁹ Кривичен законик чл.116 и чл.120, "Службен весник на Република Македонија" бр. 37/96, 80/99, 4/2002, 43/2003, 19/2004, 81/2005, 60/2006, 73/2006, 87/2007, 7/2008, 139/2008, 114/2009, 51/11, 135/11, 185/11, 142/12, 166/12, 55/13, 82/13, 14/14, 27/14, 28/14, 115/14, 132/14, 160/14 и 199/14;

пресудата. Исто така ова дело треба да биде опфатено и од репресивната власт не само на државата која ја донесува, туку и на државата која ја прифаќа и која треба да ја изврши пресудата. Потребно е делото да биде предвидено како казниво во законодавствата и на двете држави, односно да биде исполнет условот на двојна инкриминација¹¹⁰, да не станува збор за извршување на ситно, багателно дело, како и за самото дело да е дозволена постапка на екстрадиција, односно да не се работи за дело од воена природа, политичко кривично дело или фискално.

Вториот услов од правната теорија бара за да биде извршена една странска пресуда, да постои строго пресуда, односно да се работи за мериторна одлука која ќе биде осудителна или ослободителна и истата да биде донесена во казнена постапка. При тоа пресудата да биде правосилна и извршна кое барање односно услов е предвидено и во нашето законодавство.¹¹¹ Пресудата да биде донесена од страна на редовен а не вонреден суд, кои пресуди од вонредни судови се исклучени од акотот на извршување, бидејќи станува збор за судови кои не спаѓаат од редот на стандардниот правосуден систем. И исто така потребно е пресудата да е донесена во присуство на обвинетиот, со што би биле запазени и исполнети основните гаранции за правата на обвинетиот. Според одредбите од нашиот Закон за меѓународна правна помош, ќе бидат извршени само пресудите кои се донесени во присуство на обвинетиот.

Во третата група на услови за извршување странски кривични пресуди потпаѓа и условот со самото извршување на некоја странска пресуда да не се повредува правото на домашната држава, односно домашниот јавен поредок, како и постоење на реципроцитет во признавањето и извршувањето, односно заемност во извршувањето на пресудите.

¹¹⁰Ibid., стр.36;

¹¹¹ Види повеќе, Закон за меѓународна соработка во кривичната материја чл.86, Службен весник на РМ, бр. 124 од 20.09.2010 година

Признавање и извршување странски кривични пресуди според македонското законодавство

Во нашето кривично законодавство меѓународните односи во кривичната материја најпрво биле регулирани во Законот за кривична постапка и во Кривичниот законик. Но со донесувањето на новиот закон во 2010 година Законот за меѓународна соработка во кривична материја, оваа глава била изземена од Законот за кривична постапка и регулирана со посебни одредби во новиот закон. Истиот, меѓународната соработка ја регулира преку формите на меѓународна правна помош, преземање и отстапување на кривично гонење, постапката на екстрадиција и извршувањето на кривични пресуди и трансфер на осудени лица. Глава петта од овој закон се однесува во првиот дел на извршувањето на кривични пресуди, додека во вториот дел на трансферот на осудени лица. Според него, домашен надлежен суд може да изврши правосилна кривична пресуда во однос на санкцијата која ја има изречено странски суд или меѓународен, врз основа на поднесено барање од страна на странски надлежен орган, со помош на пресуда со која ќе изрече санкција според македонскиот Кривичен законик и санкцијата која ја изрекол странскиот суд. Но со пресудата не може да се изрече санкција која би била построга од онаа која ја изрекол странскиот или меѓународениот суд, со тоа што нашиот надлежен суд во целост ќе ја внесе изреката и називот на судот од странската пресуда во изреката на домашната пресуда. Во образложението на пресудата според нашето законодавство, треба да се наведат причините кои биле од важност при определувањето на санкцијата. Доколку изречената санкција од странскиот надлежен суд во нејзиниот вид и висина не е во согласност со нашето законодавство, нашиот надлежен суд може да изрече санкција која е предвидена во нашето домашно законодавство за делото за кое пресудата е донесена и чие извршување се бара. При тоа времето кое сторителот го поминал во притвор и делумно издржување на санкцијата во странската држава ќе биде засметано во санкцијата определена од домашниот суд.

Во согласност со нашето законодавство признавањето и извршувањето на странска кривична пресуда се остварува во услови на заемност или постоење на меѓународен договор. Надлежниот суд може да постапи по

поднесеното барање од страна на надлежен странски орган, доколку истиот даде писмена гаранција дека ќе постапи на ист начин кога од нашиот надлежен суд би имало поднесено исто такво барање, во услови на непостоење на билатерален договор помеѓу овие две држави. Република Македонија има склучено договори за извршување на казнени пресуди со Хрватска во 1995 година, Словенија во 1996, Албанија 1998, Босна и Херцеговина во 2006 година¹¹² и други. Во секој од овие договори се дефинирани посебните услови врз основа на кои ќе се остварува меѓународната соработка на ова поле, на што се обврзуваат страните договорнички, во кои услови ќе се превземе извршувањето, во кои услови нема да се превземе, за кои дела, кои документи е потребно да се приложат кон барањето итн. При тоа кога едно лице ќе биде правосилно осудено со казна затвор или друга мерка која се состои во лишување од слобода, на територијата на едната држава која е страна во договорот, а истото е државјанин или има живеалиште на територијата на другата земја – страна во договорот, таа може да поднесе барање за извршување на санкцијата на нејзината територија. Како еден од условите за преземање на извршувањето на санкцијата од страна на државата чиј државјанин е осуденото лице е во времето на поднесувањето на барањето лицето да треба да доиздржи уште најмалку шест месеци од изречената казна затвор или мерка која се состои во лишување од слобода.¹¹³

Нашиот Закон за меѓународна соработка во кривичната материја предвидува и во кои случаи домашниот надлежен суд може да го одбие барањето за извршување на странска кривична пресуда. Тоа може да биде одбиено во услови кога за истото кривично дело против обвинетото лице, во Република Македонија постапката е запрена, донесена е ослободителна

¹¹² Види повеќе, Списокот на мултилатерални и билатерални договори на полето на меѓународната соработка, Поддршка за мрежата на обвинители во Југоисточна Европа, Генерална Дирекција за човекови права и правни работи Оддел за економски криминал Стразбур, Август 2009;

¹¹³ Закон за ратификација на договорот меѓу Република Македонија и Босна и Херцеговина за меѓусебно извршување на судските одлуки во кривичните предмети, чл. 2 ст.1 т.ф), Сл.Весник на Р.Македонија бр. 59/06 од 12.05.2006 година, според кој другите услови за извршување на кривична пресуда се:

- а) осуденото лице да е државјанин на државата која ќе го превземе извршувањето или во неа да има живеалиште;
- б) судската одлука да е правосилна;
- в) осуденото лице да има дадено согласност;
- г) делото на кое се заснова правосилната судска одлука да е предвидено како кривично дело според правото на двете држави договорни страни;
- д) двете држави договорни страни да имаат дадено согласност за пренос на извршувањето;

пресуда, лицето е ослободено од казна, санкцијата е извршена или истата не може да се изврши во согласност со законодавството на државата во која пресудата е донесена. Исто така барањето може да биде одбиено и кога против истото лице се води кривична постапка за исто кривично дело во нашата држава, како и кога кривичното гонење, извршувањето на санкцијата, мерките за безбедност или заштитните мерки согласносно со домашното законодавство се исклучени поради апсолутна застареност.¹¹⁴

Нашиот законодавец предвидел и под кои услови може да се изврши странската кривична постапка, а кои произлегуваат од минималните претпоставки утврдени во теоријата и во меѓународната и националната регулатива за признавање на меѓународната важност на кривичните пресуди¹¹⁵. Според него потребно е странската пресуда да е правосилна и извршна, истата да биде донесена во присуство на осудениот со што се потврдува почитувањето и гаранцијата на основните права на обвинетиот, како и да не настапила застареност на извршувањето на санкцијата во согласност со нашето законодавство. Исто така нашиот Закон за меѓународна соработка во кривичната материја го предвидува како услов за извршување и начелото на двојна инкриминација, односно бара кривичното дело за кое е донесена пресудата да е предвидено како такво и во нашето домашно законодавство, како и постоење на меѓународен договор или начело на реципроцитет како правен основ за извршување на странска казнена пресуда.

Овие услови се потврдуваат со помош на определени документи кои се неопходни при овој вид на казнено правна помош, а се доставуваат заедно со барањето за извршување на кривична пресуда на странски надлежен орган, до надлежниот орган во нашата земја, како и од нашиот надлежен суд до странски надлежен орган со цел извршување пресуда на домашниот суд. При тоа потребна е пресуда во оригинал или заверена копија, со клаузула на правосилност и извршност, известување за личните податоци на осуденото лице, неговото државјанство, живеалиште и др., извадок од законските одредби на кои се заснова пресудата и доколку лицето било во притвор или на

¹¹⁴ Закон за меѓународна соработка во кривичната материја, Службен весник на РМ, бр. 124 од 20.09.2010 година

¹¹⁵ Ibid., стр.64;

издржување на казната, документ за времето кое го поминало таму кое време му се засметува во изречената санкција од домашниот надлежен суд.

Во однос на лицето за кое е донесена кривична пресуда во некоја странска држава, која бара извршување од страна на нашиот домашен суд, извршувањето ќе се спроведе во согласност со нашето законодавство, но извршувањето ќе биде прекинато доколку во странската држава која ја донела пресудата настапила застареност за извршување на санкцијата, извршувањето е укинато и доколку лицето е опфатено со акт на помилување или амнестија. Одлуката за повторување на постапката ја донесува странскиот надлежен орган.¹¹⁶

¹¹⁶ Закон за меѓународна соработка во кривичната материја, Службен весник на РМ, бр. 124 од 20.09.2010 година

ТРАНСФЕР НА ОСУДЕНИ ЛИЦА

Трансферот на осудени лица претставува казнено – правна помош помеѓу две држави во смисла на пренос од едната држава на лицето кое е осудено во другата држава со единствена цел за извршување на санкција. Во поширока смисла трансферот ја опфаќа и постапката на екстрадиција поради извршување на санкцијата. Пред се тој се развива со цел за подобра ресоцијализација на осуденото лице како и подобра превенција, кои се остваруваат единствено преку системот на издржување на казната во домашната земја каде лицето има државјанство или постојано живеалиште, кое нешто е јасно изразено и во Преамбулата на Европската конвенција за трансфер на осудени лица од 1983 година.¹¹⁷ Трансферот на осудените лица во нивната матична земја најчесто се превзема поради близината со неговото потесно семејство и социјалната средина, во која потешко би се вклопил доколку е во туѓа земја поради големиот број културни разлики, различна храна, јазик, средина кои негативно би влијаеле во неговата повторна ресоцијализација во општеството по издржувањето на казната. Исто така трансферот на осудени лица е од големо значење во процесот на казнено – правна помош во меѓународната соработка помеѓу државите, кој придонесува кон поголема ефикасност во спречувањето на криминалот, во смисла на одбегнувањето на притисоците врз казнената постапка.¹¹⁸

Во правната теорија на трансферот се гледа како на постапка која е од интерес на осуденото лице и е ставен во функција на гаранција на неговите права и интереси, кое нешто се согледува во поголемиот дел од националните законодавства, како и во билатералните договори каде е предвидена согласност на самото осудено лице за преземање на постапка на трансфер во неговата матична земја. Така е предвидено во Европската конвенција за трансфер на осудени лица во член 3 каде се уредени условите на трансферот. Во став 1 точка 1, таа предвидува во посебни случаи кога некоја од двете засегнати страни во постапката смета дека е неопходно, пред се поради

¹¹⁷Convention on the transfer of sentenced persons, Strasbourg, 21.III.1983, European Treaty Series - No. 112, достапна на <http://www.coe.int/web/portal/home> последен пристап 05.12.2015;

¹¹⁸Хекер, Б., (2010), *op. cit.*, стр. 101;

возраста или менталната или физичка состојба на осуденото лице, истото или некој негов претставник да даде согласност за трансферот. Истото е утврдено како услов и во нашиот Закон за меѓународна соработка во кривичната материја во член 96 каде се уредени условите за трансферот, кое нешто ќе биде разработено во понатамошните излагања. Меѓутоа самото осудено лице може во определени случаи да не изрази волја за негов трансфер во државата на неговото државјанство, од причини кои можат да бидат најразлични по својата природа. Така тој може да одбие трансфер доколку смета дека во својата матична земја би можел да биде изложен на некаков вид посебни мерки на репресија, гонење поради политичко или некаков друг вид на уверување, потешок режим на издржување на казната и друго.

Трансферот на осудени лица покрај тоа што се смета за постапка во интерес на осуденото лице, понекогаш може и да се злоупотребува кога се превзема само со цел ослободување на определени држави од странските осуденици. Тоа најчесто е случај кај оние држави каде што постои голем процент на миграциони движења, каков што е примерот со Швајцарија која е земја со над 30% странски работници. Земјите како неа се залагаат за развој и поголема примена на овој принцип поради големиот број на осуденици кои имаат странско потекло а ги преплавуваат нивните затвори. Се смета дека такви се случаите во Шведска. Франција, Белгија и други, каде има повеќе од 20% осуденици кои се странци.¹¹⁹

4.1. Услови и постапка на трансферот на осудени лица

Трансферот на осудени лица како посебна постапка во меѓународната соработка е регулиран на национално и на меѓународно ниво. На меѓународно

¹¹⁹ Камбовски, В., (1998), *op. cit.*, стр. 194;

ниво е донесена Европската конвенција за трансфер на осудени лица¹²⁰ во 1983 година од страна на Советот на Европа, која доста прецизно и јасно ги поставува условите и постапката на овој принцип. Исто така со цел ослеснување на меѓународната соработка во процесот на сузбивање на криминалот, државите помеѓу себе склучуваат билатерални договори со кои ги доближуваат своите казнени законодавства поблиску во однос на трансферот на осудени лица и ги избегнуваат можните проблеми на ова поле во поглед на условите и постапката на трансферот. Нашата држава вакви договори за заемно извршување на казнените пресуди во кои е регулиран трансферот на осудени лица има склучено со Австрија во 1983, со Хрватска во 1995, Словенија 1996, Албанија 1998, Турција 1997, Босна и Херцеговина 2006.¹²¹ Во услови на непостоење на билатерален договор државите, прашањето за трансферот на осудено лице го одобруваат или одбиваат во согласност со принципот на заемност, кое нешто е предвидено во нашето законодавство со Законот за меѓународна соработка во кривичната материја.

Врз основа на одредбите од Конвенцијата едно лице кое е осудено на територијата на една држава потписничка, може да биде пренесено на територијата на друга држава потписничка на Конвенцијата со цел издржување на казната. Ваквиот трансфер на осудени лица може да биде извршен врз основа на барање поднесено или од државата која ја има изречено санкцијата или од државата на која што истата треба да се изврши, при тоа посебен услов претставува волјта на осуденото лице која е неопходна во постапката.

Нашиот Закон за меѓународна соработка во кривичната материја ја предвидува и можноста барањето за трансфер да може да го поднесе и осуденото лице за доиздржување на казната во државата чиј државјанин е, при што претходно истото треба да биде запознаено со ваквото негово право од страна на надлежниот орган кој ја донел пресудата или од страна на управните

¹²⁰ До 2009 година Конвенцијата ја потпишале 51 држава и 50 држави ја ратификувале. в. Хекер, Б., (2010), *op. cit.*, стр. 108; Република Македонија ја има ратификувано во 1999 година, со што и истата година стапила на сила. Република Македонија го има ратификувано и дополнителниот протокол на Конвенцијата за трансфер на осудени лица во 1999 година, а кој стапил на сила во 2000 година. Ратификувани Европски конвенции за меѓународна соработка во кривичната област, прво издание, Скопје, 2010;

¹²¹ Види повеќе, Списокот на мултилатерални и билатерални договори на полето на меѓународната соработка, Поддршка за мрежата на обвинители во Југоисточна Европа, Генерална Дирекција за човекови права и правни работи Оддел за економски криминал Стразбур, Август 2009;

органи на казнено правната установа каде ја издржува казната.¹²² Самата Конвенција прецизно ги дефинира потребните услови кои треба да бидат исполнети за да може да биде одобрен трансферот на осуденото лице со што неопходно е лицето да биде државјанин¹²³ или да има постојано престојувалиште во земјата каде санкцијата треба да биде извршена. Според нашето законодавство ваквиот услов е стеснет и се однесува само на лице кое е државјанин на земјата во која треба да се изврши казната. Услов сврзан за лицето е и неговата изјава за согласност за трансфер кога некоја од државите смета дека тоа е неопходно поради возраста на лицето или неговата ментална или физичка состојба, кое нешто претставува услов и според нашето домашно законодавство. Истиот постепено е напуштен во определени ситуации регулирани со Дополнителниот протокол на Конвенцијата за трансфер на осудени лица во членот 3 кој е ратификуван и од страна на нашата држава. Пресудата треба да биде правосилна, како и делот од казната која лицето треба да ја доиздржи да биде во траење од најмалку шест месеци од денот на поднесеното барање.¹²⁴ Како неопходен услов е и принципот на двојна инкриминација, што значи делото да е предвидено како казниво и во државата на изрекување на казната и во државата на извршување на казната, кој принцип е прифатен и инкорпориран и во нашиот Закон за меѓународна соработка во кривичната материја во делот кој се однесува на трансферот. Двете држави засегнати од трансферот на осуденото лице сами треба да се договорат околу постапката на преносот на лицето.¹²⁵

4.1.1 Информации и списи потребни во текот на постапката

¹²² Закон за меѓународна соработка во кривичната материја, чл.92, Службен весник на РМ, бр. 124 од 20.09.2010 година

¹²³ Врз основа на Германското право, под терминот државјанство спаѓаат сите Германци, додека Данска, Финска, Холандија и Шведска го надминуваат строго правно дефинираниот поим на државјанство и опфаќаат и лица со постојано живеалиште на нивната суверена територија. Декларацијата на Обединетото Кралство вклучува и лица чии трансфер се смета за нужен; в.Хекер, Б., (2010), *op. cit.*, стр. 108;

¹²⁴ Во определени случаи казната која треба да се доиздржи може да биде и помала од шест месеци. Convention on the transfer of sentenced persons, art.3 abs. 2, Strasbourg, 21.III.1983, European Treaty Series - No. 112

¹²⁵ Convention on the transfer of sentenced persons, art. 3, Strasbourg, 21.III.1983, European Treaty Series - No. 112

Кога осуденото лице ќе изрази барање да биде префрлено на територијата на неговата матична земја, државата во која е изречена пресудата веднаш по нејзината правосилност, треба за тоа да ја извести државата на извршување на санкцијата. При тоа треба да и достави информации за лицето како неговото име, датум и место на раѓање, фактите врз чија основа е донесена пресудата, како и видот, траењето и датумот кога почнало издржувањето на казната. Во согласност со одредбите од Конвенцијата, државата во која треба да се изврши казната треба да достави определен список на информации, кои се потребни со цел да се утврди дали се исполнети основните услови за трансферот. Таа треба да достави доказ дека осуденото лице е нејзин државјанин, дека делото за кое е осудено лицето претставува кривично дело и во нејзиното законодавство со тоа што ќе достави копија од законските одредби од кои истото ќе биде потврдено. Исто така и државата која ја изрекла казната е обврзана да достави определен вид на докази кои ќе и бидат од значење на државата која треба да ја изврши казната. Таа треба да достави заверен препис на пресудата која треба да биде правосилна, законските одредби кои се применети, податоци кои се однесуваат на веќе издржаната казна и информација за времето поминато во притвор, опростената казна и секој друг документ кој ќе се оденсува на издржувањето на казната, како и неопходната изјава на согласност на осуденото лице. Ваквите списи кон барањето за трансфер се потребни и утврдени и во нашиот Закон за меѓународна соработка во кривичната материја во член 93.

4.1.2. Последици од трансферот

По сите поднесени документи потребни за трансферот на осуденото лице, по поднесеното барање и одобрението за трансферот постапката продолжува во државата на извршување. Со тоа сите дејствија кои биле преземени со цел спроведување на извршувањето во државата која ја изрекла казната се запираат. Кога државата во која казната се извршува смета дека извршувањето е веќе спроведено, казната повеќе не може да се изврши во државата која ја изрекла. Извршувањето на казната треба да се запре во случај

кога државата која ја изрекла казната донела одлука или мерка за која ја известила државата на извршувањето, врз основа на која казната престанала да биде извршна. Во согласност со Конвенцијата државата која ја извршува казната е задолжена да доставува информации до државата која ја изрекла казната во однос на определени ситуации кои се однесуваат на извршувањето на казната кое е спроведено односно завршено, доколку осуденото лице побегнало пред истекот на казната и кога државата која ја изрекла казната побарала специјален извештај. Во однос на амнестиите и помилувањата надлежни се двете држави. За прашањето за ревизија на пресудата е надлежна само државата која ја донела пресудата¹²⁶ кое нешто е утврдено и во нашиот Закон во член 99 став 1¹²⁷.

По преземањето на лицето кое е осудено од страна на органите на државата на извршување, истите треба веднаш да продолжат со извршувањето на казната во согласност со донесената судска одлука од страна на државата која ја донела пресудата. По преземањето на осуденото лице надлежните органи по пат на судска одлука треба да ја заменат санкцијата која ја определила државата која ја донела пресудата со казна која за тоа дело е предвидена во законодавството на државата која ја извршува пресудата. Во согласност со нашето законодавство стварно надлежниот суд е обврзан со видот и висината на казната која е определена во странската кривична пресуда која може да биде иста или соодветна, но во никој случај не смее да биде построга од изречената во странската пресуда, ниту пак да го надмине максимумот кој е предвиден во Кривичниот законик за тие дела.¹²⁸ Кога нашиот стварно надлежен суд ја заменува казната донесена со странската пресуда, тој врз основа на одредбата од член 97 од Законот за меѓународна соработка во кривичната материја, треба да се раководи од утврдените факти содржани во странската пресуда, доколку е донесена казна лишување од слобода, истата не може да ја замени со парична казна и исто така во новата

¹²⁶Convention on the transfer of sentenced persons, Strasbourg, 21.III.1983, European Treaty Series - No. 112

¹²⁷" Само странска држава што ја изрекла кривичната пресуда може да одлучува за секое барање за повторување на постапката. " Закон за меѓународна соработка во кривичната материја, чл.99 ст.1, Службен весник на РМ, бр. 124 од 20.09.2010 година

¹²⁸ Закон за меѓународна соработка во кривичната материја, чл.97 ст.3, Службен весник на РМ, бр. 124 од 20.09.2010 година; истото е предвидено и во Европската конвенција за трансфер на осудени лица од 1983 година во член 10 став 2, Convention on the transfer of sentenced persons, Strasbourg, 21.III.1983, European Treaty Series - No. 112;

пресуда треба да го засмета времето кое осуденото лице го поминало во затвор. Издржувањето на казната е регулирано во согласност со законот на државата во која се извршува казната и само таа е надлежна за донесување на сите одлуки во однос на осуденото лице, кое нешто е предвидено и во нашиот Закон за меѓународна соработка во кривичната материја.

Предавањето и преземањето на осуденото лице се врши од страна на Министерството за внатрешни работи на нашата држава и Меѓународната криминалистичка полициска организација – Интерпол.¹²⁹

¹²⁹ Закон за меѓународна соработка во кривичната материја, чл.102, Службен весник на РМ, бр. 124 од 20.09.2010 година

“МАЛА” КАЗНЕНО – ПРАВНА ПОМОШ

Традиционално казнено правната помош се дели на три области. Во оваа поделба спаѓа екстрадицијата, извршувањето странски кривични пресуди и “малата” казнено – правна помош која е од суштинско значење за овој труд и тема на понатамошното истражување и анализа. Таа уште е наречена и акцесорна помош и се однесува на секоја можна форма на поддршка која е дозволена според националното процесно право на една држава. Како најчест облик на заемна меѓународна соработка дава голем придонес во ефикасното и ефективно спречување на се поразвиениот криминал и неговите форми. Пред се кај оваа “мала” казнено - правна помош станува збор исклучиво за помош помеѓу судовите на земјите, а не и полициска или административна помош. Според тоа акцесорната помош може да биде активна или пасивна, со што активна е кога некој домашен суд бара правна помош од странски суд, додека пасивна е кога некој наш домашен суд е замолен и треба да даде ваква правна помош на некој странски суд. Освен оваа поделба во правната теорија постои уште една поделба на “малата” казнено – правна помош, а тоа е на примарна и секундарна. Примарна е кога казнената постапка во целост или во нејзин поголем дел се превзема во друга држава, додека секундарна е кога казнената постапка во целост си останува во државата, а само судовите на замолената држава преземаат некои дејствија кој се од значење и помош во казнената постапка на државата молител.¹³⁰

5.1. Развој и регулирање на “малата” казнено – правна помош

Според правната теорија акцесорната помош поминала низ две развојни фази, од нејзината појава до денешниот нејзин конечен облик и дејствија кои ги опфаќа. На почетокот таа се применувала врз основа на договори склучени помеѓу две држави со кои истите се обврзуваат за заемно привремено предавање на лица со цел сведочење во определена постапка, кој период ја

¹³⁰ Камбовски, В., (1998), *op. cit.*, стр.221; слично и Хакнер, Т., Шомбург, В., Лагодини, О., и др. (2009), *op. cit.*, стр. 129;

означува првата развојна фаза – договорната. Вториот период во развојот на оваа казнено правна помош е меѓународната развојна фаза. Таа започнува по Втората светска војна и за неа е карактеристично донесувањето на меѓународни инструменти со кои на државите им се налага обврска за давање меѓународна заемна помош со цел спречување на криминалот кој ги надминува националните граници. Во овој период голем придонес за развојот на заемната помош и печат на тоа време има ставено Европската конвенција за заемна помош во казнените предмети¹³¹ од 1959 година. Во неа е определено кои се дејствија ги опфаќа, во кои случаи истите се дозволени, кога државите можат да одбијат постапување по замолница, форма и содржина на замолницата итн. Помеѓу земјите членки на Европската Унија казнено – правната помош се остварува исклучиво врз основа на правилата одредени во оваа Конвенција, но нејзините решенија со развојот на криминалот стануваат се понезадоволителниво однос на спречувањето на економските дела, фискалните деликти и др. Поради тоа поновите спогодби се стремат кон унапредување на заемната соработка на полето на новите криминални дела со тоа што во себе вклучуваат специјални одредби за полициската, судската и царинската соработка.¹³²

Покрај оваа Конвенција на полето на малата казнено правна помош, од големо значење се и националните закони, како и билатералните договори, кои ја уредуваат оваа материја. Со билатералните договори најчесто се опфатени и облиците на соработка во граѓанските и во управните предмети. Во отсуство на билатерален договор, државите постапуваат по замолницата врз основа на начелото на реципроцитет, што значи дека постоењето на билатерален договор не претставува услов за барање или давање казнено – правна помош. Така е предвидено и во нашето законодавство, во согласност со Законот за меѓународна соработка во кривичната материја, кој предвидува дека нашиот надлежен орган ќе постапи по барање на странски надлежен орган и во отсуство на договор за соработка, доколку странскиот орган даде писмена гаранција дека за исто такво барање ќе постапи на идентичен начин. Исто така

¹³¹ Европската конвенција за заемна помош во кривичните предмети била донесена 1959 година од страна на земјите членки на Советот на Европа, а стапила на сила 1962 година. Таа е ратификувана од страна на Република Македонија во 1999 година, кога и стапила на сила; Ратификувани европски конвенции за меѓународна соработка во кривичната област, прво издание, Скопје, 2010;

¹³² Камбовски, В., (1998), *op. cit.*, стр.223;

во ставот 3 од овој член, тој предвидува дека писмената гаранција не е потребна поради извршување на достава на судска одлука, поднесоци и други исправи.¹³³

Република Македонија има склучено билатерални договори со некои земји, со цел уредување на меѓусебните односи на полето на заемната казнено – правна помош во граѓанските и кривичните предмети. Во некои од нив вклучена е и прекршочната помош. Вакви договори после осамостојувањето има склучено со Хрватска 1995 година, Словенија 1996, Албанија 1998, Турција 1997, Босна и Херцеговина 2006.¹³⁴

За разлика од некои држави каде казнено – правната помош е регулирана со законите за кривичната постапка, во нашата држава е донесен посебен закон кој се однесува на меѓународната соработка, а го уредува и заемниот однос помеѓу земјите во делот на меѓународната правна помош. Меѓународната правна помош е регулирана во втората глава во Законот за меѓународна соработка во кривичната материја која ќе биде опфатена од ова истражување во компарација со одредбите од Европската конвенција за заемна помош во казнените предмети од 1959 година.

Суштина и облици на “малата” казнено правна помош

Веќе рековме дека казнено правната помош претставува исклучиво судска соработка. Таа опфаќа определени дејствија кои ги презема замолената држава и кои би значеле помош во спречувањето на криминалот, откако за тоа ќе биде замолена по пат на акт наречен замолница од страна на земјата која ја бара помошта – земјата молител. Врз основа на одредбите од Конвенцијата за

¹³³ Закон за меѓународна соработка во кривичната материја, чл.12, Службен весник на РМ, бр. 124 од 20.09.2010 година;

¹³⁴ Договор меѓу Република Македонија и Република Словенија за правна помош во граѓански и кривични предмети, (“Службен весник на Република Македонија” бр.24/96), влегува во сила на 05.09.1997 година; Договор меѓу Владата на Република Македонија и Владата на Република Албанија за правна помош во граѓански и кривични предмети, (“Службен весник на Република Македонија” бр. 16/98), 02.10.1998 година; Договор за правна соработка во граѓански и кривични предмети меѓу Република Македонија и Република Турција, (“Службен весник на Република Македонија” бр.23/97), 28.07.2000 година; Договор меѓу Република Македонија и Босна и Херцеговина за правна помош во граѓанските и кривични предмети, (“Службен весник на Република Македонија” бр.10/06), 27.12.2006 година;

заемна помош во казнените предмети таа не се однесува на одлуките за лишување од слобода, како и пресудите ниту пак на воените прекршоци кои не се дел од военото право. Конвенцијата се однесува на дејствија на предавање на процесни акти, судски одлуки, предавање на сведоци, вештаци и лица против кои се води постапката, доставување на предмети, податоци од казнена евиденција и низа други дејствија во смисла на казнено правна помош во сузбивање на криминалот.

Од замолената страна може да биде побарано со замолница предавање на некои процесни акти или судски одлуки за определени лица од страна на државата молител. Овие акти се однесуваат на службени документи и одлуки кои се донесени во текот на постапката за лица кои се наоѓаат во замолената држава. Меѓутоа овде може да стане збор и за некои вонсудски одлуки како на пример управни акти кои што судот треба да ги прибави по службена должност и да ги достави до страната молител во заверен судски препис. Замолницата ќе биде остварена преку едноставно предавање на актот или на одлуката на државата која ја поднела. Кога замолената страна ќе констатира дека од определени причини не може да го исполни предавањето, таа за тоа треба да ја извести страната молител и при тоа да даде образложение за истите причини. Одлучувањето по замолницата дали определени дејствија ќе бидат преземени или не, се врши според правото на замолената држава. Ова начело е познато како "*locus regit actum*".¹³⁵ Истото е предвидено и во нашиот Закон за меѓународна соработка во кривичната материја во член 8 каде законодавецот предвидува постапување од страна на домашниот надлежен орган по замолницата или барањето, согласно со домашното законодавство. Од ваквото правило има отстапување само кога со меѓународен договор е предвидено нешто друго.¹³⁶

Конвенцијата предвидува сослушување на сведоци и вештаци, но чие присуство во земјата молителка не може да биде обезбедено по принуден пат, но само со согласност на овие лица. По поденсената замолница со која се бараат овие лица, замолената страна треба да ја извести страната молител за

¹³⁵ Камбовски, В., (1998), *op. cit.*, стр.233;

¹³⁶ Закон за меѓународна соработка во кривичната материја, чл.8, Службен весник на РМ, бр. 124 од 20.09.2010 година

одговорот на сведокот или вештакот во однос на неговото присуство. Како и да е, доколку определено лице биде пренесено на територијата на страната молител со цел да биде сослушано во својство на сведок или вештак во постапката која се води пред тамошните надлежни органи, ова лице ужива имунитет. Иmunитет се однесува на заштита од какво и да е кривично гонење, притворање или лишување од слобода за дела сторени пред заминувањето од територијата на замолената страна. Овој имунитет го уживаат и лица кои се повикани во страната молител со цел да одговараат за делата за кои се гонат, но не можат да бидат гонети, притворени или лишени од слобода за дела кои претходат на нивното заминување во државата молител, а не се наведени во замолицата. Ова всушност го отсликува начелото на специјалитет кое е преземено од екстрадиционото право.¹³⁷ Меѓутоа имунитетот не се однесува доколку лицата сторат определени кривични дела за време на престојот во државата молител. Европската конвенција за заемна помош во казнените предмети го ограничува имунитетот на времетраење од 15 дена кое време се смета дека е потребно за сослушување на сведоците и вештаците. Во нашиот Закон за меѓународна соработка во кривичната материја овој рок е намален на 8 дена по испитувањето. По истекот на овој период доколку истите не ја напуштат територијата или според нашето законодавство доколку повторно се вратат на територијата на нашата држава, повеќе не се смета дека се заштитени од кривичен прогон, казнување и лишување од слобода.¹³⁸

Развојот и унапредувањето на техниката и технологијата дадоа голем придонес во самите процеси на комуникација, размена на информации и дејствија на казнено правна помош помеѓу државите. Во голем дел се олеснети сослушувањата на лица во својство на сведоци или вештаци кои се неопходни за определена кривична постапка. Наместо долгиот процес на пренос од една во друга држава, кој што честопати може да биде отежнат или дури и невозможен од определени причини, како на пример недостаток од време, самата раздалеченост помеѓу државите, средствата за пренос итн, законодавецот предвидува и еден друг начин како на пример употребата на видеоконференција или телефонска конференција. Сослушувањето на овој

¹³⁷Ibid., стр.41;

¹³⁸ European Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters, Council of Europe, Strasbourg, 20.IV.1959, European Treaty Series - No. 30;

начин се остварува при поднесено барање од страна на домашниот надлежен орган, или странски надлежен орган кога лицето се наоѓа на нашата територија. Во Република Македонија одобрувањето за сослушување по пат на видеоконференција или телефонска конференција го дава надлежен јавен обвинител. Истото се одвива под надзор на домашен надлежен орган во согласност со домашното законодавство, кој орган има обврска да го утврди идентитетот на лицето и да обезбеди мерки за заштита на лицето кое се испитува. За да се спроведе телефонска конференција потребно е лицето да дало согласност и истата да е во согласност со домашното законодавство.¹³⁹

Конвенцијата предвидува и пренос на осомничени лица кои се наоѓаат во притвор, а се потребни во државата молител со цел да сведочат или да бидат соочени за потребите на тамошната кривична постапка. Во ваков случај притвореното лице треба да биде привремено пренесено на територијата на државата каде се врши сослушувањето, но под услов повторно да биде вратено во замолената држава во рокот кој таа ќе го определи. Кога замолената страна тоа го бара ова лице треба да остане во притвор и во земјата молител, кое нешто е предвидено во нашето законодавство. Доколку постојат определени причини притвореното лице нема да биде пренесено на територијата на земјата молител, а кои се однесуваат на неговата несогласност за пренос, кога поради неговиот пренос ќе му се продолжи времето во притвор, кога тоа е потребно присутно во замолената држава поради некоја кривична постапка која е во тек на нејзина територија и други значајни причини.¹⁴⁰ Според нашето кривично законодавство истите горенаведени причини претставуваат пречка за привремено предавање односно одбивање на предавањето на лице кое е лишено од слобода во Република Македонија.

Одземањето и доставувањето на предметите како доказен материјал исто така претставуваат дејствија на малата казнено – правна помош. При тоа ова значи физичко предавање на предметите кои можат да послужат како

¹³⁹ Закон за меѓународна соработка во кривичната материја, чл.33 и 34, Службен весник на РМ, бр. 124 од 20.09.2010 година

¹⁴⁰ European Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters, Council of Europe, Strasbourg, 20.IV.1959, European Treaty Series - No. 30; слично и Камбовски, В., (1998), *op. cit.*, стр.234;

доказан материјал за странската постапка.¹⁴¹ Нашето законодавство познава предавање на предмети и имотна корист кои можат да му бидат доставени на странски надлежен орган по негово барање. Според член 28 од Законот за меѓународна соработка во кривичната материја имаме строго дефинирање на тоа кои предмети можат да бидат искористени во оваа постапка на меѓународна правна помош. Овде станува збор за предмети кои настанале со извршување на кривичното дело, предмети со кои е извршено кривичното дело, како и подароците и наградите кои се дадени со цел да се поттикне извршувачот да го стори кривичното дело. Овие предмети можат да бидат предадени како и имотната корист но под услов да постои правосилна и извршна судска одлука од странски надлежен орган. Нашиот законодавец определува и во кои ситуации предметите и имотната корист можат трајно да бидат задржани во Република Македонија.¹⁴²

Размената на податоци од казнената евиденција е исто така прифатено како дејство на малата казнено правна помош и опфатена од нашето кривично законодавство. Што значи дека по барање на странски надлежен орган, нашиот надлежен орган, а тоа според Законот за меѓународна соработка во кривичната материја е Министерството за правда, треба да го извести странскиот орган за сите правосилни кривични пресуди што се заведени во казнената евиденција а се изречени на негови државјани. При тоа треба да му достави заверен препис од пресудата, изводи и други податоци од казнената евиденција, како и податоци за лица кои се државјани на замолената страна, а против кои има покренато кривично гонење во нашата држава.¹⁴³

Значајна новина на полето на казнено – правната помош е и присуството на службени лица на странски надлежен орган при преземањето на дејствија на меѓународна правна помош. Оваа одредба произлегува од билатералните договори за меѓународна правна помош кои нашата држава ги има склучено со некои држави како на пример договорот со Хрватска, Словенија, Албанија и некои други, а кои предвидуваат можност за присуство на службени лица кои

¹⁴¹ Хакнер, Т., Шомбург, В., Лагодина, О., и др. (2009), *op. cit.*, стр. 138;

¹⁴² Закон за меѓународна соработка во кривичната материја, чл.28 ст.4, Службен весник на РМ, бр. 124 од 20.09.2010 година

¹⁴³ Закон за меѓународна соработка во кривичната материја, чл.31, Службен весник на РМ, бр. 124 од 20.09.2010 година

учествуваат во казнената постапка, при преземањето на дејствија на “мала” казнено – правна помош во замолената земја. Истата одредба е втемелена и во нашиот Закон за меѓународна соработка во кривичната материја во член 22, при што домашниот надлежен орган треба да го извести странскиот надлежен орган за тоа дали е согласен странското службено лице да присуствува при превземањето на дејствијата кои се побарани со замолицата. Исто така нашето законодавство содржи и одредба со која се уредува можноста за прекуграничното набљудување. Тоа значи дека постои можност странски службени лица да продолжат со започнатото набљудување на територијата на нашата држава поради потребите на странската кривична постапка. Истото важи и за нашата држава која може да поднесе барање до странските надлежни органи за продолжување со започнатото набљудување на нивна територија поради кривична постапка која се води во Република Македонија. При тоа набљудувањето треба да се врши во согласност со законодавството на односната држава, со издадено писмено овластување и под строго определени услови дефинирани со закон или меѓународен договор.

Поради комплексноста на новите случаи на организиран криминал и корупција државите се соочуват со низа проблеми кои ја засегаат целокупната меѓународна заедница. По тој повод веќе рековме дека сите тие склучуваат низа меѓународни договори и мултилатерални конвенции со цел рано откривање, спречување и гонење на новите форми на транснационален организиран криминал. Активностите и дејствијата на ова поле се многубројни, добро осмислени, разработени, сложени, но практиката се уште не покажува некои значајни резултати. На ваквите случаи работат доста напорно и националните законодавства во смисла на пронаоѓање на нови методи на меѓународна казнено – правна помош. Нашето законодавство има долга листа на дејствија на меѓународна правна помош со кои се проширува заемната судска помош помеѓу државите поради се покомплексните и сложени појави на криминал, меѓу кои и: доставување на спонтани информации, конфискација на имот и имотна корист, прекугранични набљудувања, контролирана испорака, користење на лица со прикриен идентитет, заеднички истражни тимови со странски надлежни органи кои се формираат поради строго определена цел и се со ограничено времетраење. Овие истражни тимови имаат можност за

продолжување на нивното траење, а се формираат во рамките на границите на една од државите. Нивното дејствување е во согласност со кривичното право на земјата во која се преземаат.¹⁴⁴

Материјални и формални услови за “малата” казнено – правна помош

Во главно принципите на малата казнено правна помош се преземени од екстрадиционото право. Овде станува збор за начелата на реципроцитет, двојна инкриминација и специјалитет со тоа што принципот на двојна инкриминација не е така строго поставен како кај постапката на екстрадиција, кое нешто јасно произлегува од Европската конвенција за заемна помош во казнените предмети, каде е утврдено дека двостраната казнивост е потребна единствено кога е во прашање постапка за претрес или заплена на предмети.¹⁴⁵ Со тоа можеме дека кажеме дека постапката на мала казнено правна помош постепено го напушта ова начело, а со тоа се прави чекор понапред кон поедноставување на постапката и олеснување при извршувањето на дејствијата кои се однесуваат на меѓународната помош. Законот за меѓународна соработка во кривичната материја на Германија исто така до одреден степен ја олеснува преостанатата правна помош со тоа што во германското право заемната казнивост е потребна само при потрага, како и при конфискување и враќање назад на предметите.¹⁴⁶ Додека во Европската конвенција за заемна помош во казнените предмети начелото на реципроцитет, кое е едно од основните права во постапката на екстрадиција, воопшто и не се споменува. Начелото на специјалитет исто така е исфрлено од условите за примена на казнено – правна помош.¹⁴⁷

Нашиот Закон за меѓународна соработка во кривичните предмети определува дека замолницата во никој случај не може да биде одбиена доколку биде побарана за кривични дела против човечноста и меѓународното право, кои дела се определени во Кривичниот законик во четириесет и четврта глава. Во овие дела спаѓаат геноцидот, злосторстав против човечноста, воени

¹⁴⁴ Закон за меѓународна соработка во кривичната материја, Глава II, Службен весник на РМ, бр. 124 од 20.09.2010 година

¹⁴⁵ European convention on mutual assistance in criminal matters art.5 abs.1 lit.a , Council of Europe, Strasbourg, 20.IV.1959, European Treaty Series - No. 30

¹⁴⁶ Хакнер, Т., Шомбург, В., Лагодини, О., и др. (2009), *op. cit.*, стр. 130;

¹⁴⁷ Камбовски, В., (1998): *op. cit.*, стр.230;

злосторства, трговија со луѓе, криумчарење на мигранти, трговија со малолетно лице, меѓународен тероризам, загрозување лица под меѓународна заштита, пиратство и др.¹⁴⁸

Исто така нашиот законодавец определува јасно и децидно во кои случаи домашниот надлежен орган може да ја одбие замолницата за правна помош. Тоа е во услови на постоење дела кои се неекстрадибилни, а тоа се дела кои се сметаат за политички кривични дела, како и воени дела. Постапувањето е забрането и кога задира во правата на замолената држава, и кога значи повреда на нејзините државни интереси, кога е во спротивност со Уставот и кога би значело нарушување на државниот суверенитет, сигурноста и безбедноста на државата. Постапувањето по замолницата е забрането во нашето право и кога станува збор за традиционалното начело на *non bis in idem*.¹⁴⁹

Нашиот Закон за меѓународна соработка во кривичната материја во член 16 ја определува формата и содржината во која треба да биде доставена замолницата. При тоа е потребна строго писмена форма, а во самата замолница треба да бидат наведени како органот што ја составил, така и органот до кој истата се испраќа, потоа дали е поднесена врз основа на веќе постоечки меѓународен договор или врз основа на заемност, дејствијата и причината поради која е поднесена, законскиот назив на кривичното дело, личните податоци на лицето за кое се однесува барањето за казнено правна помош и неговото државјанство, како и во кое својство се јавува ова лице во постапката.¹⁵⁰

¹⁴⁸ Кривичен законик чл.116 и чл.117, “ Службен весник на Република Македонија ” бр. 37/96, 80/99, 4/2002, 43/2003, 19/2004, 81/2005, 60/2006, 73/2006, 87/2007, 7/2008, 139/2008, 114/2009, 51/11, 135/11, 185/11, 142/12, 166/12, 55/13, 82/13, 14/14, 27/14, 28/14, 115/14, 132/14, 160/14 и 199/14;

¹⁴⁹ Ibid., стр. 38

¹⁵⁰ Закон за меѓународна соработка во кривичната материја, чл.16, Службен весник на РМ, бр. 124 од 20.09.2010 година

ПРЕЗЕМАЊЕ И ОТСТАПУВАЊЕ КРИВИЧНО ГОНЕЊЕ

Како и повеќето инструменти на казнено – правната помош, и трансферот на кривичната постапка дава свој допринос во спречувањето и сузбивањето на транснационалниот криминал. Овде пред се станува збор за релативно нов институт во полето на меѓународната соработка, но кој доста придонесува кон поефикасна и олеснета комуникација и координација помеѓу државите во кривичната постапка, за разлика од долгата и сложена постапка на екстрадиција. Кај овој институт станува збор за отстапување и преземање на кривичната постапка, каде една држава (замолена држава) презема обврска врз основа на замолница од страна на државата молител да преземе кривично гонење на нејзин државјанин или лице кое има постојано живеалиште на нејзината територија, а сторило кривично дело на територијата на државата која го поднесува барањето. При тоа оваа обрска државите ја преземаат врз основа на меѓународен договор или начелото на заемност, кое нешто произлегува и од нашиот Закон за меѓународна соработка во кривичната материја. Трансферот на кривичната постапка е облик на соработка кој се појавил релативно покасно за разлика од другите институти на меѓународното кривично право, а тоа јасно се гледа од појавата на првиот билатерален договор за трансфер на постапката кој е склучен во 1971 година помеѓу Полска и поранешна Источна Германија.¹⁵¹ Нешто порано од тоа била донесена Европската конвенција за казнување на сообраќајните деликти, како прва мултилатерална конвенција на полето на трансферот на казнената постапка, усвоена од страна на Советот на Европа во 1964 година. Оваа Конвенција се однесувала на сите различни кривични дела, како и прекршоците. Со неа била регулирана постапката кога едно лице ќе стори сообраќајно кривично дело на територијата на една држава потписничка на оваа Конвенција, да може по барање на оваа држава, да биде кривично гонето од страна на државата во која има државјанство односно постојано живеалиште.¹⁵²

¹⁵¹ Камбовски, В., (1998), *op. cit.*, стр.209;

¹⁵² Камбовски, В., (1998), *op. cit.*, стр.210;

6.1. Меѓународно и национално уредување на постапката на преземање и отстапување на кривично гонење

Трансферот на казнената постапка е регулиран на меѓународно ниво со мултилатерални конвенции, билатерални договори и со националните закони. Кај нас преземањето и отстапувањето на кривичното гонење е уредено во Законот за меѓународна соработка во кривичната материја во третата глава каде се предвидени општите принципи на постапката, условите за поднесување барање, за одбивање барање, формалните критериуми итн. Покрај националниот закон Република Македонија има потпишано и неколку договори со посебни држави кои подетално ја уредуваат оваа постапка помеѓу односните држави, а едни од поновите се договорите со Хрватска во 1995 година, со Словенија во 1996, со Турција во 1997, со Албанија во 1998 и др. На меѓународно ниво, во рамките на Советот на Европа во 1972 година била усвоена Европската конвенција за пренос на казнените постапки¹⁵³, која е од особено значење за меѓународната соработка и со која во голем дел било постигнато поправедно и поефикасно гонење и казнување. Во рамките на Конвенцијата е утврдено дека секоја држава која ја ратификувала е надлежна да го спроведе својот кривичен законик за дело за кое може да се примени кривичниот законик на некоја друга држава договорничка на Конвенцијата. Трансферот на кривичната постапка се остварува по поднесено барање од страна на една држава на чија територија е сторено кривичното дело. При тоа Конвенцијата предвидува во кои услови државата молител може да упати барање до друга држава, во овој случај замолената држава, за да покрене кривично гонење. Во таа смисла членот 8 јасно ги дефинира претпоставките кои треба да бидат исполнети а се однесуваат на обвинетиот кој: треба да биде државјанин на замолената држава или во неа да има постојано живеалиште, кога тој е гонет за исто дело во замолената држава или во неа издржува или треба да издржува санкција лишување од слобода, кога

¹⁵³ Таа била отворена за потпишување на 15 мај 1972 година во Стразбур, а стапила на сила 30 март 1978 година, European Convention on the Transfer of Proceedings in Criminal Matters, Details of Treaty No.073, <http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/073>;

Република Македонија ја ратификувала на 29 ноември 2004 година, за да стапи на сила 1 март 2005 година. (Службен весник на РМ бр. 49 од 21.07.2004 година);

пресудата во замолената држава би била од значење за подобра ресоцијализација на осуденото лице, доколку поголемиот број од доказите кои се од битно значење за постапката се наоѓаат во замолената држава и доколку присуството на расправата како и извршувањето на казната на осуденото лице полесно би се оствариле во замолената држава отколку во државата молител.

Членот 10 пак определува во кои услови замолената држава може да одбие барање за спроведување гонење, кои пред се се однесуваат на принципот на двојна инкриминација, *non bis in idem* и застареноста. Покарј овие причини барањето може да биде одбиено и доколку обвинетото лице не е државјанин или нема постојано живеалиште во замолената држава, доколку делото не е сторено на територијата на државата молител, доколку не постои оправдана причина за поднесување на барање за трансфер на постапката, кога се работи за политичко, воено или даночно кривично дело, кога барањето е поднесено поради расни, верски, национални или политички убедувања, доколку законот на замолената држава е веќе применет за делото и доколку според тој закон тужбата е веќе застарена во моментот на поднесувањето на барањето, доколку барањето е спротивно на основните принципи на правниот поредок и меѓународните залагања на замолената држава и кога државата молител повредила некое право на постапката кое произлегува од Конвенцијата.¹⁵⁴

Врз основа на одредбите од Конвенцијата како принцип на постапката на трансфер на кривично гонење е утврден условот на двојна инкриминација, во смисла на кој за да се пренесе казнена постапка, потребно е кривичното дело за кое е поднесено барањето да претставувало кривично дело и доколку било сторено во замолената држава. Тоа значи дека во замолената држава ќе биде покрената кривична постапка од страна на надлежните органи само доколку делото е содржано во нејзиното казнено законодавство. Исто така како услов е предвидено и делото да не спаѓа во група на неекстрадибилни дела односно да не се работи за некое дело од политички карактер, воено или даночно дело. Но пак новина во овој институт е тоа што неговата примена е проширена и на некои полесни кривични дела како на пример прекршоците и тоа што

¹⁵⁴European Convention on the Transfer of Proceedings in Criminal Matters, Strasbourg, 15.05.1972, Council of Europe, European Treaty Series - No. 73; <http://www.coe.int/>

постапувањето по барањето не претставува обврска на државите но израз на нивната слободна волја. Исто така значаен принцип на трансферот на кривичната постапка е начелото *non bis in idem* кое е регулирано во посебна глава 5 член 35 од Европската конвенција за пренос на казнени постапки. Врз основа на овој принцип кој во својата суштина е еднаков како и кај постапката на екстрадиција, едно лице против кое е донесена правосилна и извршна пресуда не може за исто дело да биде гонето, осудувано или против него да се изврши санкција во друга држава, доколку со донесената пресуда лицето било ослободено, изречената санкција била целосно издржана, во моментот ја издржува или била предмет на помилување или амнестија, санкцијата не можела да се изврши поради застареност или пак лицето било обвинето но не му била изречена санкција.¹⁵⁵

Во смисла на нашето законодавство, барањето од странскиот надлежен орган се поднесува до домашниот надлежен јавен обвинител кој одлучува по истото, дали ќе преземе кривично гонење против лице кое е наш државјанин (или има живеалиште или престојувалиште во нашата држава), а кој сторил кривично дело во државата која го поднела барањето. Нашиот закон како услов го предвидува начелото на двојна инкриминација, односно бара делото за кое е поднесено барањето за преземање на кривичното гонење да било предвидено како кривично дело и според домашното законодавство. Овој услов како и условот на исклучување на дела за кои не е дозволена екстрадиција, незадолжителност при одлуката за преземање или отстапување на кривично гонење и заштитата на државните интереси се втемелени и во поновите билатерални договори за заемна правна помош во кривичните предмети кои Република Македонија ги има склучено со некои држави.¹⁵⁶ Кривичната постапката се спроведува согласно домашното законодавство, а законот на странската држава во однос на видот и висината на кривичната санкција е предвидено да се употреби само доколку е поблаг за обвинетото лице. Во согласност со нормите на домашното законодавство кривичната постапка не може да се води доколку обвинетиот не е присутен, односно во негово отсуство.

¹⁵⁵European Convention on the Transfer of Proceedings in Criminal Matters art.35 abs.1, Strasbourg, 15.05.1972, Council of Europe, European Treaty Series - No. 73; <http://www.coe.int/>

¹⁵⁶ Камбовски, В., (1998), *op. cit.*, стр.214;

Нашата држава може да отстапи кривично гонење на странец кој сторил кривично дело во рамките на нашата држава а има постојано живеалиште на територијата на друга држава и кога станува збор за кривично дело од областа на загрозување на јавниот сообраќај, како и за кривични дела за кои е предвидена казна затвор до десет години.¹⁵⁷

¹⁵⁷ Закон за меѓународна соработка во кривичната материја, чл.47, Службен весник на РМ, бр. 124 од 20.09.2010 година

Глава 4

КАЗНЕНО ПРАВНА ПОМОШ ВО МАКЕДОНСКОТО КРИВИЧНО ЗАКОНОДАВСТВО И КОМПАРАТИВНИ АСПЕКТИ

Казнено правната помош е комплексна материја која опфаќа широк спектар на дејствија и активности во рамките на посебните инструменти на правната помош кои се регулирани на меѓународно и национално ниво. Тие се уредени со мултилатерални договори во кои што спаѓаат сите конвенции кои нашата држава ги има ратификувано од нејзиното осамостојување во 1991 година, па до денес, како и сите оние кои ги ратификувала поранешната СФРЈ а се обврзувачки за Република Македонија врз основа на член 5 од Уставниот закон за спроведување на Уставот на РМ по пат на правна сукцесија.¹⁵⁸ Институтите на казнено правната помош се подетално регулирани и со посебни билатерални договори, кои исто како и мултилатералните конвенции, нашата држава делумно ги има наследено од поранешната СФРЈ, а дел од нив има склучено како самостојна држава, меѓу кои и поновите договори со Србија, Црна Гора, Хрватска, Турција и други. На национално ниво казнено правната помош во едни држави е уредена со законите за кривичната постапка, додека пак други имаат донесено посебни закони со кои се уредуваат посебните облици на меѓународна соработка. Такви закони имаат Австрија од 1979, Швајцарија 1981, СР Германија 1983, Велика Британија 1975, САД 1964,¹⁵⁹ а од поновите Хрватска 2005 година, Босна и Херцеговина 2009, Србија 2009, како и Република Македонија со Законот за меѓународна соработка во кривичната материја од 2010 година.

До донесувањето на Законот за меѓународна соработка во кривичната материја на 14 септември 2010 година и новиот Закон за кривична постапка¹⁶⁰ донесен на 17 ноември 2010 година, казнено правната помош во кривичната материја била регулирана во Закон за кривична постапка¹⁶¹ од 03 април 1997 година во глава XXX која гласела: “Постапка за давање меѓународна правна

¹⁵⁸ Петровска, Оља : Европски налог за апсење, одбранет магистерски труд на Универзитет Св. Кирил и Методиј, Правен факултет Јустинијан Први, Скопје, март 2009, стр. 139

¹⁵⁹ Камбовски, В. (1998): *op. cit.*, стр. 228;

¹⁶⁰ Закон за кривична постапка, “Службен Весник на РМ”, бр. 150/10 од 18.11.2010 година;

¹⁶¹ Закон за кривична постапка, “Службен Весник на РМ”, бр.15/97 од 03.04.1997 година

помош и извршување на меѓународни договори во кривично – правни предмети”. Со новиот закон од 2010 година оваа глава веќе е отфрлена и со примената на истиот почнува да се применува и новиот Закон за меѓународна соработка во кривичната материја. Во него се определени условите, постапката, како и видовите на меѓународната соработка. Од одредбите на овој закон произлегува дека тој има супсидијарна природа, во однос на меѓународните договори кои се ратификувани од страна на нашата држава.

Како видови на меѓународна соработка нашиот законодавец ги предвидува: меѓународната правна помош, преземање и отстапување на кривично гонење, екстрадиција, извршување на кривични пресуди и трансфер на осудени лица. Овие видови на меѓународна соработка се утврдени и во законите за меѓународна правна помош на Србија¹⁶² и законот на Хрватска¹⁶³, додека во Законот за меѓународна правна помош во кривичните предмети на Босна и Херцеговина¹⁶⁴ таа е поделена на: општи и посебни видови на правна помош, предавање на осомничени, обвинети и осудени лица, отстапување и преземање кривично гонење и признавање и извршување странски судски одлуки.

Во согласност со одредбите од нашиот Закон за меѓународна соработка во кривичната материја, домашен орган кој е надлежен да постапува во случаите на казнено – правна помош, по барање или замолница е Министерството за правда кога станува збор за комуникација по дипломатски пат, домашен правосуден орган кој може да биде суд или јавно обвинителство надлежни за меѓународната соработка и прекршочен орган. Постапувањето по замолница или барање за меѓународна соработка во кривичната материја се остварува врз основа на меѓународен договор склучен помеѓу нашата држава и некоја друга држава, или кога не постои ваков договор, во услови на заемност односно реципроцитет.¹⁶⁵ Нашите органи надлежни за меѓународната соработка по замолницата и барањето постапуваат во согласност со домашното законодавство, а доколку постои меѓународен договор со кој е утврдено нешто друго, во согласност со одредбите од истиот.

¹⁶²Zakon o medjunarodnoj pravnoj pomoci u krivicnim stvarima, “Sl. Glasnik RS”, br. 20/2009;

¹⁶³Zakon o medjunarodnoj pravnoj pomoci u krivicnim stvarima, “Sl. Glasnik HR”, br. 178/2004

¹⁶⁴Zakon o medjunarodnoj pravnoj pomoci u krivicnim stvarima, cl. 8 “Sl. Glasnik BiH”, br.53/2009;

¹⁶⁵Ibid., стр. 35;

Замолницата за меѓународна правна помош може да биде одбиена од домашниот надлежен орган под определени околности кои се предвидени во член 10 од Законот за меѓународна соработка во кривичната област, а подетално разработени во Глава 5 од овој труд.¹⁶⁶ За разлика од замолницата барањето кое се поднесува со цел преземање и отстапување на кривично гонење, екстрадиција, извршување на странски кривични пресуди и трансфер на осудени лица може да биде одбиено кога настапила апсолутна застареност на кривичното гонење, извршувањето на санкцијата, мерките на безбедност или на заштитните мерки, кога против обвинетиот во нашата држава за исто кривично дело веќе се води кривична постапка и кога за истото кривично дело против обвинетиот постапката е веќе завршена, донесена е ослободителна пресуда, лицето е ослободено од казна, санкцијата е извршена или истата не може да се изврши. Овие општи услови за одбивање на барањето и замолницата за меѓународната соработка произлегуваат од општоприфатените меѓународни конвенции, па со оглед на тоа се инкорпирани и прифатени од голем број на национални законодавства. Така и во законодавството на Република Србија со Законот за меѓународна правна помош во кривичните предмети е утврдено дека домашниот надлежен орган нема да пружи меѓународна правна помош на странски надлежен орган доколку помошта би значела загрозување на суверенитетот, безбедноста, јавниот поредок и другите државни интереси на Република Србија, доколку барањето се однесува на политичко или воено кривично дело, доколку пред органите на Република Србија не е правосилно завршена постапката односно не е извршена во целост кривичната санкција за истото кривично дело, за кривичното гонење или извршување на санкцијата за истото дело настапила застареност, делото е опфатено со актот на амнестија¹⁶⁷ или помилување и доколку делото за кое се

¹⁶⁶ Ibid., стр.84;

¹⁶⁷ Амнестијата е акт на законодавниот орган со кој на поименично неопределен број лица им се дава ослободување од гонење (аболисија), или потполно или делумно ослободување од извршување на казната, им се заменува изречената казна со поблага казна, им се определува бришење на осудата или им се укинува определена правна последица од осудата. Амнестијата претставува специфичен државно – правен акт кој се состои во целосно или делумно простување на изречената казна на сторителот на кривичното дело. в. Кралев, Т., Рамичевиќ, Б., Ефремов, З., (2012): Криминалистички лексикон, РИ-Графика, стр. 22;

бара меѓународна правна помош не претставува кривично дело според законодавството на Република Србија.¹⁶⁸

Истото е утврдено и во Законот за меѓународна правна помош во кривичните предмети на Босна и Херцеговина каде пречка за давање на правна помош се смета кога истата би значела повреда на правниот поредок, на суверенитетот и безбедноста на Босна и Херцеговина, како и кога замолницата се однесува на политичко или воено кривично дело.¹⁶⁹

Во законодавството на Република Хрватска одбивањето на замолницата е проширено на уште неколку други ситуации кои се регулирани во член 12 од Законот за меѓународна правна помош во кривичните предмети, а се однесуваат на случаите кога замолницата е поднесена поради фискални кривични дела, како и кога истата е поднесена со цел гонење и казнување на лице поради неговата раса, вероисповед, државјанство или определено политичко или друго верување. Замолницата според хрватското законодавство може да биде одбиена и кога се работи за безначајно кривично дело.¹⁷⁰

Меѓународната правна помош, како “мала” казнено – правна помош е посебно регулирана во Глава 2 во нашиот Закон, каде е утврдено во која форма се поднесува, што треба да содржи, начинот на постапување, во кои случаи не може да се одбие, како и цела низа на дејствија преку кои се остварува. Во овие дејствија спаѓаат: доставување на списи, писмени докази и предмети во врска со кривичната постапка во државата молител, доставување на спонтани информации, привремен пренос на лица лишени од слобода, прекугранично набљудување, користење лица со прикриен идентитет, заеднички истражни тимови, ипитување по пат на видоконференција и телефонска конференција, претрес на простории и лица, конфискација на имот и имотна корист, одземање на предмети и други дејствија.¹⁷¹ Замолницата за меѓународна правна помош се доставува во писмена форма и според домашниот закон таа не може да биде одбиена кога се однесува на кривични дела против човечноста и меѓународното право, како и во обиди за сторување

¹⁶⁸Zakon o medjunarodnoj pravnoj pomoci u krivicnim stvarima, cl. 7, “Sl. Glasnik RS”, br. 20/2009;

¹⁶⁹Zakon o medjunarodnoj pravnoj pomoci u krivicnim stvarima, cl. 9 “Sl. Glasnik BiH”, br.53/2009;

¹⁷⁰Zakon o medjunarodnoj pravnoj pomoci u krivicnim stvarima, cl.12, “Sl. Glasnik HR”, br. 178/2004

¹⁷¹ Закон за меѓународна соработка во кривичната материја, чл.15, Службен весник на РМ, бр. 124 од 20.09.2010 година

на овие дела и соучесништво. Оваа одредба ја содржат и соодветните закони на Србија, Хрватска и Босна и Херцеговина.

Врз основа на податоци кои се добиени од Министерството за правда на Република Македонија, до средината на месец февруари во 2015 година од вкупно 124 барања, 23 биле врачени и тоа во најголем број од Република Србија, односно:

- 2 Австрија,
- 4 Србија,
- 4 Албанија,
- 3 Косово,
- 1 Швајцарија,
- 3 Бугарија,
- 1 САД,
- 1 Германија,
- 1 Канада,
- 1 Австралија,
- 1 Холандија,
- 1 Данска.

При консултација со нашиот орган надлежен за постапката на меѓународна правна помош, Министерството за правда, дојдовме до сознанија дека имаат три начини на врачување, а тоа е врз основа на начин предвиден во мултилатерален договор, односно по член 7 од Европската конвенција за меѓународна правна помош, врз основа одредби од билатерален договор и по дипломатски пат, за кој начин велат дека е најекономичен, но и премногу бавен, поради што се користи во многу ретки ситуации. Дипломатскиот пат на комуникација се користи кога замолницата се доставува до држави кои ги немаат ретификувано конвенциите, или во кои нема или за нашето Министерство не е познат централниот орган.¹⁷²

Барањето за врачување се поднесува преведено на јазикот кој го прифаќа земјата од која се бара врачувањето или на некој од јазиците на Советот на Европа. Од досега створената пракса Министерството за правда при првата достава барањето и она што е прикачено кон него, што треба да се врачи го доставува без превод. Исто така Министерството за правда од

¹⁷² Презентација на г-ѓа Гордана Милевска, Виш соработник за екстрадиција во Секторот за меѓународна правна помош, во Министерство за правда, 2015 година;

неговата долгогодишна пракса упатува на тоа, дека исклучиво внимание треба да се посвети на роковите во кои се доставуваат замолниците за одредени врачувања. Со тоа што ни дава информации дека Австрија бара рок од најмалку 30 дена од кога Австрискиот суд ќе ја прими замолницата до врачувањето. Доколку овој рок не е исполнет истиот нема ни да го изврши врачувањето, односно замолницата со списите ќе биде административно вратена.

Врз основа на билатералните договори кои Република Македонија ги има склучено со некои земји, истата веќе долги години остварува добри односи поради што и остварува исклучиво добра соработка на полето на меѓународната правна помош. Така од информациите добиени од Министерството за правда, добивме сознанија дека врз основа на вакви договори Република Македонија поднесува замолници до надлежните органи на Република Албанија, со која во пракса немала проблеми, а каде замолницата треба да биде преведена на албански јазик. При тоа никако не смее да има закана со присилна мерка. Република Македонија остварува добри односи и во пракса немала проблеми ниту со надлежните органи на Босна и Херцеговина, каде врз основа на билатералниот договор за правна помош во граѓанските и кривичните предмети, се доставува замолница која не е задолжително да биде преведена на јазикот на замолената страна, во овој случај Босна и Херцеговина, но самата пракса покажува дека во најчест случај замолниците заедно со прилозите биле преведувани по барање на надлежните органи. Истото било потребно од причина што Босна и Херцеговина претставува федерација, каде има повеќе Кантони, а секој од нив свое министерство и посебни закони, поради што било потребно и оставање на подолги рокови за постапување. Вакви добри односи во пракса се остварени и со Словенија, Хрватска, Црна Гора и Турција (каде преводот е задолжителен).

Најмногу предмети кога Република Македонија барала меѓународна правна помош имала со Србија. До средината на февруари 2015 година до Србија биле испратени 13 замолници, а тоа претставувало 16% од вкупниот број на предмети, од кои:

- 3 известувања за притвор;
- 4 екстрадиции;

- 4 врачувања;
- 1 кривично гонење;
- 1 извршување;

Дејствијата и активностите на меѓународната правна помош се подетално разработени и опфатени во Глава 5 од овој труд.

7.1.Постапка на преземање и отстапување на кривично гонење

Постапката на преземање на кривично гонење според нашиот Закон за меѓународна соработка во кривичната материја претставува форма на меѓународна соработка со која Република Македонија може да го преземе кривичното гонење на нејзин државјанин или на лице кое има живеалиште на нејзина територија за кривично дело кое го има сторено на територијата на друга држава. Кривичното гонење се презема врз основа на барање поднесено од страна на странски надлежен орган. Истото се поднесува до нашиот домашен орган кој е надлежен да постапува по истото а тоа е надлежниот јавен обвинител кој одлучува без одлагање и одлуката ја соопштува до странскиот надлежен орган преку Министерството за правда, при тоа доставувајќи му заверена копија од одлуката. Како услов за преземање на кривичното гонење според нашето законодавство е кривичното дело за кое е поднесено барањето да претставува кривично дело и во домашното законодавство, при што постапката се спроведува во согласност со нашето законодавство, а при отсуство на обвинетиот кривичната постапка не може да се води. Во одредувањето на видот и висината на кривичната санкција, нашиот Закон за меѓународна соработка во кривичната материја дозволува да се примени законот на странската држава во која е сторено делото, само доколку е поблаг за обвинетиот.

Република Македонија исто така може и да отстапи кривично гонење на некоја странска држава, доколку лицето кое го сторило кривичното дело на територијата на нашата држава има живеалиште во странската држава до која се поднесува барањето. Истото ќе и биде отстапено доколку странската држава не се противи на тоа. Отстапувањето на кривичното гонење во согласност со нашето законодавство е дозволено за кривични дела за кои е

предвидена казна затвор до десет години и кривични дела кои значат загрозување на јавниот сообраќај.¹⁷³

Освен основните услови кои треба да бидат исполнети за да може да се оствари казнено – правната помош, предвидени во членот 7 од Законот на Србија, а елаборирани во претходните страни на овој труд¹⁷⁴, со цел Република Србија да преземе кривично гонење потребно е лицето за кое се бара истото да има живеалиште или престојувалиште на нејзина територија или да се наоѓа на издржување казна затвор или друга кривична санкција која се состои во лишување од слобода на нејзина територија. Како и во нашето законодавство, надлежен орган кој постапува по барањето за преземање кривично гонење е надлежниот јавен обвинител на Република Србија. Тој треба да го извести надлежниот орган на странската држава за својата одлука и доколку барањето биде одбиено истото да биде добро образложено. Кривичната санкција која ќе биде изречена спрема лицето кое е предмет на преземањето на кривичното гонење не смее да биде построга од онаа која би била изречена во странската држава според нејзиното домашно право.¹⁷⁵

7.2. Постапка на екстрадиција

Постапката на екстрадиција нашиот законодавец ја регулирал во Законот за меѓународна соработка во кривичната материја во Четвртата глава. Истата подетално е разработена во првата глава од овој труд во точка 1.2.1 каде е опишана постапката на екстрадиција во домашното право. Овде само накусо ќе кажеме дека станува збор за предавање на лице од една на друга држава поради сторување на некое кривично дело, кое предавање се врши под определени околности и во определена постапка, со цел покренување кривично гонење или извршување на кривична санкција. Екстрадицијата не е дозволена за воени кривични дела, како ни за политички дела, меѓутоа истата не може да биде одбиена доколку станува збор за атентат врз шеф на држава или некој член од неговото семејство, ниту пак за дела на тероризам или некое

¹⁷³Ibid., стр. 89;

¹⁷⁴Ibid., стр. 92

¹⁷⁵Zakon o medjunarodnoj pravnoj pomoci u krivicnim stvarima, cl. 47, "Sl. Glasnik RS", br. 20/2009;

меѓународно злосторство, кои дела не спаѓаат во политички кривични дела. Според одредбите во нашиот закон екстрадицијата ќе биде дозволена за сторители на кривични дела под определени услови, а кои се така поставени врз основа на одредбите од мултилатералните конвенции, особено врз Европската конвенција за екстрадиција. Еден од основните услови е лицето за кое се бара предавањето да не е државјанин на Република Македонија.¹⁷⁶ Потоа нашиот закон го уважува начелото на двојна инкриминација, односно делото за кое се бара екстрадиција треба да претставува кривично дело и според домашното законодавство, како и според законодавството на онаа држава која поднела барање за екстрадиција, да не настапила застареност на кривичното гонење или на извршувањето на санкцијата, делото да не е сторено на територијата на нашата држава или против неа или нејзин државјанин, при одобрувањето на екстрадицијата домашното законодавство го почитува принципот “non bis in idem”, како и точно определување и утврдување на идентитетот на лицето. При одлучувањето по барањето потребно е да бидат поднесени доволно докази за постоење основано сомневање дека токму тоа лице го сторило кривичното дело за кое се бара негова екстрадиција или постоење на правосилна пресуда, како и гаранција од странската држава дека на лицето на кое му било судено во отсуство, ќе му се овозможи повторно судење во негово присуство. Нашата држава не дозволува екстрадиција на лица кои во времето на сторување на делото за кое се бараат немале наполнето 14 години. Исто така не дозволува екстрадиција доколку на лицето во странската држава на која треба да и биде екстрадирано му се заканува смртна казна или пак мачење и друг вид на сурово, нечовечко или понижувачко постапување. По оцената на сите овие претпоставки, нивно постоење или не, Министерот за правда одлучува со решение, дали барањето ќе биде дозволено или не.

Како според нашиот закон, така и според законодавствата на Република Србија, Хрватска и Босна и Херцеговина, екстрадицијата ќе биде дозволена за дела за кои според домашните законодавства е пропишана казна затвор од најмалку една година и истата ќе биде дозволена поради извршување правосилно изречена ефективна казна затвор, ако лицето кое се бара треба да

¹⁷⁶Ibid., стр.46;

доиздржи казна од најмалку четири месеци. Законодавствата на сите четири држави го предвидуваат начелото на двојна инкриминација како предуслов за екстрадирање на одредно лице, како и начелото на специјалитет. Република Хрватска во член 34 став 5 изрично го предвидува и нечелото на реципроцитет, според кое државата молител треба да даде гаранција дека ќе постапи на ист начин доколку Република Хрватска би побарала екстрадиција на определено лице. Истата предвидува одбивање на барањето за екстрадиција доколку би можела самата да преземе кривично гонење или извршување на санкцијата, кое би било попогодно во поглед на социјалната рехабилитација на осуденото лице.

Во однос на повеќе поднесени барања за екстрадиција на едно исто лице од поголем број на држави, горенаведените земји се служат со определени правила кои ги земаат во предвид при одлучувањето на која држава истото ќе и биде предадено. При тоа од значење е дали лицето се бара за исто кривично дело или пак за различни дела на териториите на различни држави, па од значење при донесувањето на одлуката е каде е сторено делото, или поголемиот дел од криминалната активност, каде лицето има престојувалиште, тежината на одделните кривични дела, редоследот на поднесените барања, и други околности кои секоја држава самостојно ги оценува.

7.2. Извршување на странски кривични пресуди и трансфер на осудени лица

Република Македонија врз основа на нејзиното кривично законодавство дозволува извршување на странски кривични пресуди во однос на изречената санкција по барање на странски надлежен орган. При тоа санкцијата која ќе ја изрече нашиот надлежен орган со пресуда, не смее да биде повисока од онаа која била изречена од странскиот суд. Во самата пресуда треба да биде содржана целосно изреката на странската пресуда и називот на судот која ја донел. Но доколку изречената санкција во странската држава не е во согласност со домашното законодавство во однос на видот и висината, нашиот суд може да изрече санкција која е предвидена во нашата држава за истото кривично дело. При тоа извршувањето на странската кривична правосилна пресуда се остварува во согласност со домашното законодавство.

Во однос на застареноста за извршување на санкцијата, укинатото извршување, одлуката за амнестија или помилување и одлуката за повторување на кривичната постапка, донесени во странската држава, која бара извршување во Република Македонија, ќе бидат прифатени и применети од нашиот надлежен орган при одлуката за извршување. Странската кривична пресуда нема да се изврши кога настапила застареност и врз основа на нашето кривично право. Истата ќе биде извршена кога пресудата на странскиот надлежен орган е правосилна и извршна, донесена е во присуство на осудениот и кривичното дело на кое се однесува е предвидено како такво и во нашето домашно законодавство.

Врз основа на законодавството на Република Хрватска, извршувањето на кривичната санкција на странскиот надлежен орган нема да биде извршено доколку настапила застареност како според законот на државата молител, така и според законот на Република Хрватска. Истата нема да биде извршена и доколку на осуденото лице не му било овозможено да се брани при донесувањето на пресудата, односно истата била донесена во негово отсуство. Санкцијата според хрватското законодавство треба да биде изречена од страна на правосуден орган на странската држава, во спротивно законодавецот го исклучува извршувањето на странската пресуда.

Трансферот на осудени лица се однесува на лице кое е осудено на издржување казна затвор на територијата на Република Хрватска врз основа на правосилна пресуда донесена согласно со нејзиното домашно законодавство, а кое лице е државјанин или има престојувалиште во друга држава. Ова лице според нејзиното законодавство може да поднесе барање за трансфер во неговата матична земја за доиздржување на казната затвор, која треба да изнесува најмалку шест месеци. Барањето може да биде поднесено и од страна на државата чиј државјанин е осуденото лице. Истиот овој услов е предвиден и во нашето законодавство, во законодавството на Босна и Херцеговина, како и во законодавството на Република Србија. Покрај овој услов, согласноста на осуденото лице е една од главните претпоставки за трансферот на осудениот, која е предвидена во националните законодавства на горенаведените држави.

ЗАКЛУЧОК

Казнено правната помош како метода односно начин на справување и соочување со криминалот има дадено доста позитивни резултати. Со оглед на загрижувачки зголемениот обем и дострел на криминалот во последните педесетина години, меѓународната соработка помеѓу земјите на полето на кривичната материја е од големо значење. Истата низ годините постојано била усовршувана и прилагодена на нованостанатите услови. Најпрво се остварувала преку билатерални договори помеѓу две држави, за подоцна да се прошири и со примена на мултилатерални договори. Во текот на истражувањето и анализата на оваа тема, дојдовме до сознанија за огромното значење и влијание во меѓународното кривично право, на мултилатералните конвенции. Во голем број донесени од Советот на Европа, како и од Организацијата на Обединетите нации, станале главни темели и двигатели во процесот на спречување и сузбивање на транснационалниот криминал. Истите се применуваат од страна на голем број земји, меѓу кои и нашата, која врз основа на истите го има донесено Законот за меѓународна соработка во кривичната материја. Овие конвенции се однесуваат на посебните инструменти кои се од есенцијално значење во процесот на соработка помеѓу државите, со цел спречување на криминалот, како и давање воедначени дефиниции за најтешките кривични дела, меѓународните злосторства. Од големо значење се Европската конвенција за екстрадиција, Европската конвенција за меѓусебна правна помош во кривичната материја, Конвенцијата за трансфер на осудени лица, Европска конвенција за пренос на казнени постапки, Европска конвенција за спречување на тероризмот, Конвенцијата за спречување и казнување на злосторството геноцид и други кои се опфатени во овој труд.

Постапката на екстрадиција како една од најстарите форми на казнено правна помош е детално разработена во претходните страници, со тоа што е даден осврт на нејзините корени и почетоци, развојот, постапката, принципите, ограничувањата, како во нашиот казнено правен систем, така и во Европската конвенција за екстрадиција, Конвенцијата од Палермо, потоа оваа постапка во кривичните законодавства на Србија, Хрватска, Босна и Херцеговина. Истата е регулирана во нашиот Закон за меѓународна соработка во кривичната материја,

со тоа што е дефинирана како постапка на предавање на едно лице, сторител на кривично дело на друга држава, заради извршување кривична санкција или спроведување кривичен прогон. Ваквото предавање се остварува во определена постапка и строго дефинирани услови, според законодавството на нашата држава, освен доколку со меѓународен договор не е нешто друго предвидено. Најстрого се забранува предавање на лица поради сторено политичко кривично дело, како и воено дело. Долго време важело правилото за непридавање на лица кои се домашни државјани, но денес со промените во Уставот, Република Македонија го дозволува ова предавање. Под строго определени услови и кога тоа произлегува од одредбите на меѓународен договор, предавањето на домашни државјани претставува значаен чекор напред во борбата за спречување на транснационалниот криминал. Покрај нашата држава, истото е прифатено и во рамките на границите на некои други држави кои се приклучуваат во борбата за поефикасно сузбивање на организираниот криминал.

За оваа постапка важат принципите на специјалитет, двојна инкриминација, реципроцитет, “non bis in idem” кои детално се разработени низ страниците на овој труд.

Покрај постапката на екстрадиција, која е од големо значење во меѓународната соработка, доста голем напредок е направен и со воведувањето на Европскиот налог за апсење. Истиот е во контекст на олеснување и забрзување на бавната постапка на екстрадиција и намалување на времето и трошоците потребни за пренос на сторителот на кривичното дело. Значајна новина која е воведена со истиот врз основа на одредбите од Рамковната одлука е тоа дека постапката на одобрување на преносот на едно лице повеќе не е двостепена, со тоа што владината постапка на одлучување сега се отфрла. Во правец на подобрување на меѓународната соработка, овде за предавањето се одлучува во рамките на надлежните судски органи, како и комуникацијата која се остварува по директен пат помеѓу истите.

Казнено правната помош не би дала доволно добри резултати кога не би имале можност државите за трансфер на осудените лица. Од соодветното истражување кое е спроведено со анализа на сеопфатната домашна и

странска литература заклучивме дека станува збор за постапка која е од големо значење за правата и слободите на осудените лица. Таа се применува со цел подобра ресоцијализација на осудените лица, со тоа што истите се пренесуваат на територијата на земјата во која имаат државјанство или постојано живеалиште. Но доста голем број на резултати го покажуваат и токму спротивното, односно дека оваа постапка од голем број држави низ светот се злоупотребува и е на штета на осудените лица, а во корист на самите држави кои тежнеат кон ослободување на своите преполни казнени установи од странските затвореници. Истражувањето ни покажа дека тоа е најчест случај кај оние земји каде честа појава се миграционите движења, како на пример Швајцарија со над 30% странски работници, како и Шведска, Франција, Белгија и други, каде има повеќе од 20% осуденици кои се странци.

Оваа постапка се спроведува по барање на земјата во која е сторено кривичното дело или по барање на онаа земја чии државјанин е сторителот, но исклучиво со согласност на осуденото лице. Трансферот е регулиран со одредбите од Европската конвенција за трансфер на осудени лица, која Конвенција е преточена во одредбите од нашиот Закон за меѓународна соработка во кривичната материја. Во нив се содржани посебните услови под кои може да се пренесе едно лице, забраните за трансфер, начинот на комуникација помеѓу органите, роковите за трансфер итн. детално разработени во горенаведените делови.

Покрај трансфер на осудени лица, казнено правната помош се остварува и со трансфер на кривичната постапка. Истата е регулирана низ одредбите на Европската конвенција за трансфер на кривични постапки, која ги утврдува условите под кои државите можат да покренат кривично гонење за лица кои не сториле кривични дела на нивните територии. Преносот на кривичната постапка се спроведува по поднесено барање од државата на чија територија е сторено делото. Истата барањето го поднесува до државата чии државјанин е сторителот или на чија територија има живеалиште или престојувалиште. Преносот на кривичното гонење нема да биде прифатен доколку не се исполнети условите на двојна инкриминација, реципроцитет и доколку настапила застареност на кривичното гонење. Исто така не е дозволен трансфер кога во некоја од државите станува збор за политичко дело, воено

дело или кога на сторителот според прописите на замолената држава му се заканува смртна казна, мачење, понижување или друго сурово и нечовечко постапување и казнување.

Малата казнено правна помош ги опфаќа сите форми на меѓународна соработка, како давање информации и податоци од казнена евиденција, сослушување сведоци, вештаци и лица кои учествуваат во постапката, пренос на документи и предмети кои ќе бидат од важност за правичен исход на постапката, пренос на сведоци, привремена конфискација на имот и друго. Од ова можеме да заклучиме дека казнено правната помош е неопходна во процесот на спречување и сузбивање на најтешките форми на транснационален криминал. Таа, со нејзините институти и инструменти кои ги има на располагање, во голем дел ја олеснува комуникацијата помеѓу надлежните органи на различни држави, со што им се попречува патот и слободното дејствување на сторителите на кривични дела. Иако со отворањето на државните граници во Европската Унија и пошироко, се зголеми протокот на криминалци и приноси од криминални дела, сепак брзата и ефикасна реакција и комуникација помеѓу државите со помош на инструментите за меѓународна соработка даваат значајни резултати во намалувањето на транснационалниот криминал. Постапките на екстрадиција, трансферот на кривичната постапка, извршувањето странски кривични пресуди, трансферот на осудени лица, овозможуваат рано откривање, гонење, казнување, како и можност за ресоцијализација на осудените лица. Освен тоа што се насочени кон намалување на криминалните дела, нивна цел е и заштита на правата и можност за подобра ресоцијализација на осудените лица. Со тоа се потврдува тезата дека прифаќањето и инкорпорирањето на меѓународните инструменти за соработка, како и бројните меѓународни конвенции во одделните националните правни системи, придонесува кон ефикасно справување со најтешките форми на организиран транснационален криминал, кое нешто е од големо значење за целокупната меѓународна заедница.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

1. Bantekas, I., Nash, S., (2003): International criminal law, second edition, Cavendish Publishing Limited
2. Cassese, A., (2008): International Criminal Law, second edition, Oxford University Press
3. Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide 1948; <http://www.preventgenocide.org/law/convention/text.htm>
4. Convention on the Non-Applicability of Statutory Limitations to War Crimes and Crimes Against Humanity, of 26 November 1968, достапна на <http://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/warcrimes.pdf>
5. Council Framework Decision of 13 June 2002 on the European arrest warrant and the surrender procedures between Member States, Decision 2002/584/JHA, Official Journal L 190 od 18.07.2002
6. Convention on the transfer of sentenced persons, Strasbourg, 21.III.1983, European Treaty Series - No. 112
7. European Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters, Council of Europe, Strasbourg, 20.IV.1959, European Treaty Series - No. 30;
8. European Convention on the Transfer of Proceedings in Criminal Matters, Strasbourg, 15.05.1972, Council of Europe, European Treaty Series - No. 73; <http://www.coe.int/>
9. European Convention on Human Rights, 4 November 1950, достапна на http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf
10. European Convention on the Suppression of Terrorism, Strasbourg, 27.01.1977, достапна на официјалниот сајт на Советот на Европа, <http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/090>
11. European Arrest Warrant Act, 2003
12. European Convention on Extradition, Paris, 13.XII.1957, Council of Europe
13. Falk, B., Les problemes actuels de l'extradition, RIDP 1968/3-4;
14. Geneva Conventions 1949, достапни на <https://www.icrc.org/en/war-and-law/treaties-customary-law/geneva-conventions> ;
15. Gesetz über die internationale Rechtshilfe in Strafsachen (IRG) § 8, Ausfertigungsdatum: 23.12.1982

16. Markus-Tallos, Les problemes actuels de l'extradition, RIDP 1968/3-4;
17. M. Cherif Bassiouni, (2014): International Extradition: United States Law and Practice 6th Edition;
18. Przic, B., Izdavanje krivaca u medzunarodnom pravu, Arhiv za pravne i društvene nauke (посебен отисок), Beograd, 1934;
19. Prof.dr. Željko Nikač, prof.dr. Nedžad Korajlić ,mr.sc. Maida Bećirović, Evropski nalog za hapsenje i predaju kao supstitut ekstradicije u EU, Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije Univerziteta u Sarajevu;
20. Protic, Petar. F., Medjunarodna pravna pomoc, Savremena administracija, Beograd, 1967;
21. Rome Statute of the International Criminal Court; Text of the Rome Statute circulated as document A/CONF.183/9 of 17 July 1998 and corrected by process-verbaux of 10 November 1998, 12 July 1999, 30 November 1999, 8 May 2000, 17 January 2001 and 16 January 2002. The Statute entered into force on 1 July 2002;
22. Simic – Jekic, Z., (1983): Ekstradicija u jugoslovenskom pravu, Pravni zivot-casopis za pravnu teoriju i praksu, Beograd, стр.1069;
23. The International Criminal Court (ICC)достапен на https://www.icc-cpi.int/en_menus/icc/Pages/default.aspx
24. The Universal Declaration of Human Rights, <http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/index.html>
25. Vervaele, J. A. E., the transnational ne bis in idem principle in the EU; Wilt, Harmen van der, the European Arrest Warrant and the principle ne bis in idem, in Blekxtoon: Handbook, 2005;
26. Zakon o medjunarodnoj pravnoj pomoci u krivicnim stvarima, "Sl. Glasnik RS", br. 20/2009;
27. Zakon o medjunarodnoj pravnoj pomoci u krivicnim stvarima, cl. 9 "Sl. Glasnik BiH", br.53/2009;
28. Zakon o medjunarodnoj pravnoj pomoci u krivicnim stvarima, cl.12, "Sl. Glasnik HR", br. 178/2004
29. Витларов, Т., (2006): Репресија и превенција на корупцијата, 2-ри Август С, Штип;

30. Договор меѓу Република Македонија и Република Словенија за правна помош во граѓански и кривични предмети, ("Службен весник на Република Македонија" бр.24/96)
31. Договор меѓу Владата на Република Македонија и Владата на Република Албанија за правна помош во граѓански и кривични предмети, ("Службен весник на Република Македонија" бр.16/98);
32. Договор за правна соработка во граѓански и кривични предмети меѓу Република Македонија и Република Турција, ("Службен весник на Република Македонија" бр.23/97);
33. Договор меѓу Република Македонија и Босна и Херцеговина за правна помош во граѓанските и кривични предмети, ("Службен весник на Република Македонија" бр.10/06);
34. Европска конвенција за заштита на човековите права, согласно Протоколите број 11 и 14 со протоколите број 1, 4, 6, 7,12 и 13, European Court of Human Rights, http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_MKD.pdf;
35. Закон за ратификација на договорот меѓу Република Македонија и Република Хрватска за екстрадиција, Сл. Весник на Р. Македонија, бр.57 од 08.05.2012 година;
36. Закон за меѓународна соработка во кривичната материја, Службен весник на РМ, бр. 124 од 20.09.2010 година
37. Законот за ратификација на Европската конвенција за екстрадиција со Додатен протокол и Втор додатен протокол, 20 мај 1999 година
38. Закон за кривична постапка чл. 165, Службен весник на РМ, бр. 150 од 18.11.2010 година;
39. Закон за ратификација на договорот меѓу Република Македонија и Босна и Херцеговина за екстрадиција, Сл. Весник на Р. Македонија бр. 59/06 од 12.05.2006 година;
40. Закон за ратификација на договорот меѓу Владата на Република Македонија и Владата на Република Косово за екстрадиција, Сл. Весник на Р. Македонија, бр.178 од 22.12.2011 година;

41. Калајчиев, Г., Лажетиќ-Бужаровска, Г., (2011): Закон за кривична постапка, Конвенција за заштитата на човековите права и основните слободи;
42. Камбовски, В., (1998): Меѓународно казнено право, Просветно дело, Скопје;
43. Камбовски, В. (2005): Организиран криминал, Правен факултет “Јустинијан Први” – Скопје, 2-ри Август С – Штип;
44. Камбовски, В., (2011): Коментар на кривичниот законик на Република Македонија, интегрален текст, Клуб Матица;
45. Конвенцијата на ОН против транснационалниот организиран криминал од 2000 година достапна на http://www.nacionalnakomisija.gov.mk/sites/default/files/prikachyvanja/konvencija_na_obedinetite_nacii_protiv_transnacionalniot_organiziran_kriminal.mkd.pdf
46. Кривичен законик на Република Македонија, “ Службен весник на Република Македонија ” бр. 37/96, 80/99, 4/2002, 43/2003, 19/2004, 81/2005, 60/2006, 73/2006, 87/2007, 7/2008, 139/2008, 114/2009, 51/11, 135/11, 185/11, 142/12, 166/12, 55/13, 82/13, 14/14, 27/14, 28/14, 115/14, 132/14, 160/14 и 199/14;
47. Кралев, Т., Рамичевиќ, Б., Ефремов, З., (2012): Криминалистички лексикон, РИ-Графика;
48. Марјановиќ, Ѓ., (2003): Македонско кривично право – општ дел, шесто изменето и дополнето издание, Просветно дело АД, Скопје, стр. 75.
49. Малком Н. Шо, (2009): Меѓународно право,
50. Петровска, Оља : Европски налог за апсење, одбранет магистерски труд на Универзитет Св. Кирил и Методиј, Правен факултет Јустинијан Први, Скопје, март 2009;
51. Протокол број 7 кон Конвенцијата за заштита на човековите права и основни слободи чл.4, Стразбур, 22 ноември 1984 година
52. Ратификувани Европски конвенции за меѓународна соработка во кривичната материја, прво издание, Република Македонија Министерство за правда, Скопје, 2010 година

53. Советот на Европа 800 милиони Европјани, (2001) , Уредено од Одделот за односи со јавноста, Дизајн: Isabelle Caraes, Произведено од Департманот за продукција на документи и публикации, Македонска верзија, октомври 2001 година, Репринт, 2005 година
54. Списокот на мултилатерални и билатерални договори на полето на меѓународната соработка, Поддршка за мрежата на обвинители во Југоисточна Европа, Генерална Дирекција за човекови права и правни работи Оддел за економски криминал Стразбур, Август 2009
55. Тупурковски, В., Разликата помеѓу чисто политичките и релативно политичките кривични дела при екстрадиција, Годишник на правниот факултет, Скопје, 1974 година;
56. Устав на Република Македонија чл.14, “Службен весник на РМ” бр. 52 од 22.11.1992 година, дополнет и изменет со Амандмани I – XXXII (последен Амандман од 12 април 2011 година)
57. Хакнер, Т., Шомбург, В., Лагодини, О. и Волф, Н., (2009): Меѓународна правна помош во кривичната материја, Табернакул
58. Хекер, Б., (2010): Европско кривично право, Датапонс, Скопје;